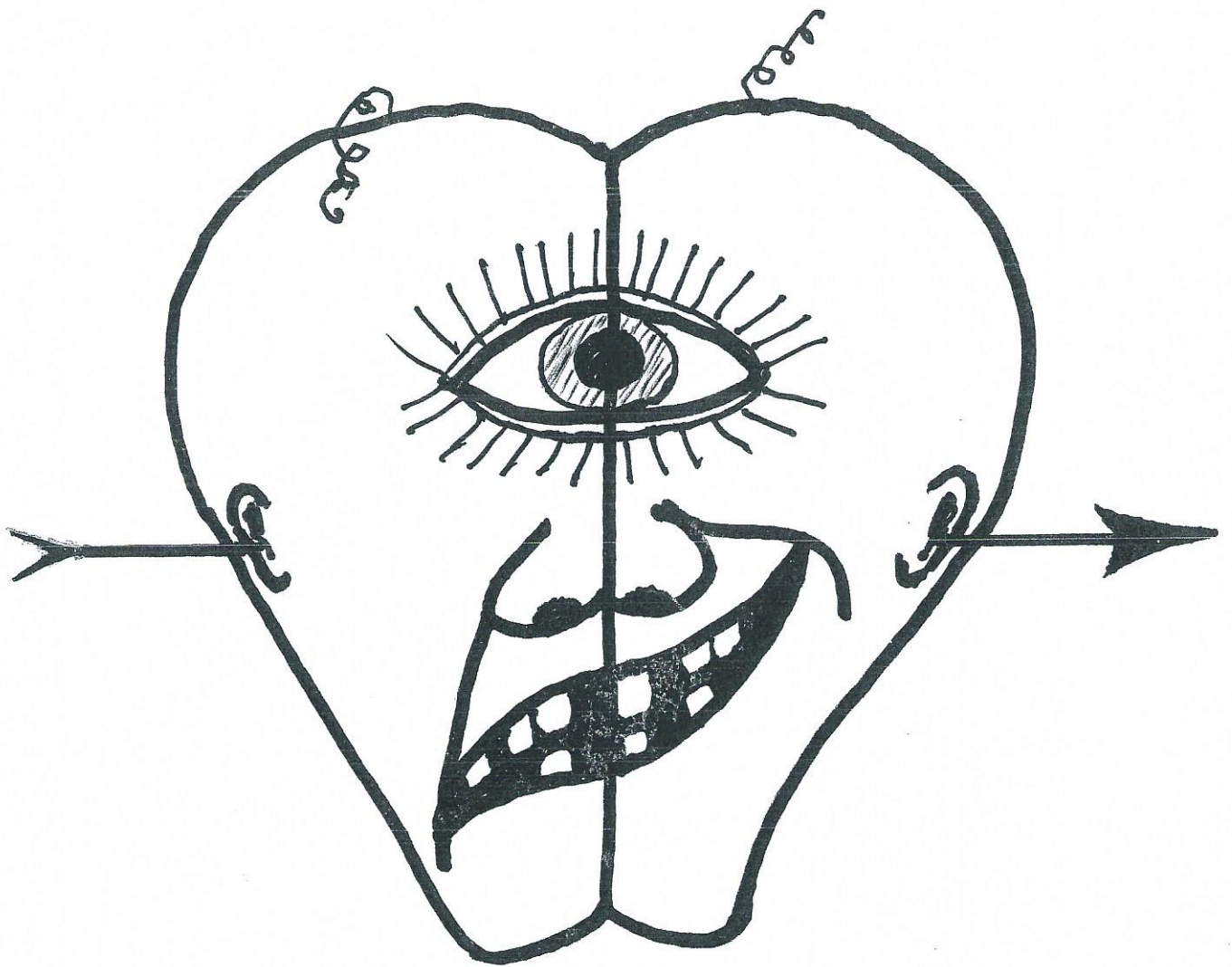

Andrásfai Béla

BIZARR
ÉLMÉNYEIM

2014

Andrásfai Béla: Bizarr elméyeim

Tartalomjegyzék

0. Előszó: Az utolsó szó jogán
 1. Apulenko
 2. Petőfi Sándor kétszer
 3. Nagydolgozat
 4. Sasfészek
 5. Barnabás
 6. Így feleltem
 7. Így vizsgáztattam
 8. Aeneas vagy óneasz
 9. Táltosképző
 10. Kurázs
 11. Equus
 12. Katona dolog
 13. Complexus papaverens
 14. Így büvéskedtem
 15. Ottó
 16. Szomjútság
 17. Koccanás
 18. Előadás két szövegben
 19. Rigmusgyakorlatok
 20. Reflex prózára, versre
 21. Kupós
 22. Küklöpszok
 23. Rózsa néni
 24. Pali bácsi
- Epilógus
Appendix

Andrásfai Béla

BIZARR ÉLMÉNYEIM

Előszó az utolsó szó jogán

Még jóval az aktuális időpont előtt megkérdeztem Judit lányomat, mit szeretne kapni névnapjára. Tudtam, hogy kívánságával kímélni fogja nyugdíjas pénztárcámat, amely már amúgy is úgy néz ki, mintha böhönc úthenger ment volna át rajta. Láta ő is, viszont észrevette, hogy - önkormányzatunk kedvence jelzőjével élve - "szép korom" ellenére agyam és irdi vénám még duzzadzik. Lecsapott rám:

- Apa, sok érdekes élményedet számtalanszor meséltettük el veled. Azt kérem, ird le ezeket.

- Oly sokszor hallottatok, te is, Eszter is szórál-sóra tudjátok. Fél fogalmaztok, írjátok le ti -, kapcsolj be ösztönösen a védekező rendszerem.

- De apa, csak te tudod „úgy” elmondani és leírni.

- Legalább két évig tartana, míg azt a 20-22 történetet leírnám. Névnapodra nem jönne össze.

Így aztán más tollalval ékeskedő könyvet nyújtottam át Juditnak névnapjára.

A fülembé ültetett bogár azonban folyton azt mormogte, hogy „csak el kell kezdeni”. Megtörtént, és egyúttal azt tervezem, hogy minden ünnepeles alkalomra megírok egy-egy történetet.

Írásommal személyiségi jogokat sérthetek, esetleg per is várhat rám. Isten tudja, megélem-e

az élelethirdetést itt a Földön (odafele biztosan),
óvatos ember vagyok, leírom már most, amit az utol-
só szó jogán mondaniék.

- Tisztelt Biróság! A leírt eseményeim mind
igaz történetek, legföljebb a dialógusokat csiszoltam
olvasdshoz alkalmasabb formára. A szereplő szemé-
lyeken, helysegeken alig változtattam. Részen-
ben is tehettem, mert egyrészt a névre is épült a
történet, másrészt mindig így meséltem el gyerme-
keimnek. Bünrösségemet elismerem. Kérem a tisztelt
Biróság elsősorban lányaimmal, mint felbuj-
tókkal szembeni jóindulatot. Saját mentiségemre
csupán vasi - györodári tájszóvaliban megfogal-
mazott sírversem szolgálhat:

Idájig virgonc vót,
innejtü meg má' hótt.

*

1. Apulenkó

Vagány, bátor, sportember. Kitűnően teniszezett, örülteként vezette a CK-4213 frsz. trabantját. Am, ha pártbeli előjárója szólította meg, megszeppent gyermek módjára viselkedett, hangját visszafogta, alázatos tisztelettel szólt elutasításhoz, de óvatosan viselkedett egyenrangúval szemben is. Gyanítom, hogy pártja révén jutott budapesti lakáshoz az 1960-as években. Debrecenből jött. Ő is, felesége is matek tanár volt, mindketten a Műegyetemen kaptak állást; Horváth Béla a Gépészkar, felesége, Jrosi pedig a Villamoskar Matek Tanszékén. Jrosi gyakorlatot vezetett az előadásokhoz, innen ered a barátkozásom velük. Többször megfordultam náluk, néha bridgezettünk is. Béla sportos vagányságának és pártsonalon feltűnő szervezésének groteszk ötvözete mindig bűkte a csőrömet. Megbántani nem akartam, hiszen nagyon kedveltek engem. Fintoraimra nem reagált. Szőrmentén elhullajtott célzásaimat könnyed sasszéval kikerülte. Elneveztem, amolyan oroszosan, apulenkónak, hátha mond rá valamit, amibe belekötthetek. Kedvesen reagált: ettől kezdve ő is apulenkónak szólított engem. Béla - Béla. Szóval nem találtam rajta fogást, míg a Kisördög segítségemre nem jött.

Egyik este unatkoztam. Dolgozni már nem akartam, lefeküdni még korainak tűnt; gondoltam, átugrom apulenkóékhoz. Már társáztam is a telefonkészülékemmel.

- Halló, itt Horváth Béla.

Anélkül, hogy közeledtet éreztem volna, már belém is léjt a Kisördög, a hangomat is teljesen elváltotta:

- Jó estét kívánok Horváth elvtárs; itt a Belügyminisztériumból Bagó alezredes beszél.

- Parancsoljon alezredes elvtárs.

- Nézzre Horváth elvtárs, egy nagyon kesélyes ügy kiderítése érdekében fontos volna tudnunk, hol tartózkodott ön, tíz nappal ezelőtt, csütörtökön este 6 és 8 óra között.

- Várjunk csak... talán...

E tétovázó hang felbőszített; felemeltem a hangomat és gyorsítottam a beszédemet.

- Csak tudja, hol volt! Válasszon fontosán, ne találgasson!

- Azt hiszem...

- Nem arra vagyunk kíváncsiak - csaptam le rá - immár dühösen -, mit hisz, az igazságot akarjuk kideríteni! Pontosan!

- Igen, alezredes elvtárs, az egyetemen tartózkodtam - jött a válasz most már meggyőzőbben.

- Biztosan állítja, Horváth elvtárs?

- Igen.

- Mit csinált ott?

Serkentő magatartásom csúcsra járatta apulenkó agyműködését, határozott, gyors válasz érkezett:

- Csütörtökön este fél 6-tól konzultációm volt az egyetemen az első éves esti tagozatos hallgatókkal.

A Hiszördög, ahogy jött, távozott. Saját hangomat is visszavetett.

- Nézd, apulenkó, ha már ilyen meggyőzően tudsz válaszolni, hadd tegyek fel még egy kérdést: átugorhatok most hozzád? Iszunk együtt a nagy ijedtségre...

Szinte hallottam a szíveből lepottyanó hó koppantást; lassan, lagyan, szinte bugyborekolt belőle a megbőmnyebbülés:

- Te, apulenkó! Hú, de behúztál a csöbe! Meglásd,

viszakhapod tőlem; nem is számítasz rá!

Meglátogattam őket, huncutságomon jót kacaráztunk, majd bridszestünk egy óráskát.

Jeltek, múltak a napok, vártam a visszavágót. Minden szokatlan jelet értékeltem, nem húzódik-e meg mögötte apulenkó pengéje. Eltelt talán 2-3 hónap is. Semmi.

Akkoriban még Karácsony és Szilveszter között is vizsgáztattunk. December 29-én, az év utolsó előtti munkanapján délelőtt is okadt vizsgázóm.

Úgy déli 1 óra tájt átmentem a menzára ebédelni. Önkioldgáló rendszerben topogtam a megrakott tálcámmal és körülnéztem, melyik asztalhoz ülhetnék. Eszrevettem, hogy az egyik asztalnál apulenkó ül egyedül, és morc tekintettel banalazza a levest. Odahúzó, helyet kérek, leülök. Apulenkóból sugárzik, hogy valami nagyon bántja. Rákérdezek.

- Mi a hézag, apulenkó?

- A kurva cascójuk!

- Mi bajod a cascóval?

- Fölösleges pénzkidobás.

- Az a jó, ha ráfizetsz - próbáltam megnyugtatni - mert különben balesetet okoztál. Egyébként van cascód?

- Van, a fene egye meg!

- De hiszen nem kötelező! Itt nem akarsz cascót, ne köss szerződést egyik biztosítóval se!

- Hát ez az! A szerződés mindig egy évre szól.

Ebben az évben fizettem is, de a következőben nem akarok. Bementem ma a biztosítóba, és bejelentettem, hogy a jövő évre nem ígérelek cascót. Azt mondták, a következő évre automatikusan megkötötték már a szerződés. Itt ezt nem akartam volna, már hónapokkal előbb be kellett volna jelentenem.

- Hát, ezt elkürtöd, apulenkó!

- En azért nem hagytam ennyiben a dolgot - folytatta -, bementem a börtönös igazgatójához, és sikerült elérnem, hogy semmisnek vessék a szerződést, de be kell mennem hozzájuk január 2-án, az év első munkanapján, és akkor intézkednek.

- Akkor minden a kívánságod szerint történik, miért duzzogsz?

- Akkor is! - volt a meggyőző válasz.

- En pedig akkor is azt mondom, jó, ha van casconk, és csak fizetünk, de nem okozunk balesetet.

Am sem meggyőzni, sem megvigasztalni nem tudtam. Így váltunk el röpké BUEK köszöntéssel, én vidáman, ő morcosan.

Aznap este behűsödtem szobáskámba. Kinn nagyon hideg volt, már egy hete tartotta magát a cc. -15°C, a Duna is ledassult a hatalmas jég-tábláktól. Fél évt a meleg ágyacska. Pár sort olvastam, elálmosodtam. A könyvet letettem, a villanyt lekapcsoltam, bealtató oldalamba fordultam. Már szunyókáltam, amikor megszörrent a telefon. Tjedten ugrottam fel. Mi baj lehet? Anyu? Mami?

- Andrásfai - jelentkeztem be a szokásos tömörséggel. Halk, bánatos, könnyörgőre fogott hang jelentkezett:

- Szerevasz, apulenka! (visszavágás, esznel légy! -

mondom magamban), segíts nekem. Beleestem kocsival a Dunába. Itt állok a Lánchíd budai hídfője déli oldalán az alsó rakparton. A kocsimat már kiemelték a part közeli siklák közti vízből. Kérlek, gyere ide, mert a csomagtartóból harna kellene vinnem fontos dolgot, nehogy eltűnjön. Már fájom is, hideg van.

- Fél van apulenka, figyeld csak, már ott is vagyok. Csao! - és letettem a kagylót.

Ila, ha - teszem helyre apulenka magamban -, primitív trükk. Kitalálható voltna apulenka valami szellemesebbet is. Csak nem képzelem, hogy bekapom ezt a műlegyet! Majd holnap, ha találkozunk, még emlékezni

is alig fogok a telefonra - adom majd magam -, hiszen nem vettem komolyan, hamar el is aludtam, kiment a fejemből.

Pedig nem jött álom a szememre. Apulenkó örült minden vezet, kepes a Dunába esni.

Ugyan! Még hogy beleesett! Azután kima'szott a víz alatt a trabantból, majd kiúszott? Most ott áll az alsó rakparton, és nem vitték el a mentők? Na, ne! A másik oldalamba fordultam, hátha elalszom. De nem. Egyre ingerültebb lettem, amit máris a vízszögös sikereként könyveltem el. Szerettem volna a penge elől kibérni, és az alvást gátló lelkiismeretemet megnyugtatrni. Kitaláltam a következőt: ha már nem alszom, felkelek, kocsiba ülök, lassítás nélkül áthajtok a Lánchídon. Menet közben kitudok tekinteni a jébezt helyre, majd a Margit-hídon hazahajtok. Aztán már fogok aludni. Persze titkolom majd ezt az éjszakai utazást.

Igy is tettem. Jó tempóban hajtottam. A Lánchíd közepén azonban a fekre léptem: az alsó rakparton, a jébezt helyen megpillantottam apulenkót láthatóan karabólos trabantja mellett. A másnapi Esti Hírlap emígyen számolt be az eseményekről:

„Tegnap késő délután a Duna budai alsó rakpartján a Lánchíd közelében a CK-1312 fasz. trabant előzés közben megperdült a jéges úton, egy skaltót téve a Dunába esett. A kocsi eleje befürödött a sziklák közé, hátsó fele kiált a vízből. A baleset szemlélői döbbenetn figyeltek, amint a kocsi vezetője mintegy fél perc múltán kibújik az ajtó hiányos ablakán, és a sziklákra tornássza magát. Aggódva kérdezték a partról:

- Mondja nincs valami baja?
- De igen - jött a válasz -, nem találom az egyik kesztyűmet. ”

Apulenko' megüszta. Amikor észlelte a bajt, sportos reflexeivel a mellette lévő ülésre vágta magát egy fél fordulattal, és megkapaszkodott. Közben beütötte a sípcoontját a műszerfalba. Csak emiatt tudott felmutatni egy kis hőzsolaít. Az újság a rendszámot hibásan hozta, s ennek apulenko' örült, mert eltitkolhatta az esetet mindig is aggódó, Debrecenben élő szülei előtt.

Akkor kapott sokkot, amikor a lakására értünk. Hajnalig remegett és sírt. Mondtam, hogy dőltsa vissza a casco-t. Ő azonban szegényében nem merté ezt vállalni.

A happy end: megígértem, hogy bemegyek vele a biztosítóba, és én fogok intézkedni. Hajnali 5 óra tájt hazamentem, de 8-kor már ismét nála voltam. A biztosítóban mindenki örült, a casco maradt. A trabit rendbe hozták, apulenko' jó áron eladta.

A történetekkel a pengerváltást is érintő netnek tekintették...

*

2. Petőfi Sándor kétszer

Ante historiam

Amikor Isten megteremtette az első emberpárt, és látta, hogy jó, bizonyára maga elé helyezte, megsimogatta - persze az ő isteni módján - mint egy szép virágot, majd egy gondolatsuhintással kibontotta az agy emberi virágát.

*

COGITO, ERGO SUM

GONDOLKODOM, TEHAT VAGYOK

- Tanár úr - tettem fel a kérdést kajánul anno
-, nem fölösleges az első G mindkét mondatban?

- Szó-szó!

- Igen, tanár úr, szolmizálva.

- Ne tén szó-dó-mi-sztikusam?

- Tanár úr, abból mára nem készültem, de pótolhatom.

Ezzel a szócsata csendben kihunyt. Talán az agyunkban tovább szőtt téma a szürrealizmus tevébe sodródva, annak végtelenjében hullott szét, miként a kikapcsolt számítógép monitorján a kép.

Az egy-egy G-vel csökkentett, de halkaisában bővített mondatpár, úgy gondolom, csekély humorral és huncutraggal megáldott diák memóriajába is előbb-utóbb beépül. E mondatpár az eredetivel együtt közismertsége révén immár közhelyként aposztrafalható, bár történetem vezérfonalának szántam, igaz, inkább csak a szemantika bemszögéből.

1.

Gondolkodást igényelő, kutató munkámban nem vagyok team-ember. Bezárokódom, szívósan, amolyan magányos farkasként dolgozom. Talán éppen ennek ellensúlyaként szórakozásaimban

ima'dom a társaságot. Fogékonyabb tagjai közt kinyílok, mint mezeiben vadrütesre a virág, sziporkásom, lubickolok a játékoságban, huncutságban. Minden apró mozzanatra tolulnak agyamba a már rég elfeledett viccek, anekdoták. Szeretem is vinni a prímét. A befogadó társaság számomra kábitószer, többnyire eufórikus hangulatban szoktam tartani előadásaimat is. Am mindig bosszant ha közben egy-egy ijedősült ismerősöm érdektelenségével tör meg a hangulatot. Íme egy példa:

- A Műegyetemen tanítasz?
- Igen, matekot.
- Ismered-e Kovács Pétert?
- Nem emlékszem; ki ő?
- Adjunktus.
- Hol? Melyik tanszéken?
- Víznyígyi szakember.
- A Műegyetemen jóval ezer fölött van a dolgozók, oktatók, kutatók száma. Csak a mi tanszékünk, a Villamosmérnöki Kar Matematika Tanszéke közel 50 fő. A Villamosmérnöki Kar több tanszékének nagyobb részét sem ismerem.

A víznyígyes témával holtágra terelt hajónkat

"költői" ötlettel navigáltam vissza:

- A hallgatókkal együtt a létszám már tízezres nagyságrendű. Természetesen sok kollégát, hallgatót ismerek, de nevek megjegyzésével mindig is hadilábon álltam. De azt tudom, hogy több híres költő nevével azonos nevű is akad közöttük. Előfordul pl. Vörösmarty Mihály. Nem tudom, melyik hárón dolgozik Ady Endre kollégánk, de bámulattal nézem, ha találkoznak, szakasztott olyan, mint híres őse. Még köszönő viszonyban sem vagyunk. Viszont érdekes kapcsolatom volt egyik tanítványommal, Petőfi Sándorral.

Az eltérélés sikerült, íme a történet:

Egyik tanév kezdetén felkeresett a tanszéki szobámba egy 50-es úr egy vékony, kissé módorosan udvarias fiatalember kíséretében. Az 50-es úr nevére már nem is emlékszem, legyen mondjuk Agárdi. Ha a fiú személyiségi jogait megsérténém, elnézést kérek, de nem módoríthatom, hiszen a történetből neve elválaszthatatlan. Bemutathozott:

- Petőfi Sándor - és illedelmesen meghajolt. Agárdi úr megemlítette, hogy ő Sándor nagybátyja, itt végzett a Műegyetemen. Szíven viseli a fiú sorsát, szeretné, ha Sándor villamosmérnök lenne. Tudja, hogy az első évben a matek a legfontosabb és egyben a legnehézebb tárgy, ezért keresett fel engem. Székesfehérvárról jöttek. Ő most visszautazik, Sándort rá'm bízta; ha szükséges, lássam el tanácsokkal, utasításokkal. Sándor szüleirol szó sem esett. Lehet, hogy nekik közömbös volt az ügy, vagy talán a rokon mérnök pártfogására bízták a fiúkat.

Különösebb tennivalóm nem akadt, barátilagosan tekintetem Sándorra csakúgy, mint a többi hallgatómra. Sándor igyekezett mindig a közelemben lenni. A szünetben, ha nem jött a táblát törölő alkalmazott, nekiálltam a négy tábla törlésének. Sándor rögtön ott termett, felajánlotta szolgálatait.

- Hagyja csak, Sándor - kárítottam el a segítséget, ezért kapom a fizetésemet. Az előadásokat ingyen, csupán élvezetből tartom. Legalább nem vagyok prostituált tanárnak nevezhető.

Udvariasan visszavonult. Egyébként mindig halk, udvarias volt. Kapkodásnak, netán forradalmi lendületnek, hevületnek semmi nyoma. Bármit kérdeztem vagy kértem, ha válaszához illeszthette a "kérem szépen, tanár úr"-at, lehetet finom biccentés kíséretében, mindig meg is tette. Már sokalltam is.

- Sándor, nem várom el a hallgatóimtól a tilzott udvariasságot, ne mondja mindig, hogy kérem szépen tanár úr.

- Kérem szépen, tanár úr - jött a gyors válasz csupán

megszokásból, korántsem bosszantásra.

Hagytam hát. Matek iránti érdeklődéséről azonban semmit sem tapasztaltam. Kicsit aggódtam is, amikor első ízben megjelent kollégáival. Az esemény gyorsan lepergett. Kihúzták a három kérdést tartalmazó borítékot. Röpké pillanatait vetett a kérdésekre és visszahelyezte a borítékba.

— Nem fog menni, tanyi úr, kérem szépen — és már nyújtotta is az indexét. Nem volt mit tennem, kicsi betűkkel beírtam az elégtelent, és udvariasan elköszöntünk egymástól.

Akkoriban még utóvizsgának, röviden UV-nek nevezték a ma ismétlővizsgának titulált próbalkozást. Még is jelent Sándor. Kérdést húzott. Talán rövid időre le isült, hogy a kérdéseket tanulmányozza, de ismét eredménytelen volt. Bár leültem, kérdészem egyszerűbb részleteket. Igyekezett is válaszolni. Erre bíztattam humorosan: „nem kell versbe szednie feleletét”, de ismét ő intett le határozottan, persze nagyon udvariasan. Beírtam az elégtelent, szomorúcasan intettem búcsút. Am tudtam, hogy van még egy esélye: UV dekáni engedéllyel.

Eljött a pillanat. Dekáni engedély rendben, boríték húzás, félreült felkészülni. Sorát kivárva asztalához jött, leült velem szemben; felelési szándéka félreérthetetlen volt. Ami beveset mondott, kis korekcióval elfogadható volt, de hiába faggattam tovább, kiderült hamarosan, hogy az elégséges tudásnak még a szele sem érintette.

Első felelés végén nehezen szántam rá magam a kibuktatásra. Mindig arra gondoltam, még megtámaszkodhat, esetleg más tárgyak véres közű főhősei élvezik, helyettem a piszkos munkát. Ha most megbuktatom, nincs tovább. Mikor fogok én még egyszer találkozni ilyen finom madorú Petőfi Sándorral!?

Nem szeretem a sok definícióba csomagolt tudást. Inkább esetleg a fogalmat hosszadalmasabban a delikvens. A beszámolókat lényegesen megrövidítő definíciók persze szikszócségek, de azok bonyolultabbak. Az éppen aktuális jegyzetet nem én írtam, ezért akadhat benne néhány

felesleges, de egyszerű definíció is. Gondoltam, Sándor elolvasta és talán megragadt benne.

- Sándor, mit nevezünk tartománynak? Ha tudja, átengedem.

A jegyzet szerint csupán ezt kellett volna mondania: összefüggő nyílt halmaz. Exembe nem jutott volna kérdezni a részleteket, hogy tudnillik mi az, hogy összefüggő, nyílt halmaz. De rögtön jött a lesújtó válasz:

- Tanár úr, kérem, nem tudom.

Vége, gondoltam. Dermedten ültem pár másodpercet, amikor „fentről” megérkezett a mentőkérdés, deus ex machina:

- Sándor, ismeri a Walesi bárdok című verset?

- Igen, tanár úr, ismerem.

- Akkor szavaljuk együtt.

Belekezdtem, de karmenteri mozdulatokkal bevezítanom kellett őt is intenzívebb együttműködésre.

Edward király, angol király

Leptet farkó lován:

Gladd látom, Ugymond, mennytér

(itt beöröszítettem és így folytattam:)

A welszi összefüggő nyílt halmaz.

Leintve a verskörűst, gyorsan megismételtem a kérdésemet:

- Nos, mi a tartomány?

- Összefüggő nyílt halmaz - jött a helyes válasz.

Átengedtem.

2.

Lepergett a második szemeszter is, előhoztaunk mindkettőn Sándor kollokviumához. Mondanom sem kell, volt bennem némi feszültség. Készültem rá, de nem ért kellemes meglepetés. A vizsgán és utóvizsgéin, csakúgy, mint az első felében... még csak azt sem mondhatom, hogy simán verte Sándor a léct; inkább azt észleltem, hogy könnyed, de határozott mozdulattal átrétált alatta, és már nyugította is az indexét. Ekkor vált világossá előttem, hogy Sándor nem is akar villamosmérnök lenni, talán még egyetemi diploma megszerzésére sincs ambíciója. Szülei reményeit nem ismerve gondoltam, csak a

nagybátyja hagyományteremtő ereje vonzotta elem e kedves, de tudásvágy-mentes fiút. Mintha csak hallgatóm családjával szemben, bizonyára csak magában megfogalmazott, de ki nem mondott érvelését:

- Kérlek szépen, bácsikám, anyu, apu, ha nektek annyira fontos, hogy járjak egyetemre, kedvetekért szívesen megteszem, de remélem, többet nem vártok tőlem. É szerepemben tisztelettel fogok viselkedni mind a tudomány, mind a tudósok iránt, de nem tudom, miként kell azt a furcsa lelkesedést megszerzeni, amelynek révén az a magasztos ismeretanyag felszívódhat bennem. Lelekesedés van bennem, de nem e feltupírozott tudás irányában.

Az idő berekét nem lehet megállítani. Elérkezett az utolsó lehetőség: Sándor UV-je debáni engedéllyel, amit talán a nagybácának sikerült kicsikarnia. Ő, mint egykori mi'egyetemi hallgató, ismerhette a szokásos indokokat, his kapukat, esetleg megfelelő személyeket.

Eppen befejeztem egy vizsgát, adminisztráltam, és csak úgy periférikusan észleltem, hogy valaki belép a terembe. Alig hallhatóan asztalomhoz libeg, megáll, finom mozdulattal egy papírlapot csúsztat elem, és vár. A papírlapra pillantok, s látom, hogy debáni engedélyt tartalmazza második UV-re. Tekintetem végigszalad a papír útján: Petöfi Sándor áll előttem. Kabátját nem vette le, hóna alatt amolyan ügyvédi irattáskát sorongat, mozdulatlanul, némán vár. En sem szólok; szögletes mozdulattal jelzem, hívzon borítékot. Sándor két ujjal, óvatosan, mintha fertőzéstől félné, felemel egy borítékot, kinyitja, a kérdéseket tartalmazó három lapocskát felig bújazza a borítékból. Talán a felső lapon lévő kérdés töredékét lehet így dolgozni. De nem veszi ki a lapokat, belepakolja a borítékba és visszaadja.

- Nem fog menni, tanár úr, kérem - mondja teljes határozottsággal.
Beregettettem - gondoltam -, mégis csak én leszek a hóhér. Sajnáltam Sándort, már megkedveltem. Egy

pillanatra még rémpépek is kavargtak egymásban. Ott lihegek Segesvárnál az ellentábor hadrendjében, a magyarok ellen rohamozunk. Harci jóvaltsággal, rárontok a velem szemben lévőre. Előnyben vagyok, lendületben. Csak egy súhinta és leuisszantom a... Uristen! Én leszek a gyilkosa a magyarok bosszútól kiáltójának, Petőfi Sándornak. Pedig milyen fiatal! Mi szépet alkothatott volna és mennyi öröme lehetett volna még, szent Világizabadság! Istenem, Te tudod, hogy ő akarta és pedig nem párnak közt... hiszen verse is öntötte. Csak meg ne tudják.

Felcsúdtam. A gyilkos személyére nem derült fény. De én itt maradok, mindenki tudni fogja. Segesvár apropójával vagányra váltottam: jöjjön az akasztófa-humor!

- Mondja, Sándor - terem fel a kérdést az utolsó só jogához -, ha már ezzel a névvel állít be ide, tudja-e, hogy a közhit szerint hol esett el harcánk, önről elnevezett bosszútól költője?

- Tudomásom szerint - kezdte pontoságra törekvő válaszát - Segesvárnál.

- És mondja, Sándor, hány g-vel írná?

- Én inkább egy g-vel írnám.

- Sajnálom, Sándor, én is csak egy g-vel írhatom; az elégségeshez kettő kellene.

Beírtam. Többé nem láttam.

Post mortem

Ha meghalok, ha meghalok,
elvisznek az angyalok,...

Remélem, felvesz a jó öreg Kharón a ladikjába, átvezet velem a Sztixön, s valahol a menetlevelemnek megfelelően elhelyez az árnyékvilágban. Ha lelkelem szellemem után új égitestre utasítatik és azon a nehézségi gyorsulás a Földünkön mért értékeknek a kétszerese, azaz 2g, nem fogok meglepődni. Inkább azt gondolom, hogy agyam g-kettőspontja hirtelen megbeszrolásomat.

OMEN EST NOMEN

3. Nagydolgozat

Most pedig illemtan óra következik. Kézeket a paplan fölé vagy hátra! A mai óra anyaga: A kis- és nagydolog, valamint a bibliában használatos eszméi szavak szinonimáinak társadalmi értékelése a huszadik század illemtanaiban. Pardon, csak mini-értékelésről lehet szó, hiszen az illem-témát csupán a pár sorban leírható élményem bevezetésül teszem terítékre. A teljes tárgyalás kötetekre rúgna. Mondandómat mindössze a társadalmi értékelés óriási változásaira korlátozom.

A választott korszak, amely a finomkodás, ill. a prudencia zártköréből szinte a teljes szószabadságig vezet, számomra azért jelentős, mert anyámmal (itt: nevelőmmel) együtt végigéltük a teljes huszadik századot. Anyám a kis- és a nagydolog (legfelsőbb széklet) szavakat használta, a kakist, pisist csak kis gyermekre és aktuális esetben mondta, egyéb szóhasználatokat csúnyáknak minősített. A polgári felfogás szerint illemtudó volt, átszöve némi modorossággal, de prudenciával korántsem vádolható, teatrális megbotránkozásuktól tartózkodott, csupán illendően kifogásolt. Talán a korszak változásának fejet hátra, velem szemben még apró „engedelményt” is észleltem. Többször előfordult az alábbi esemény - párbeszéd, a szöveget már előre tudtuk, mint színész a szerepét a sokadik előadáson, mégis minden esetben szóról-szóra ugyanúgy rajlott le. Ime:

Napsütéses nyári napokon, amikor anyám kimosta, kiféretette fehérneműimet, kitergette a falusi házuk udvarán kifeszített szinórra. Kis idő múltán hozzám somfordált szomorkában, majd nem büntudatosan. Rákérdeztem:

- Mi baj van, édes Mariskám?
Kedvelt megszólításom volt a „Mariskám”, tőlem elvisselte, de tudom, azt gondolta, hogy e megszólítás túl pórias; a Mancit és a Mariát tartotta hozzá illőnek.

- A szép fehér inged - válaszolta.
- Mi történt velük?
- A legyek.
- Mit csináltak a huncutkák?
- Leköpték.
- Leköpték?
- Igen.
- ~~Idő se várt~~, amíg le nem szarják.
- Az történt.

A régi polgári világ illemborlatai fercsa szavakat kreáltak. Ha már kóvri-viz a vizelet, akkor a széklet helyett talán jobb lett volna a szof-tolat vagy hurkálát a halmazállapot függvényében. A WC vagy busi illemhely. Gondoljunk bele, logikus lett volna illemhelyre táblát elhelyezni a kört-kező szöveggel:

Ez illemhely.

Kérjük, illetlenségét e helyen kívüli területen végezze el.

A példregolykor még a szavak magyarázatát is korlátozta vagy torzította. Ismertem olyan polgári vallásos családot, amelyben már a rossz szó kifejtése is blaszfémia'nak minősült, holott a krucifixen csak valami gubancosságot értettek. Nyilván nem voltak tisztában azszal, hogy a krucifix megfeszítettel jelent, magyarul indulattal pedig a "krisztusait!" háromkudait, ami, ugyebár, istenkáromlás.

Amint említettem, teljességre nem töreksem, hiszen pusztán a tárgyszavak felsorolása is bosszadalmas lenne. Gondoljunk csak a nemi aktust kifejező szavak gazdagságára; kefél, dug, kúr, kamatyl... a különböző állatfajok esetében a változatosságra: buiból, buigat, fedeztet, stb. Azt gondolom, e gazdag szótárt a korlátokat áttörő kísérleteknek köszönhetjük: a csínyáknak felt szavakat akarták "felszabadítani", tárgyalásban szerepeltetni, természetesebben használni. A huszadik század végére aztán kibetűlt is.

Először így a huszadik század közepe táján a szar szó lett szabadon, valószínűleg annak köszönhetően, hogy a minőség negatív jelzésére használták. Persze a gyermeket, akit mi praktikusán nyitható nadrágja révén hátulgombolós-

mak nevezünk, a németek már régóta Scheissenhoser-nek hívták. A szart követően általában igeként a baszni bukkant fel a köznyelven. Magyarul nem szükséges Freudot citálni, a gyöberek a Biblia mélységeig hatolnak: "... és monda az Úr, sokasodjatok." Eközben a pisi, pisa, piigg még sokáig tiltó listán maradt. Irodalmi példákkal szolgálhatok.

Karinthy Cini (Ferenc), Devecseri Gábor és baráti társaságuk aligha vádolható prudenciával. Szabadszágosságuk tudott volt, és dokumentálható. Devecseri A haszfelmetszés előnyei c. könyvében a szar zöld utat nyit, am az elemi iskolában - amint írja - kibeküldkedett kisdolgozni, majd másutt: "Én, aki belekisdolgoztam Laura néni ivóvizébe..." A vizelés szót sem meri leírni, csak ebben a finomított formában: "öröm volt tiladni a bortól bennünk felgyülemelő vizen". De ez előtt is Rimbaud-val mentegeti magát, hivatkozva Esti ima c. versére "melyben a börtöl egy méla vizeletről mereng, mely »olyan volt, mint valami esti imádság«". A pisi Cininek is forró kása, nem úgy a többi. Nem tudom, igaz-e a történet, de jellemző rá. Talán Svédországban kokettált ablakon keresztül az utcáról egy csinos telefonos kisasszonnyal. Integettek egymásnak, nevetgéltek, míg nem Cini egy rúzs rudacskaival az üvegre írta: "Magyarok! A telefonos kisasszonyt meg lehet baszni." A hölgy boldog volt, hogy irasos üzenetet is kapott, meghozta piros rúzsral, bár a furcsa nyelvi szövegből egy szót sem értett.

A fiatalabb generáció azért is örülhetett, hogy a kussradik skárad közepe szabadabb szóhasználattal az erogén zónákat is nyelvhegyre tűzhette, mert a szorjéti zónában egyébként úgyszólván kussolnunk kellett. A finomkodót cubkoltuk is: "Talán te még a Sardout is kákadunak mondod". A modorosságot, prudenciát ki nem állhatom. A blődlegig srófoltat persze kedvelem; skámes vígjáték előszeretettel alkalmazza is, mint kritikát. A vaskos, répi humor azonban máis jellegű. Tartalma, jelentősége, véleményformáló ereje van, és nem

csak bíral, itélkezik is. Például népiünnepély szertartásaként a falu, esetleg csak szimbolikusan kurafiját zsákba kötik, kicsit megvesszőzik. Majd amikor a zsákot átökve kimered belőle egy jókora fütyit jelző sárgarépa, „fordítva van”- viccelődnek vele, becsúztatják, esetleg fitymálják, gúnyolják, vagy talán le is vágják.

A huszadik század végére az említett kritikus szavak szinte a többiekkel egyenjogúakká váltak, lekerültek még a rádió és TV tiltólistájáról is. Már kezdeneik unalmassá válni; talán ez fakaszt újabb fedőszavakat – persze a humor jegyében: a saros gatyá vonalkódos, a nem illendő helyen elengedett szellentés humorbomba, de a szutyomban eleresztett szaggal is lehet zrikálni.

Erre az illetlen órák vége. Rátérhetek történetemre, amely a '70-es években játszódott. Az időszak átmeneti: gulyáshumorizmus.

A Műegyetem Villamosmérnöki Karának Matematika tanszékén, ahol kitűztem a matematika hallgatókat meghódító zászlaját, számos kollegával jó viszonyt ápoltam. Aki szívesen turkált a matematika ügyeiben, hajlamos volt szellemi játékokra (előnyben a bridge) vagy nem volt rest strandfocizni, versenyt úszni – persze amatőr tudásunk szintjén –, barátságomra bízton számíthatott. Lantos Erinnel szorosabb barátságom a bridgezen és a bászár úrodai versengésünkön kívül jó kedélyűnek és a nőkről folytatott beható (sőt: beható) elemzéseinknek köszönhető. Na és a legjelentősebb: legemlékezőbb nekem volt.

Ervin, ha megjelent, azonnal közölte vagy ismételte saját költészi versikejét. E versikék rövidkék, bárgyúak voltak, jöneszt a székleteleiről szóltak. Erután prózában elemerte is. Kéféleiről, aktuális nője combjának, saggerek jelentős méretű dombsorulatát inkább prózában esetelte. Irodalmi érték híján egy idő után már unalmas, idegenítő volt.

Évekkel Ervin halála után Gápó Gábor olimpiai- és világbajnok vízilabdázó is említést tett az Ervin-jelenségről valamelyik beszélgetős TV-műsorban. Egy,

hangsúlyozottan vidéki kedves, ifjú sportoló barátjuk a Műegyetemre járt, és nem boldogult a matek vizsgájával. Úgy tudták, hogy a szintén Csasziban tanuló, közvelen, vidám Lantos Ervin a Műegyetemen Matematika Tanszék professzora. Finoman megkérték, segítsen a fiú vizsgája sikerének érdekében. Ervin lelkesen, mint aki előtt felvillant a nagyot szarás Guinnessrekordja megdöntésének reménye, így reagált:

- Mondjátok meg neki, hozzon nekem egy üveg jó vidéki szilvalekvárt.

Ervin érdeklődési köre egyre szűkült. Amikor a „szamárlétra” adjunktusi fokára lépett, kérelmére algebrai kutatóhoz gyűjtöttem és összehallgattam neki iródmalmát, de a tudományos fokozat megszerzésénél szíves munkafolyamatairól hamar letett. Akkoriban adjunktusi fokozatig bárki vihette tudományos fokozat nélkül is néhány év alatt, kivéve tanszékünk legképzettebb matematikusát, aki több éven át egyedüli tanársegéd volt közöttünk. Kell tanársegéd is 45 oktató között - itélkeztek a tanszék pártcsoportjának tudományos minőség nélküli docensei.

Kedveltem a barátságos, laimondottan jóindulatú Ervint, ő talán sokkal jobban kedvelt engem. Amira kellett döbbennem, hogy Ervin idővel orvosi eset lett: agysejtjeinek mozgásterére a cortis - fecalia - urina szavak vonzókörzetére korlátozódott. Szerettem volna rövidbe zárni a verses perceket, igyekeztem a beszélgetés fonálát tréfálkozva elterelni, természetesen agysejtjei mozgásterében maradván. Igyekeztem szellemességeket, szójátékokat fakasztani. A következő, Ervin veresésgátló párbosod témáját ki se kellett találnom, adott volt.

- Ervin, tudod-e, miért ment Tarló's kollegája Magdeburgba?

- Nem.

- Feltételezni.

- Ha, ha, de jó vicc.

- Aztán, tudod-e, miért pont ő ment?

- Mondd!

- Mert félteke van.

Őt nevetett, de folytatta a sajátját, mégpedig nevem (Andrásfai) szerinte megtisztelő sófarsantsággal:

- Te egy igazi, nagy Andrásfasi vagy.

- Ervin - megyek át slagfertigbe -, a te verseid meg olyan jók, mintha Tinó di Lantos Seggestyeh írta volna.

Szellemességemet elismerésnek fogta fel, és így a téma tovább burjánzott. Egy Szilveszter előtti napon is összefutottunk. Ervin már mondta is:

- Közöld, csodálatos falusi szilvalekvárt kaptam. Mintha robbantának, úgy fogok tőle fingani, meg szarni.

Megcsiklandoxta szócsavaró agysejtjeimet:

- Ervin, ha holnap éjjelig tudod tartani, te lehetsz a Ma-tuskó Szilva-sztár Pinatorbágy szilveszteri túbi-játékán.

Nevetteben a coulyját paskolta, de az Ervin-jelenség, amelynek már a szelétől is firtorogtak a kollégák, megállíthatatlannak tűnt.

A kulcslepel's közömbös eseménynek indult. Orvosi vizsgálatra kellett mennem. A rendelőben azt az utasítást kaptam, hogy másnap reggel menjek be ve'r- és vizeletvétele, székletet pedig vigyek be dunsztos-üvegben.

Reggel éreztem, hogy mindenféle segédeszköz és erőlködés nélkül is sikerülni fog a mintavétel. Előkaptam az üveget, rátartottam. Mint disznóöléskor a hurkatöltés: tempósan nyomult a töltet, spiráloxtam vele, mert nem akart véget érni; csordultig telt az üveg. Amint megkönnyebbültem a mennyiség láttán, huncut gondolatok szibongtak agyamban. Besomagoltam hát az üveget, de csak vékony papírba, hogy lehessen sejteni a lekváros üveget, nagy lyukú neccebe tettem, nehogy teljesen lefátyolozzam, és bementem az egyetemre, de a rendelő előtt előbb a tanszékre.

Szokás szerint először az irodába kukkantottam be,

ott mindig nyüzsögnek néhányan. Szerencsém volt: Ervin jelen, e's már jött is üdvözölni. Hicait magam elé' tartottam a csomagot, tüntetve, hogy óvatosan bezelem. Mozgásom meg is fogta Ervint, meg a napi verséről is megfeledkezett.

- Mit viszel, Bélucci? - kérdezte, le nem véve szemét a csomagról.

- Szart - válaszoltam kimért tömörséggel. Jót kacarászott, gondolhatta, én indítom a szokásos témát ma. A dunsztosüveget nem volt nehéz kitalálni.

Rábökött:

- Valami jó falusi szilvakkvár? Ugye adsz belőle?

- Kaphatsz, de csak a verseidért cserébe, ha megigéred, hogy minden elmondott versszakért cserébe egy kanálnyiit eszel meg, de nem többet. Ha elfogy, pótolom. Több vidéki szilvatermelő jó ismerőssel büszkélkedhetek.

Errel az asztal közepére állítottam a csomagot, e's egy gyors mozdulattal lehántottam róla a csomagolást. Szermedt pillantások, elfojtott fintorok. A jelen levők gyorsan szétszéledtek. Felém küldött tekintetükből azonban könyveltem az elismerést, hogy tudniillik helyük is elégtételt vettem a gyenge, gusztustalan versekért.

Ervin hápogva csak annyit kérdezett:

- Ha'ny alkalommal sikerült ezt a mennyiséget?

- Na reggel együttömbör. Viszem a laborba. Nem mondták, hogy eleje, közepe, vége legyen.

- Nekem végem van - mondta Ervin lemondó hangszállal.

- Ne szomorkodj, a kolbásznak kettő is van.

Bár menthetem magam: A verses Ervin-sorozat végét ért, úgy gondolom, nem kell szégyenkezniem. Záró mondatommal azonban még elárulom, hogy a huszadik század közepén nevelkedtem, a régi polgári illetlen hatása akaratom ellenére is megérintett. Elnézést kérek a sorakért, ha úgy látják, hogy azok mosdatlanok.

4. Sasfészek

Hol is kezdjem? Címadó sztorim karakterisztikáját az előzmények alakították ki. Hát akkor: in statu nascendi. De melyikével? Az eryémmel? A történelmivel? Akkor bizony tekerhetjük az idő kerekét vissza akár Trianonig, vagy a monarchiaig, netán a törökveszíg, a tatárjárásig, sőt akár a Vereckei-hágóig. No jó, legyen mondjuk anno Domini 1944.

A II. világháború utolsó stádiumába lépett. Március 19-én a német hadsereg bevonult Budapestre. Akkor éppen Budapesten jártam a nyolc osztályos gimnázium 2. osztályát. A bevonulásból azonban semmit sem láttam. Nem is hiányzott, volt már hasonló eredményem. Ugyanis pár évvel korábban a Jugoszláviát megszálló német hadsereg falunkon át a győvári elemi iskola ablakai előtt vonult el, a lassú menetben hőmpölygő egységek között nagyobb távolságokat tartva. Amikor meghallottuk az újabb egység közeledtét jéző dübörgést, egyébként szigorú tanítónk megszakította a tanórát, és megengedte, hogy az ablakhoz szaladjunk bámeszködni. Tanítás után pedig a hadoszlop közelebe mehettünk, a katonáktól cukorkákat is kaptunk.

A budapesti bevonulás látványát tehát nem hiányoltam, cukorka osztásra sem számíthattam. Szerettem a gimnáziumba járni, a kollegiumi élet is hangulatos volt. Azonban a falusi bőseges étkezéshöz szokott gyomrom követelőzése miatt az éhezést egyre nehezebben viseltem, a mind gyakoribb éjszakai riadók alatt az ételhelyre költözés pedig macerás volt. Érthető hát, hogy örömmel fogadtam a bevonulás tanevet lezáró közvetkezmenyt. Mehettem haza Győrödra. Korlátlan szabadság és teljes szabadság, még a liberátorokat, az amerikai bombázó repülőgépek vonulását is a szabadban szemlelhettem. Morgott az ég, a bombákat tízrólabbra vitték, csak a lassan szétmosódó kondenzcsíkokat hagyták fölöttünk. Gondolom, ennek látványából ered az "elhúzta a csíkot" kifejezés.

Felpergett az életünk, eseményekben, látványossá-
gokban nem volt hiány. Szinte egymást érték a had-

seregeket, hadifoglyokat, deportáltakat szállító hosszú vonatszerelvények. A postahivatal saját házukban működött, a híreket első kézből fogtam. Légiveszély, légiriadó esetén rejtjelző szavak - Krokodil gross, Yda, Jóni, stb. - röpködtek a telefon hallgatójából. Szorongás a postabontáskor: ki a következő hősi halott?

Katonák mindenütt. Mi gyerekek persze befurakodtunk közéjük. Megismertük a fegyvereket, a hadi anyagokat. Bármelyik kézi lőfegyvert pillanatok alatt szét tudtuk szedni, összerakni és működtetni. A sérült bombázók a fölösleges terheket ledobálták. A gépfegyvertöltényeket összegyűjtöttük, a puskaport kinyerve halomba raktuk és elégettük, a kapszlikat éles szerszámokkal eldurranítottuk. Dívatra jöttek a töltényküvelőből készített öngyújtók.

Egy ízben valamilyen aknafajtából kiszereztünk egy tegzdnyei méretű ekrazitot. Természetesen tudtuk, hogy ez lefőjtva hatékony robbanóanyag, szabad levegőn viszont elégethető, miközben sűrű fekete füstöt okád. Naná, hogy meggyújtottuk. A légáramlat az egész falut fekete füstbe borította jó néhány percre. Az emberek pánikoltak, mi meg ijedtünkben ellújtunk, nehogy felderítserrek bennünket. A még élő sértetteknek csak ötven évvel később, a falu díszpolgáráként vallottam be füstös csínyünket. Jöttünk óta csak filmben láttam hasonló füstözlopót, amikor az irakiak felgyújtotta kuwaiti olajkutak égtek.

Folytathatnám csínytevésünk sorát. Mementónak csak annyit, hogy halott kísérletezők, csonka testek, hiányzó ujjak jelölték korosztályunk aktivitását. A görög formálásra hívatott ifjúságunk fegyelmexettség, tudása vagyis szorgalma óriási csorbát szenvedett kétes érték ellenében: haditechnikai ismeretekben szinte profik lettünk.

E még hónapos eseménydús iskolai szünet után nyugós volt az iskolakezdés: A szovjet hadsereg átlépte az országhatárt, a harmadik gimnit már a szombathelyi Fremontreiben kezdtem. E tanév csak egy hónapig tartott, azt is jórészt üvökhelyen kártyáztuk át. Azám október közepén egy késo" estén megjelent lovas kocsival. Pakolj, fiarn, meggyünk haza - indokolt timören. Boldogan

közvettem a csillag- és holdfényes éjszakában. Hajnalra értünk haza. Ismét zabálás és szabadság, hurra!

Mint hogy történetem magját még sorsdöntő események burkolják, a következő felebről csak annyit, hogy szabadságomnak már nem tudtam önfeledten átadni magam, a nyomasztó hangulat tizennégy éves lelkenre is rátelepedett. Szomorú hírek katonáinkról, deportálások, Szombathely bombázása éjszaka sztálin-gyertyák fényében, amit negyven kilométer távolságból is jól láttunk; közelünkben is elhullajtott bombák ijesztő tobbanása.

Aztán elért bennünket a szovjet front első vonala. A katonákat nem zavarta, hogy a harctéren kíváncsiszkodtam. Láttam, miként löttek ki egy harc-kocsit. A postahivatalt apám „örizte”. Az első belépő, egy szovjet katonatiszt pisztolyával a plafonba lötte, nyilván csak figyelmertetésként. Aztán fejszét fogott és szétverte a telefonközpontot „telefon Berlin!” csata-kiáltással. Az első vonal átvágtatott rajtunk. A szab-ralások, nők hajhászása a második vonalnak volt kedvenc harci feladata.

A háborús izgalmakat szorongásos időszak követte: inség és politikai zaklatások. Bár rendszeresen, a vonatközlekedés beindult, megkezdte működését a posta is. Már-már derülni látszó égbolttól villámcsapás, levelet kaptam a szombathelyi Pre-montreiból: magántanulóként vagyok számon tartva, szüveskedjek a harmadik osztályból vizsgát tenni. A megadott időpontig pár nap volt hátra. Meleg nyári eleji időjárás volt, így sikerült silány öltözékemet alkalmassá varázsolni. A vizsgára csak lelkiileg tudtam felkészülni.

Folytak a vizsgák: kérdeztetek - válaszoltattam. Majd átküldtek egy másik terembe, mondván, hogy gazdaságtanból ott kell vizsgáznom. Meghűlt bennem a vér, azt sem tudtam, hogy e tárgy létezik. Már re-pült is felem az első kérdés, majd a második. Főzan-paraszi ésszel helyesen válaszoltam, és már lobogtattam

is az indexemet: „a negyedik osztályba léphet!”

A vasútállomáson összevödött a kártyaparti, a karizmai személy is előállt. A zsúfolt belső helyett az ugyanformásabb, de levegősebb tetőt választottuk. Szerényített, úgynevezett vasutas táskába raktuk a lapokat, hogy a cüg (vagy der Zug) le ne röpítse. A másfél órás utazás alatt sikerült elvesztenem maradék pénzem, ami akkor a super infláció elején még csak néhány ezer pengőt tett ki.

Otthon örömhangok, de egyben kérdő tekintetek fogadtak. Míg távol voltam, öszeült a családi tanács: mi legyen a fenntartásunkkal? Jesómat, Idát küldjék-e a győri Tanítóképző második osztályába vagy engem a szombathelyi Premi negyedik osztályába. Akkor még elletmet is kellett küldeni a kollegiumi ellátáshoz. Nem voltunk termelők, ez is nehézséget okozott. Fejlődésben voltam, az én ruhámatom volt sokkal szegényesebb. Nehezen, szégyenkezve börték ki, hogy tesóm áll közelebb a diplomához, és segítségére lehet nagybátyánk, dr. Holenda Barnabás a győri bencés gimnázium igazgatója is.

Kár volt ennyit gyöttrődni! Ha dilemmájuk kialakulásakor tudomásomra jutott volna az alternatíva, azonnal feloldottam volna a család lelkiismeret furdalását. Dehogy akartam én ekkor már gimibe járni, Majd talán jövőre én is mehetek - akartak vigasztalni. Rögön elhárítottam Pató Pálra hivatkozva:

- Ej, ráérünk arra még!

Visszont tudtam, hogy erősen inflálódo, fityinget sem érő pénzért nem tudnak postakézbesítőt szerződtetni. Úgy éreztem, eljött az alkalom lélelgetett tervem megvalósítására:

- Szívesen maradok itthon, ha én lehetek a postakézbesítő.

- Hát jó - mondták szomorúan -, de csak szeptembertől. Addig elmehetnek zalai rokonainkhoz Bagladba nyaralni.

Nem hiszem, hogy akadt nálam boldogabb fickó a faluban. Fátörőársak, foci, kártyazás, gombaszede's várt rám Bagladban. Nagynéném, keresztanyám, egyben a fél falu keresztanyja, Zsófi néni működtette a falu

egyetlen vegyeskereskedését, kocsiját és amit még kellett. Nála fogok lakni. Fődjére gondolva máris kicsordult a nyálam.

Gyors telefonüzenet-váltást követően személyes holmimat tartalmazó kicsi bőröndömet felkötöttem apám faerekpárjára, és már neki is vágtam a 60 km-es útnak toronyiránt, át a zalai dombokon.

A nálam egy ével idősebb unokatestvérem, Ottó üzente, hogy csak a szomszéd falu főcipelyéig menjek. Ott vívják presztízsmérkőzéseiket, nekem is játszaniom kell. Még egy defektet is kezeltem, de időben érkeztem. Ottó arra hívta fel a figyelmemet, hogy a kapunk közelében óvakodjak a labda kézzel érintésétől, mert a kemény védekezés mellett várhatóan csak tizenegyes dönti el a csatát.

Mondanom sem kell, én döntöttem el: veszünkre. A nyaralás egyébként felhőtlen volt. A falu egyetlen kellemetlen eseménye - egyik éjjel egy fajta légezés - inkább élményszámba ment. Riasszó harangkonga-tással, vízhordó lánc kialakítása. Öltöttünk és balmultuk a hatalmas lángnyelveket; sercegue-pattogva égett a zsúptető.

Hazaérve megkezdtem postakézbesítő munkámat. A napilapok mellett meglehetősen sok képes és vicces újság is beindult. A falu nagy részét rá tudtam beszélni a lapok megvételére arról az indokkal, hogy pénzükiót alig tudnak mit vásárolni, fontosabb cikkekhez, elemekhez csak cserekereskedelem révén juthatnak.

Igyekezetemet siker koronázta. Jó üzlet volt, ugyanis az újságok árával csak havonta kellett elszámolni, az infláció viszont olyan nagymértékű volt, hogy a betéteket aznap eladott egyetlen képes újságárból teljesíthettem. A kézbesítés után rohantam a tekepályára vagy kártyabarlangba, és hamarosan minden bevételemet elvesszítettem. Veszteségemet az infláció fedezte. A pénzromlás soha nem látott mértékét öltött, és oly sok magas címletű bankjegyet bocsátottak ki, hogy a falusi emberek inkább csak a bankjegy színét névették meg. Orszám előtt adta el egy paraszt bácsi kis malacát egy kisebb zsáknyi liláért. Még csak le sem mérték a pénzeszsákokat, persze, hogy a pénzt sem számolták meg, csak a malacot: egy.

Az aranykornak május végén a Premontrei Igazgatósdától érkezett levél vetett véget. Aból kiderült, hogy - roha nem kértem - még szeptemberben automatikusan felvettek magántanulónak, és közölték a mintegy tíz nap múlva esedékes vizsgám időpontját.

Rövid dermesztő csend a családban. Kapkodás. - Kérjük meg a tisztelendő urat, adjon pár órát latinból - keresték a megoldást. Am kiderült, hogy ő sem tud többet latinból, mint én. Legyintettem, bár szorongtam, és felajánlottam, hogy mekirugaszodom a vizsgáknak. Ha a harmadik osztályból sikerült... a matematikai teljes indukciós okoskodásmod szele már megritított.

Utazás, bukások, szomorú hazatérés. Mindannyian megszeppentünk, pedig nem is volt más várható. Ha jól emlékszem, ebből az osztályból csak latin könyvem volt, azt is csak a kapkodás után nyitottam ki.

Mi lesz velem? Szüleim döntöttek, de most már egyetértéssel. Szombathelyen fogok lakni, és rendszer tanulóként kezdem a 4. osztályt szeptemberben. Egy szombathelyi özvegyasszony, akinek három gyermeke közül kettő korban hozzám közel állt, vett fel bizonyos megegyezéssel kosztá-kvartélyra. Éheztem itt is, még mindig tréges időket éltünk, de csontsovány háziasszonyunk igazságosan osztott el minden falatot meggyünk között. Csak az én falusi bendőmnek nem kottyant meg az adagom. Tanultam, helyt álltam, jó eredménnyel korigáltam a fiaskót.

A szombathelyi bentlakásos élet túl egyhangú volt. A következő tanévre kiharcoltam a vonaton bejárást. Ez ugyan hajnali 4.20-as ébresztővel és napi 10 km gyaloglással járt, ám a bőséges hazai koszt, a hangulatos utazás, dalolgotó társakkal, a bejáró lányok közelsége mindent kárpótolt. Ebben a tanévben tötöttem be a 17. -et. Bár a lányok körüli gondolataim, igyekezetem túl sok energiát emésztett fel, zökkenők nélkül végeztem az 5. osztályt, és a folytatás is hasonlóan ígézkezt.

Aztán minden a feje tetejére állt: A kommunista párt átvette a hatalmat, a Premontrei gimnáziumot államosították. Az ÁVO (Államvédelmi Osztály) ijesztő hadjáratot indított. A határon éjszaka átszökni igyekezők mintegy százharminc csoportját, mint bűnözőket hajtották át fegyverrel reggelente a városon. A Premontrei szellemet ezzel igyekeztek szétzúzni, hogy a városban működő állami Faludi-fingimnázium diákjainak „megbízhatóbb” részét közenk, a premisták köré keverték. Itt, mit mondjak? Volt közöttük egy-két szemét alak. A Faludi modern épületében a Vörös-hadsereg tanudzott; mindkét gimnázium a Premontrei épületében működött: az alsó két szinten a premiből lett Nagy Lajos gimnázium, a második emeleten pedig a Faludi. Új tanárokat kaptunk, nem ismertek bennünket. Teljes volt a zűrzavar. A kommunista propaganda gépezet dühöngött. Az osztályokat ki kellett dekorálni. Marx, Engels, Lenin, Sztálin, Rákosi képek érkeztek, szép fedőszövegek kerültek a falra, pl.: A munka nálunk becsület és dicsőség dolga. Öntudatot sugárzó, radkós, munkás-parasztfigurák, izmos markuk szerítésében kalapács, sarló. Munkásökök vasökök, oda süjt, ahova köll.

És a talajokozta újabb botlásaimat. No, nem a politika. A propaganda csúhos nyelve nem hatott rám. Tudomásul vettem, hogy ellenállásról szó sem lehet. Pofá be! Kömnyedén megtanultam hangtalanul tapsolni és „Éljen Rákosi!” - „Sztálin-Rákosi!” - „Éljen a Párt!” bűnszüveket tárogtni. Fél rajzoltam, bekerültem a szinte naponként működő dekorációs bizottságba. E bizottság az udvaron egy különálló épületben, a volt cserkész othonban vert tanyát. Karátom jelölte ki a bizottságot. Két rajzostól kívül természetesen a bizottságba került kitűnő zongoristánk, Erdi Tamás, minthogy zongora is volt az othonban, továbbá Virág Laci, alias Pufi az éppen nála levő hangszerével: klarinéttal vagy hegedűvel, esetleg Rajlinék János a gitárjával. A vidám életet tápláló virgancsajtjeimet

- ideggócainkat ismét aktivizálták. Amikor éppen nem volt igazgatói engedélyünk az otthonban tartózkodni, akkor sem volt kedvünk az osztályunkban ücsörögni. Mintha guzslakité's lett volna a tanóra. Inkább már be sem vonatoztunk Szombathelyig. Ra'bamodnari vasutállomása mellett csábított el egy bitűnő focipálya. Ha akadt a lejárok között két kis csapathoz elegendő társ, előkerült a labda is. Végigfociztuk a napot, a délutáni vonattal pedig, mint rendesen, haza utaztunk. Méskor a lányok pillantásai csábítottak el Sárvárra. Ott barátomnak aludtam, aki még az esti kukoricafosztót vagy háxi zenélést is megszervezte. Ha pedig bekapcsolódott Csicsa, akaz Horváth István Károly is, irodalmi téren szakmánk ápolása garantált volt. Oktatt bennünket irodalmi szépségek felismerésére; tőle hallottunk először akkoriban tiltott Villon (vagy Faludy) verseket.

Csicsa rendkívüli tehetség volt, megér egy misét. Jöjjön hát a pontifikáció! Judásszonja íxott, habzósva akarta elni életét. Volt olyan éo, hogy a magántanulást választotta. Vizsgáit több tanár is érdeklődéssel hallgatta meg. Ugyanaz a tanár erettségiztette magyarból és latinból. Kihúta a magyar tételt, és kapaiból latinul tartott előadást a témáról.

Emellett Csicsa vagány világi volt. Otthonom című francia házidolgozatában azt írta, hogy inkább Párizsban szeretne lenni, és felreérthetetlenül részletezte, miként szeretkezne párizsi asszonyokkal. Priz's tanárnője csak pirult, ám a fogalmazásból ő is tanulhatott.

Egyik osztály-bangettjen magyar tanára coinos feleségét táncoltatta feltűnő bizelőségben. Másnap a magyar dolgozata utolsó bekezdésésként hozzáfűzte: Most pedig üdvözlöm a tanár ur kedves feleségét.

Kiváló tanulmányi eredményeért elnyert ösztöndíja meg az átvetel napján kocsmában, no meg valamelyik könnyűvéru' nő' zsebében, melltartójában vagy harisnygájában kötött ki. A bacchanáliára invitálta néhány barátját is, eígyhogy másnap már üres zsebbel, de nyitott aggyal folytatta szellemének gyarapítását. Amikor

megemlégettük, hogy önpusztító életet él, így válaszolt:

- Kétszere intenzitással élök fél annyi ideig.

Be is tartotta. A szegedi Tudományegyetem Klasszika-filológia tanáraként kitüntette magát. Gyomorérzés ritte él 35 évesen, de a következő „sarkon” már a delirium tremens is várta.

A tanár vege közeledtével némettanárként állandóan felszólított felelni. A barátain alkotta körös azonnal megszólalt:

- Dekorációs bizottságban van.

- Mondjátok meg neki - szólt ingerülten tanárom -, ha nem tudom feleltetni, nem kap osztályzatot sem.

A következő órára alaposan felkészültem az utolsó három olvasmányból. Természetesen jól feleltem mindkétönk öröme.

Most már német órára sem mentem be ér végeig. Kellemes időtöltéshez pedig újabb hír érkezett kalandvágyó társainktól: Létezik Szombathely peremváros részében, a város szélén haladó vasútvonalon túl egy kocsmá; délelőtt is nyitva tart, egy liter bor mellett akár egész délelőtt használhatjuk a tekepályát. A szervezés azonnal megindult. Másnap reggel, amint befutottak a „diákronatok” Szombathelyre, a kis csapat összeverődött. A koordinátákat megkaptuk, a kricsmi neve Sasfészek.

Nagyzenű délelőttöt töltöttünk itt. Érthető, hogy másnap reggel egyhangú szavazással ismét a Sasfészek nyert. Coutora Robi, aki tekeben leginkább profinak számított közöttünk, hiszen Oszkóban szülei kocsmájában és tekepályáján nevelkedett, érettségi előtt állt, bentlakó volt. Bár terrörkészl tudott, előző nap nem tartott velünk. Nehogy lemaradjon a prolongált brúról, Pafival irásbeli üzenetet küldtünk neki, hogy tudniillik jöjjön a tegnapi megbízást kricsmibe. Am hiába vártuk Robit a teke-csata nélkülözle xajlott le.

Harmadnap reggel már izomból gyötörte karunkat. úgy döntöttük, hogy látogatást teszünk a gimibe.

Amint az épület alatti kapun beléptem az udvarra, azt láttam, hogy az iskola teljes diákserege az udvaron lézeng. Gondoltam, valami politikai akcióra terelnek bennünket. Az biztosnak látszott, hogy a tanítás időben nem kezdődhet, feltehetően el is marad. Már vagy tíz méterről előre küldtem kuncogó hangomat a legközelebbi osztálytársamnak:

- Végre egyszer belátogatok, hogy meglekintsem, rendben zajlik-e oktatásotok, s lám, akkor is elmarad a tanítás.

- No, no - kaptam a vizsgálódó tekintetek kíséretében a választ -, éppen a ti ligásaitok, kocsmaírók egyetben ülésezik a fegyelmi bizottság.

Puff neki! Köpni, nyelni nem tudtam. Előápadtam, nagyon megijedtem. De honnan tudják?

Először az igazgató helyettes és egyben történelemtanárunk, dr. Fodor Henrik változatát részletezem. Eszerint ő, mármint Fodor előző reggel a szokása szerint már a tanítás megkezdése előtt felügyelte a diákokat, a rendet; kommunista éberseggel figyelte a renitens elemeket. A Párt napilapjával, a Szabad Néppel álcázta magát. Észrevette, hogy gyanús szerveződés készülődik. Lyukat fűrt ujjával az újság lapjába, és azon keresztül látta, amint Virág Laci átnyújt egy cédulát Csutora Robinak. Sikerült leolvasnia a cédula szövegét is, amely szerint mi (mármint a tekecsapat) tanítás helyett kocsmába járunk, és oda invitáljuk Csutorát is.

Fodor kulcsfigura, de inkább egy hálaadó gyászmisét érdemel. A rekviem főbb teteleit alább részletezem. Most csak annyit, hogy amint a fegyelmi lezajlott, elmondtuk az igazságot osztálytársainknak, ez három évfolyamot is érintett. En a saját osztálytársaimat Fodor nyilvánvaló hazugsága miatt bízattam, hogy intenzív, de csak enyhén gúnyos diákrimnuszokkal nyalogassák körül Fodort és mondják:

- Hé, tanár úr, micsoda detektív lenne! Sherlock Holmes elbújhatna a tanár úr mögött, és valaki mindig sikkantádjen Fodor háta mögé.

A fegyelmit és verdiktjeit esetelen, előbb azonban a Fodor-valódi helyett az igazat.

Pufi bevitte a cédulát, át is adta Rubinak, aki azonnal el is indult keresésünkre; de tévesen rögzítette a koordinátákat, és így nem talált meg bennünket. A 3. tanórára szomorúan visszaballagott. A üzenetet hordozó cédulát egy ideig a padján tartotta. Szomszédja, aki az 1990-es években magyarosított nével hírismert politikusként fröcskölte nyálat, persze elolvasta, de a cédula a Kricsmi nevet nem tartalmazta. Nevezniük Robi szomszédját most módosítva Bergmann Dezsőnek. Ő teheresünk idején meggyőződéses kommunistaként apostrofálta magát. Szaladt is az igazgatóhoz a frissen szerzett hírrel. Nem okozok meglepetést, ha elmondom, hogy korábban, a premontréik alatt ugyancsak ő árulta be egyik osztálytársát, hogy tudniillik a lelkiismeret idején az előírt magányos elmélyülés-helyett az utcán látta sétálni. Kérésünkre az igazgató azonnal útnak indította a pedellust, aki bejárta Szombathely kocsmaidit, de a vasútvonalon kívülre már nem gondolt. Így aztán nem talált meg bennünket.

A fegyelmire beidéztek Csutorát, Pufit és az ő vallomásuk alapján a legjobb barátomat, a kiváló szervező képességekkel rendelkező Iván Tibort és a tekecsapat valamennyi tagját. Az értekezlet egész napra elhúzódtott, több tárgyalási részlet is készült. Az igazgató a kommunista erkölcs szeméremét szorgalmazta, Fodor Rigorú büntetésért érvelt. Csutorát és Pufit korábbi csínytevésükért is most akarták meglöngtetni. Matek-fizika tanárunk, Simon Elemér körömszakadtáig védett bennünket.

Végül is a verdikt így hangzott. A tekecsapatban részt sem vevő Csutorának és a szervező Tibornak jutott a legsúlyosabb: 5-ödfokú, vagyis kicsapás a Nagy Lajos gimnáziumból. Ez amennyit jelentett, hogy év végeig a II. emeletre, a Faludiba kellett járniuk, szoptembertől pedig ismét a korábbi osztályukba kerülhettek.

A többiek megúszták 4-edfokúval. Ez igazgatói megrova'st jelentett szülo' jelenle'te'ben. Kisse' megnyugodtam, nem csaptak ki.

Haza'ig gyötörttem, hogyan adom be anyámnak, az istenfélő szent asszonynak, hogy meg ne remüljön. Apámtól, ismerve őt, nem tartottam. Kérülgettem anyut, míg nem rákérdezett, mi a baj. Gyorsan elrebegetem, hogy tekeztünk, megbüntettek, apuval majd elintézzük, ne aggódjon, semmi komoly baj nincs, nem rúgtak ki. Jó darabig feldúltnak tűnt, de a napi munka lekötötte idejét, figyelmét.

Aztán apám mellé somfordáltam. Kis szünetekkel adagoltam:
- Jekézni jártunk... lógtunk... leleplezték...

negyedfokút kaptam. Reflexió nélkül egykedvűen tettem dolgát. Várakoztam, majd folytattam:

- A negyedfokú igazgatói megrova's szülo' jelenle'te'ben. Be kell jönnöd Szombathelyre.
- Mikor utazunk?

- Csütörtökön az ötregyvenessel. Csütörtökig nem esett szó az utazásról, de akkor reggel aztán láttam, hogy apám is készülődik. Mintha csak napi dolgunkat tetűk volna, úgy gyalogoltunk ki a vasútállomásra és szálltunk fel a vonatra. Aggódni kezdtem. Nem élvezelve az esemény súlyát, csak el ne szúrjon valamit. Óvatosan kioktatásába kezdtem.

Judod, bemegyünk az igazgatóhoz, bemutatlak. Erre a dizi megrova's hangnemben elmondja, hogy milyen súlyosan vétkeztünk. Az iskola rendszabályára fog hivatkozni, amely megköveteli, hogy effele kirívó eseteket még csírájában elfojtsanak, nehogy diaktársaink követendő példának tekintsek tetteinket, stb. Amint befejezte, te átveszed a szót mondván, hogy meglepett az eset, nem is gondoltad, hogy ilyesmi előfordulhat velem. Kötelességtudónak ismertél, otthon a postán is szakszerűen és készséggel szoktam segíteni. Öcsédre, Flórenda Barnabás bencés paptanárra ne hivatkozz, a dizi a kommunista pártot képviseli. Jéhd meg, hogy jobban fogsz rám

ügyelni és garantálni, hogy a jövőben nem fogok fegyelmexetlenségekben szenvedni.

Röpke fejbiztosítás volt a válasz.

Nege'kertünk, szorongtam. Az igazgató nem volt jelen, helyettese Fodor fogadott bennünket.

Na, még ez is!

Apámát leültette, én szégyenkezve álltam mellette. Fodor pedig hátratett kézzel sétált föl-alá, miközben mondta, amit kellett. Érdekes, semmi túlzás, pedig tőle azt vártam. Aztán apám vette át a szót. Szinte szóról-szóra mondta amit betápláltam. Örömmel szolgált szokatlan komolysággal is. Átvettem a fegyelmi oldalon kidokkolt ellenőrkömet, és már fogtam is a sapkám, táskám, hogy bevonuljak az osztályomba. Fodor mozdulata is jelezte, hogy a szentencia végét ért. Ekkor apám Fodor felé fordult és szólt:

- Kedves direktor úr, Győrre utaztam fel vonattal, néhány dolgot kell vásárolnom bejáró fiam számára is, szeretném a mai napot vele tölteni. Kérem, szíveskedjék engedni a mai tanóról.

Nem csak engem, Fodort is meglepte a kérés. Tawarában udvarias „kérem, tessék”-kel azonnal el is engedett.

Alig bírtam visszatartani kacagásomat az épületen belül. Fartunk egyet a váróban, majd szinte ösztönösen kísérteltünk a vasúti gyalogos felüljárón. A cél közel volt bennünk, betértünk a Sasfészekbe. Apám kiváncsian körülnézett, aztán rendelt egy flaska bort, szódavíz és néhány szalámi szendvicset. Friss, ropogós volt a szendvics és kitűnő ízű a felvágott. Apám látta, hogy még az üvegcsékre nyereszében sorakozó tortaszéleteket is sóvárogva szemlélgetem. Kapacitásom iránti érdeklődésére egyszer már megettem 30 szilvás gombócot néhány perc alatt. Mint aki a látványt szeretné felidézni, kérdezte meg:

- Hány széletet tudsz megenni?

Engem még nyomasztott a negyedfokú, nem biztam magamban. Különben sem tudom, hány gomlót tesz ki a gyomornak egy tortaszület; rekordkísérletre nem vállalkoztam.

- Jízet - mondtam, "mint aki feladta".

- Főúr! Lesz tix szület torta is - szólt oda apám a kocsmárosnak hangyag eleganciával, mintha a Gundelben ülne.

A következő tanéveben mindkét irányból fűlig elborító szerelem felülről is jó hatással volt rám. Tanulásra több időt fordítottam, és a két év múltán esedékes érettségi vizsgáig már csak kisebb stiklikre vállalkoztam.

Adós vagyok a Fodor-féle fekete leversel. Amint említettem, történelmet tanított. Alkítólag jogi doktorátusa volt, de vele kapcsolatban ketelyeimnek is hangot kell adnom. A háború utáni ideológiai fordulat a régi történelemkönyveket érvénytelenítette; közismert mondasban: ezentúl minden másképp volt. Fodor feleltetés után lediktálta a következő feleltetés anyagát. Bevallom, huncutkodtam. Új sor kezdetén nagy biztomsággal végigírtam a sort úgy, hogy oda sem néztem. A diktálás sebességét a felemelt fejek vezérelték. En hama-
rab felemeltem a fejemet, de igyekeztem palástolni, hogy vaktában rendszer lerögzítettem a diktált részt. Fodor bekapta a csalit: diktálás közben gyanakvó tekintettel a padomig sétált. Fegyzetemre tekintett, majd csalódottan visszafordult. Erre elszemtelenedtem: már a mondat elején felkaptam a fejemet. Ujabb kontrolljárat csalódott visszacsomagással. Aztán átváltott az ellenőrzésnek természetesebb módszerére.

A következő órákon, már amikor nyitotta az ajtót, felelésre szólított; vele együtt mentem a Ba-
tedraig. Ő elővette vastos könyveit, lexikonjait és belejük tenetkezett. Nekem pedig írtelt, hogy kezd-
hetem. Egy idő után leállított, aztán jött valami indokulatlan, kritika nélküli osztályzat. Bár

készültem, több elégtelent is begyűjtöttem, míg rd nem jöttem, hogy nem az okfejtés mirőrségének, hanem a beszéd gyorsaságának arányában adta az osztályzatot. Nem csak nekem, mindenkinek. Nem is figyelte a felelet szövegét. Több se kellett nekem. Bemagoltam három történelem-hangzatu' mondatot, ledaráltam, és addig ismételttem míg meg nem állított - természetesen jóléssel. Közben az osztálynak intettem, nehogy kuncogásukkal leleplezzenek.

A következő feldolási hullámot az váltotta ki, hogy Fodor megpillantotta a róla készített karikatúrát az itatós papíromon. Nagyszerű, dicséret orációval és lecipelt az igazgatói irodába, hogy modellet illyjön. Hiába tiltakoztam, hogy rajzomhoz nem kell modellet illynie, a procedurát és a feleletési sorozatot nem tudtam elkerülni.

Mit tanulmányozott Fodor oly elmélyülten? Erre a 20 éves érettségi találkozónkon derült fény. Ő nem volt jelen, mert egyikünk sem hívta meg. Kedvenc tanárom mesélte, hogy Fodor községi jakobinusok témával kandidátusi disszertációt nyújtott be. Am opponensei leleplezték a tanulmány ollózáisból, halandzsáiból, levéltári nem létező vagy hamis hivatkozásokból állt össze. El is utasították.

Ugyancsak kedvenc tanárom mondta el, hogy a tanári karban is kiderültek hamisságai. Bejárt a Püspöki Hivatalba. A kommunista igazgatónál spionnak ajánkozott, a püspökségben pedig azt állította, hogy visszafogja az igazgatót több, egyházi elleni akció végrehajtásában. Az a szöberszéd is járta, hogy kimentek a gimiből és elhelyezték Szombathelyről. Távozásakor többen oroztak az indokkal kísérték a város határádig, hogy vissza ne engedjék.

A szereplő személyek sorsát követve vissza kell térnem Autora Robira. No nem a tőle kapott négy pofon kapcsán, amittől nem csak néhány csillag,

hanem egy pillanatra a galaktika is felvillant szemem előtt. Robi gyors reflexú, ingerlelkény volt. A diszteremben a dobogón kártyáztak. Mellettük lentebből Robit ingerlő megjegyzést tehettem. Arral a lendülettel adta a negy pofont, amellyel a dobogóról rám vetette magát. Pár másodperc múlva magamban tértem, és éreztem, hogy nagyon el fogom piholni Robit. Már ugrottam is, ám ő hirtelen felémelt nyújtott lábdoal megállított. Beleszaladtam cipője talpába, első ütésem a spiccvasat találta; nyolc napon túl gyógyultam. Amint megtorpantam, Robi hirtelen szelid hangra váltott:

-Beküljünk ki! - mondta, és már át is ölelt.

Velem így módon könnyen és gyorsan el tudta rendezni meggondolatlan tetteit, de a Rakosi-ÁVO-terror hájszál híján nyakára hurrkolta a kötelet. Tekvésünk evelen érettségizott, majd felvételt nyert a gödöllői Agrártudományi Főiskolára. Talán marxizmus előadás szünetében hirdette ki a párt propagandistája:

- Elotársak, holnap délutánra közös mozi látogatást tervezünk.

- Mit nézünk meg? - kérdezte Robi.

- Egy szovjet filmet: Távol Moszkvától.

- Az jó lehet - jegyezte meg Robi félhangosan.

Meghallották. A kétértelmű megjegyzés miatt másnap már nem mehetett órákra. Rögtön élő fegyelmivel kirúgták, és természetesen értenítették a Honvédséget is: a kötelező katonai szolgálat alóli felmentése érdekében.

Azonnal be is hívták 3 éves katonai szolgálatra. Ottani baráti körében néhányunknak addig "adó-veo" rádiókészülék volt. Persze titkos, hiszen illegálisan magánkézben nem is lehetett. Nyugati radio, netán a Szabad Európa hangját hallgatni sem volt szabad, még boltokban vásárolható készülékekkel sem. Akit rajtakaptak, bebörtönözték vagy internálták. Robi társai is rajta vésztettek. Két társukat ki is végezték. Robi börtönbe került, mert baráti körükhöz tartozott, bár a készüléket nem használta. A kötelet megírta. 1955-ben természetesen kiszabadult, azonban az újbi szovjet megszállás elől Franciaországba menekült.

Távol Moszkvától.

5. Barnabás

A Holenda család a XIX. sz. végén költözött Kámra az előzőleg kocsmaként működő, utca frontján tíz ablakos házba. E házhoz mintegy 10 m hosszú téglafallal csatlakozott egy udvarra nyíló szoba-bonyha-kamrás épület is, majd istálló, pajta, ólak és budi sorakoztak. Néhány lépcső vitt fel a házba. A zárt, hosszú folyosó végén belső budi is volt. A ház alatt 2 részes pince húzódtott; a belső pince hőmérséklete télen, nyáron 5° és 70° C közötti. Udvarral, virágos- és véreményes kerttel együtt a birtok 1 katasztrális holdon terült el. A két utca mentén húzódo mezsgyén a házhoz csatlakozó, téglából épült 2 m magas bástya-fal emelkedett fedett kocsiz- és kiskapu bejáráttal. Már a küllem is hamisítatlan polgári miliőre utalt. Apai nagyapám, a művelt, latinul is tudó családfeje a körjegyző, a család kormányboreket stabilan tartó naggyanyám pedig a postamesteri tisztséget töltötte be a faluban. Andrásfáról költöztek Kámra. Apám még a költözés előtt született, magyarított nevünk is innen ered. Gyula-bencés papként választott nevén Barnabás - nagybátyám már Kámban látta meg a napvilágot.

Akkoriban a többgyerekes polgári családokban szokás volt a legkisebb gyermekeket papi pályára irányítani. Még engem is annak szántak. Am a XX. sz. közepe táján, amikor e terv szerint határozott lépéseket kellett volna tenni, mi már nem követtük a Holenda család polgári szokásait; pl. mi tegeztük szüleinket, ami a Holenda családban szóba sem jöhetett. Elhivatottságot, de még csak vonzódást sem értem a

lelkészi pálya iránt, nem is érlelték szüleim. Gondolom, a szombathelyi Tremontei Gimnáziumban kitűnő tanuló Barnabást a szülői terr és az elhivatottság egyaránt terelte a szerzetesi pálya felé. A Bencés Rendet választotta. Felsőfokú tanulmányait Pannonhalmon végezte, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen Fejér Lipótnál summa cum laude doktorált fő tárgyként matematikai témával. Bár a fizikát mellék tárgyként választotta, ismeretterjesztő munkáiban az akkoriiban újdonságnak számító relativitáselmélet jelentős szerepet játszott. A Bencés Rend Pannonhalmi Főiskola tanáraként kezdte működését. Tudományos képzettségével és példás magatartásával hamarosan kiemelkedett rendtársai között. Prefektusnak jelölték. Ő azonban elutasította azszal az indokkal, hogy nem érzi magát elhivatottnak és alkalmasnak e magas posztra. Később a perjei ajánlatot sem fogadta el, inkább vállalt tanítást a győri Bencés Gimnáziumban. Itt már elfogadta az igazgatói kinevezést, és a házfőnöki tisztséget sem utasította el. Nevehez fűződik a gimnáziumi matematika tankönyvek átdolgozása.

Az államosítást követően oktatói - igazgatói működése két évre szünetelt; 1950-ben a győri bencések visszakapták gimnáziumukat. Barnabás 1963-ban nyugdíjba vonult, a Pannonhalmi rendházba költözött. Negy év múltán bekegye segítette átköltözését a Mennyei Országába. A 90-es évektől a Dr. Holenda Barnabás utca emlékezteti a győnieket tisztelettel kíváló kedves személyre, sudár természetűre, amint napi sétáit végezte a városban, visszafogott, de bizalmat kelto mosolygós tekintetűre, fatyolós-bárszonyos hangjára.

Akik ismerték Barnabást, bizonyára szerénységével indokolták a magas tisztségek elutasítását. A családi események azonban azt mutatták, hogy Barnabás

szinte a teljes nyári szabadságot a kámi szülői házban szerettem tölteni. A prefektusi és perjeli tisztég ext aligha engedte volna. Kámban dolgozott is. Gyerekefejjel bámultam, amint különféle könyvlapokat telefirkál betűkkel és számokra érthetetlen jelekkel. E jelek mindig duplán szerepeltek; a lapok szelére biggyeztetve mintegy jelezték, hogy a másodpéldányok a sötétben is megtalálhatók. Igyekeztem elletni, hogyha majd nagy leszek, én is megtehessem. Ra' is kényeserültem, ám a várt öröm és élvezet elmaradt: unalmas, fárasztó munkának bizonyult a korrektúra.

Nyáron mozgalmassal zajlott a kámi házban. Barnabás melletti szellemi és vitapartnere a szintén matematikánar öccse Elemér is ott töltötte nyári szabadsága jó részét. Én is gyakran vettem részt hangulatos erdei kirándulásaikban, fürdőzésben a Herpenyő hűvös vizében. Ha a közös ebédekre, uzsonnákra gondolok, ma is összefut a nyál a számban. A vadgesztenye fa árnyékában ételekkel, italokkal gazdagon megpakolt dupla asztal körül terengő, irányítatlanul dozó állatokat a konyhából áramló frissen pörkölt kávé aromája dúszította. A hirtelen jött záportól sem bellett kapkodnunk: mire az első esőcseppek ajfütöttak a hatalmas, dúsz fa hártetőre hajló lombosztán, kémgelmesen behordtuk a házba a terítéket.

A nyarat Barnabás gondosan megtervezte. Már a nyár elején megérkezett Badacsonyból a nagy láda, benne száma bukolatba gondosan csomagolt 50 üveg első osztályú sörkevasát. Jávoblati kiránduláshoz Vasvárról rendelt nagyobb taxit. Így utaztunk, 5 felnőtt és 2 gyermek, egyik szép nyári napon Keszthelyre is.

Szűkebb családuknak már nem követte a polgári élet szokásait, szabályait. Mi, gyerekek tegertük szüleinket; kezcsokot nem adtunk, csak mondtuk. Nálunk utazáskor is csak puzsi kísérette a köszöntést. A Holenda

családban szülőknek, nagyszülőknek, nagyneiüknek és nagybácsikának kézsők is járt pükedlivel vagy meghajlással. A hierarchikus szabályok a nagy családi összejövetelek étkezéseinek illeténi rendjét is szigorúan meghatározták: az asztal bejárattal szemközt; végén, a fő helyen a nagypapa ült, mellette egyik oldalon a nagymama, a másik oldalon, korától függetlenül a pap Barnabás, és utána következtek zülletésük sorrendjében a gyerekek, majd az unokák.

Ez az idillikus polgári élet a II. világháború végével szertefoszlott: 1945-ben a már enyhén Parkinson-kóros nagypapánk hunyt el, 1946-ban pedig a nagymama. Barnabást a politikai rendszer degradálta. A kámi telekre megegyezéssel három családi ház is beépült, de a Flórida ház, még mindig elég nagy udvarral és kerttel, megmaradt a nyaraktól eltekintve gardáblanul.

Barnabás változatlanul Kámban töltötte a nyarakat. Ekkor ő volt a gondnok és a szakács egy személyben. Elemér is többször csatlakozott. Kialakult az a szokás, hogy nyaranként egy-egy napra vendégül látjuk őket Győrvarón. Ehhez azonban bizonyult utasítási manőverre volt szükség: erdei úton 6 km gyaloglás az osztrói vasútállomásig, onnan 2 megálló vonattal, majd 1 km ismét gyalogszerrel a lakásunkig. Estefelé ugyanerre az útvonalon vissza Kámbig. Fárasztó biránculás, de örömmel vállalták. Így pergett le egy évtized. Barnabás megöregedett, lefogyott, tartása meghajlott. Fátyolós hangja erőtlenebb, motorja árnyékoltabb lett. Sohasem panaszkodott. Sellemi megnyilvánulásával, figgelmességével, magával szemben szigorú, mások iránt megértő magatartásával azonban változatlanul sugárzott.

Apám korai halála után anyám 1968-ig egyedül élt Győrvarón. A nyarat testvéremmel együtt mi is ott töltöttük. A falu önmagában unalmas lett volna, társaság is alig akadt. Kerekpár vizont rendelkezésemre

Ált. szinte naponta áttekintem a Hegyhát gerincén a 12 km-re eső Rába strandjára, ahol lubickoltunk, vasvári fiúkkal fociztunk, ha megéhezünk, megcsipkedtük a közeli málnást, estefelé pedig összejöttünk a vidám, xenelő vasvári ifjakkal. Ritkábban Zalaegerszegen tekestem, és olykor meglátogattam Barnabás és Elemér nagybátyámat is Kámban.

Az 1966-os esztendőre szívesen emlékezem. Akkor már elég jó volt a fizetésem. „Másod-anyukáimmal”, Róssa néniel el is határoztuk, hogy közösen lottózunk heti 72 szelvényrel. Gondos, tudományos tervet készítettem a tipppekhez, mintha a nyerés esélyét növelni tudnám. Persze tudtam, hogy a telitalálathoz nincs esélyesebb vagy esélytelenebb tipp, viszont megfigyeltem, hogy miféle eloszlásokra fizet jobban a 4-es találat. Tippjeimet erre építettem. En töltöttem ki a szelvényeket: akkoriban csak kézzel lehetett vésni 3 példányban. Készítettem 72 lyukkártyát; csak a lyukakat kellett 3-3 példányban beiktatni. Matematikusként nem hittem a nyerésben rövid távon, a szurnyadó kaprozó nyereségvágyamat pedig „az se baj, ha véletlenül nyerek”-szesü mondásokkal lepleltem.

Amire igazán vágytam, teljesült. Három évnyi székesfehérvári kihelyezett esti tagozati oktatás után öndílo előadást kaptam a budapesti villamosmérnöki karon mintegy 400 fős hallgatóság számára. Továbbá fajsúlyos nemzetközi folyóiratban megjelent cikkeim alapján Magyarországról harmadmagammal meghívtak főelőadónak a grafelmélet addigi legjelentősebb nemzetközi konferenciájára Rómába. Erdős Pál és Hajós György társaságában ez óriási megtiszteltetésnek számított. Költségeimet fedérték, egy-egy előadásra sajtó 10-15 perc ellenére én 30-at kaptam (de 40-et beértem). Csak a kiutazás járt herce-hurcával. A Szemelvények Oktály akadékoskodott. A saját pénzemből sem vásárolhattam 5 \$-t a római repülőtéri díjra. Foggal tartottak disszidálásomtól.

Végül megkaptam az útlevelemet az indulás előtti napon az napi lejáráttal. Rohanás Szombaton követségre korrekcióért. Idegtépő órák következtek. A repülő indulásától már kellemes és sikeres napok következtek.

Ezekkel az élményekkel utaztam Győrvarra július elején. Dolgos felér állt mögöttem. Elvezet-
tel vettem magamat a nyaralásba. Szinte hab-
zott tőlünk a Rába, kemény focicsatáink még
a vért is ki-kücsérentették. Izgalommal vártam
Barnabást és Elemért, volt mielő beszámolnom.

Végre elérkezett látogatásuk napja. A meg-
besélt időben vártam őket a vasútállomáson.
Meglepődtem, amint Barnabást megláttam. Na-
gyon sovány volt, sokat öregedett, becsúszott szem
delegséget sejtetett. Csak kedves mosolya nem tört
meg. Nem is titkolta, hogy fárasztó volt az út.
Mégis meglepett, miként panaszt megfogalmaz-
ta.

- Látod, Bélus, ha volna kocsid, most el-
jöhetnél volna értünk Káimba.

Földbe gyökerezett a gondolatom. Ez a puritán
szent ember földi javak megszerzését hiányolja!
Az hittem, effajta rágyak őt meg nem érinthetik.
Amikor állásától, fizetésétől megfosztották, akkor sem
panaszkodott. Azt meg tudni kell, hogy magam-
fajta egyetemi docens háttér vagyon vagy segítség
nélkül kocsi nem is gyűjthetek. Barnabás minden
szavát komolyan vettem, de most nem tudtam,
mit kezdjek vele. Ha élcelődésnek szánta az
akkoriban sikereket jelző dicsekvésekre, mint pl.
„... nekünk már van autónk” „... nekünk meg
nyaralónk”, akkor nem lett volna min csodál-
koznom. Berzenkedő lelkemet azonnal csillapítottam
le, hogy megjegyzését kicserő leheletnyi finom mo-
solyát a gúny enyhe attitűdjeként értékeltem.

Izletes falusi ebédet ettünk. Sikereimről be-

szellettek. Föl esett látni örömeiket. Estefele' kikitértem öpet a vasútállomásra. Most már nyilvánvaló volt előttem, hogy Barnabásnak komoly fizikai próbatétel lesz az Orsó-Kám gyalogút. Vágyakozást kiváltó emlékeim elevenedtek meg; amikor még lovaskocsink volt, és azzal hajtottunk át kámi látogatóba.

Az 1966-os évben történt az is, hogy a karácsonyi szünet idejére kaptam szakszervezeti beutalót Balatonfűre. Remek programnak ígérkezett. Nem is csalódtam. Ráadásul, ha rövid ideig is tartott, szigerekig hatoló szelvény kapcsolatba csavaródtam ott.

Előtte, november végén azonban váratlan szerencse ért. Lottóhúzás után a szokásos titkolt remény-nyel szelvényeim értékelésébe fogtam. Majd elállt a lélegzetem: 4-es találatra lettem. Nem akartam hinni a szememnek, de bebizonyosodott, hogy Fortuna meglátogatott. Akkoriban nagyobb ember-tömeg értékelte a szelvényeket. A nyeresemény összeget csak a hajnali hírekben mondta be a rádió. Természetesen addig nem aludtam. Elég lesz-e az összeg egy szerényebb gépkocsira?

Végre bemondták a nyereseményeket. Mi az, hogy elég? Kettőt is vehettem volna a nyereseményből. E szerencsééhez még egy újabb is járult. Fortuna az "igazi" vágyambhoz vezető utat is kikövezte: olvastam az újságban, hogy néhány nyugati kocsi (Ford Escort, 850-es Fiat, Renault 10-es e' 16-os) mostantól forintért megrendelhető, sőt évekig sem kell várakozni, egy-két hónapnyi várakozás után át lehet venni. Nos, a Renault 10-est azonnal megrendeltem, még maradt kisebb összeg a nyereseményből.

Már elő is kaptam a levélpapírt, hogy értesítem Poasnabást: Nem kell többé fáradozó gyaloglással számolnia, ha látogatóba jön. Sőt, érte megyek

Győrbe és kocsin viszem Kámba, amikor szeretné megkeresni nyaralását. Rövid tétovázás után módosítottam tervemet. Gondoltam, a nyári megjöggyése után hatásosabb lenne a tavasz végéig titokban tartani szándékomat. Addigra hűdésül, mikor vehetem át a kocsit. Nyomban beiratkoztam autór vezetői tanfolyamra. Volt időm többször is megfogalmazni tervezett levelemet. Az egyik változatot így kezdtem volna: „Kedves Barna Bátyám! Ha jól emlékszem, a nyáron megjöggyestek, bárcsak lenne autóm, hogy megkíméljelek a fárasztó gyaloglattól, ha Győrvarra látogatnál. Van szerencsém szívés tudomásodra hozni, hogy másoddruszmán Lottó Ottó szívés közreműködésével kíváncságot teljesült. Kérlek, neved meg a Kámba-irndulásod napját, amelyet a nemzetközi tájékoztatás számára a K-day fedőnév mögé rejtjük, hogy azok a piszok imperialisták meg ne tudják. É napon házi sofőröd – spec. ez én leszek, Béla Ottó – francia gyártmányú R-10-essel rendelkezésedre áll... stb.”

Izzalommal teli várakozással tapasztam a telet. Tervek, álmok kötötték le szabad szellemi vegetékeimet. Alig ismerem hazám tájait!

Elhatároztam, hogy bejáróm az egész országot.

Egyik februárvégi hajnalban rossz álomból riadtam fel. Azt álmodtam, hogy Barnabás meghalt, és én sokadmagammal egy templom hajójában állok Barnabás ravatala mellett, és ordálok, miért a szűkebb helyen van a ravatal és nem a nagyobb szentélyben. Úgy gondoltam álomban, hogy minden templom arányában a győrvarihoz hasonló beosztású: tágas szentély, természetesen sokkal nagyobb hajó, ám a padok között szűkebb a hely, mint a jórészt szabad területű szentélyben. Amikor felriadtam, minderekre és egyéb részletekre,

a templom berendezéseire pontosan emlékeztem. A búcsúztató szertartáshoz fekete reverendások készülődtek. Felkavart az álomkép, beleborzongtam. Aztán elnyomott az álmom.

Szerettem hajnalban dolgozni, mert ébredés után többnyire frissnek éreztem magam. Siettettem a reggeli cihelődést, reggelizést, hogy minél hamarabb munkához láthassak. Nyomasztó álomom után kissé kötyagosan botorkáltam, amikor csengettek a bejárati ajtóm. Kitekintettem a postakézbesítő állt az ajtóban. Távirat - mondta - Győrből. A Bencés Rendház főnöke értesített: Barnabás visszaadta lelkét Teremtőjének. Közölte a temetés napját; a győri bencések templomában ravatalozták fel, testét e templom kriptájában helyezik örök nyugalomra.

Hallottam arról, hogy vannak az agy (a gondolatok) által keltett elektromos hullámok, amelyek az elektromos tér perturbálása révén jeleket, érzéseket, netán gondolatokat képesek továbbítani és felfogni. Ha ilyen van, éjjel, álomban vehetem Barnabás utolsó jelzését. Értelmezésem szerint ezt üzenhette:

- Bélus, már csak percek vannak hátra földi életemből. Megérőnithetem, amit érezhetél is: örülök matematikai sikereidnek. Láttam, nem esett jól, amikor autóra vágyakoztam. Én már akkor tudtam, hogy betegségem nem is tenné lehetővé használatát, élvezetét. Neked kívántam, megérdemelnéd. Kérem a Jóistent most és, ha lehet, odafent is, áldása kísérje életedet.

Az Égiek meghallgatták Barnabást.

Álmom táplálkozhatott abból is, hogy az előző nyáron nagyon rossz állapotban találtam Barnabást. Az álom időpontja is lehet véletlen. A temetésekor látottakat azonban maig sem tudom megmagyarázni. A győri bencések templomában, ahol felravatalozták, előtte még sohasem jártam. Amint beléptem, álomom alapján azonnal felismerem a helyet; még a ravatalt is a sűrűbb ha-

- 5-10 -

jóban helyezték el, mint álmodban.

Életem során sokszor gondolok rá szeretettel.

Requiescat in pace.

*

Motó: Az embereknek ritkán fejlődnek ki nevetőinai. Ecetben soha. Egy smiling face nyomat viszont ecetben is tartja vonásait.

6. Így feleltem

1. Ha nem készültem

Mi gimnazisták az egyetemi hallgatókat - ha bevallottuk, ha nem - felsőbbrendű lényeknek tekintettük. Amikor az ő tanévük egy vagy két héttel később kezdődött, csak irigykedtünk. Mi szeptember elejének rendszerint verőfényes napjain szögre akasztottuk a szabadság megtépzott strand-és sportfelszereléseit.

Az első néhány órára kifogást nem keresve bevonultunk. Fontos volt a regisztrációs jelenlet is, az igazi háttérben azonban az volt, hogy az első napokban csapoltuk meg osztálytársainkat, barátainkat jobbnál jobb és sikamlósabb nyári történetekkel, és dobtuk be közpredának egyéni színezéssel feltapírozott saját élményeinket. Azt, hogy néhány tanárunk közben már belefogott a tanítástá, másodrendű eseménynek számított. Magyar tanárunk mindjárt az első napon vers memoritert rött ki ránk. Oda sem figyeltem, hiszen nevem a névsor elején szerepelt. No mármint, okoskodtam, egy normális tanár nem kezdhet névsorban a feleletést, hiszen akkor mindenki kiszámíthatná, hogy egy tanévben melyik kb. két házi feladatot elegendő teljesíteni. Tehát egyelőre nincs feladatom; statisztikai érvelés szerint reshessenek, mondjuk, G-től P-ig.

Második magyar óra első mozzanataként tanárunk tőlem kérte számon a memoritert. Mit húzzuk az időt!

- Tanár úr, nem készültem.
- Elégfelen -, jött a gyors válasz, és már le is szállt rólam.

- Sejtettem - berzenkedtem magamban -, hogy nem normális.

Hamar túl tettem magam magamon, és rögtön fel is viddtam: legalább október végeig eltart, amíg az egész osztályt lefelelteti, addig nem kell foglalkoznom a házi feladatokkal. Mindjárt bele is fogtam perzst is hozó plakáttervembe, ugyanis falunk kocsmárosa nagyszabású szüreti mulatságot tervezett, és tőlem rendelt meg két, nagy méretű, his díszítő rajzzal is cefrázott hirdetőmenyt.

A következő órára mint kivülről jöttem be. Csendes foglalkozásomnak több témája is volt. Éppen csak berendezkedtem, és derült eglől a villámcsapás: tanárom kemény hangját hallottam, amivel az előző órára feladott verset kérte számomra tőlem. Csak azt éreztem, nem tudok a helyzetre mentseget, szavakat találni. Fogalmam sincs, mi fogalmazta meg bennem talán humorosnak tekinthető, de logikájában mindenképpen groteszk választomat:

- Tanár úr, ma' tegnap is megmondtam, hogy nem készültem!

Kemény hangú elégtelen volt az értékelés, egy szóval sem több, nem foglalkozott velem. Szenvtelen emberként ismertem, merev arcát mosoly soha nem deformálta; nem is vártam tőle, hogy válaszon humorát felfogja, de az előidejűségtől hamis logikáimat kordolhatta volna. Nem; csupán a hangsúlya vált egy árnyalattal ingerültebbé.

Éttől kezdve minden órára tuti jelesre készültem, de nem feleltem. Pókerarc viszont közszer is hibásan ítélkezett. Az első az volt, hogy negyedévkor intőt kaptam, holott rossz járt volna. Intő anaak járt, aki elégséges és elégtelen közöttre állt. A másikat félévi elégséges jegyem jélezte. Mire föl? Az abszolút elégtelenre?

A következő félévben feleltem, dolgozatot írtam, szerintem vitathatatlau jelesre, de mindenre jót kaptam megjegyzés és bírálat nélkül. Az egyik házi dolgozatomat a zseni Horváth István Károlyval írtam meg pénzért, csupán kiváncsiságból, hogy az ő briliáns stílusához és meglehetősen mélyhársú tudásához mit kiól a Pókerarc. Megjegyzés nélkül: jó. Év végén is jót kaptam, többre nála nem vihettem.

2. Ha készültem

Szegény Madám! Magunk között csak Madámnak nevezhik, igazi nevére nem is emlékszem. Szinte hálni járt a lelek góches testébe. Csúfocska is volt. Mintha utbonger taporta volna ki belőle a jókedvnek, örömegek, mosolynak minden szikráját, csupán az életben maradáshoz szükséges minimumot hagyta benne. Nyelveket tanított, nekünk németet. Egyik osztálytársam mondta róla, sem lelki sem

fiziológiai adottsága nincs esetleges öröme kifejezésére. Ez az extrém megfogalmazás felkeltette érdeklődésemet. Fogaddást kötöttem vele, hogy a tanórában egyszer megnevettem.

Tervem az volt, hogy minden témakörhöz ki-találjak valami humorosát felelőshez felkészülve. Flama-rosan Tell Vilmos volt a téma, amihez frappáns ötletem támadt. Alaposan végiggondoltam, miként lehetne blökkfangosan találni. Csontig lehdntottam, a végidő változat egyszerre volt, de azonnal tobbant. Persze jól ismerem a Madámot. Pontosam tudtam, hogy a számonké-rés első két mondata így fog hangzani: Ki volt Tell Vilmos? Mit csinált? - persze nemetül.

Jól sejtettem. Behocogott az órára, beírt az osztály-könyvbe, és már mondta is:

- Wer war Wilhelm Tell?

Körülnézett az osztályban. Suggestáltam teljes erőm-ből, hogy engem hívjon fel. Szinte szétfeszültem a vára-rozás 2-3 másodperc alatt. Rámentálált; pillanatnyi habozást még észleltem, de megfogtam:

- Andrásfai.

- A makk felső! tanárnő - , rágtam rá kapásból.

Ezek után arra lehetett számítani, hogy a Madám elmosolyodik, és ezzel a fogaddást megszüntetem, vagy a szobásos fanyarsággal erőtlenségűre utasít, és a feleletemet normális mederbe tereli. Közben egyet röhög az osztály, és napirendre térniük vilandáson fölött. Az osztálytársak gratulációját majd a szünetben be-kasszírozom.

Más történet: Bábeli zűrzavar. Az óra végéig el-hízódó kisebb-nagyobb hullámmzásokkal tarkított za-jongás, amely külső szemlélő számára közelben szóra-kozó társaság hangzavarát idézte. Az osztály 2-3 másodperc reflexidő után harsány nevetésben tört ki, amely el-elcsúszott, meg-megerősödött, majd amolyan kacarászásba tarkollott.

A Madám annyit mondott, hogy „maga jártha-tatlan”, aminek semmi alapja nem volt, fő voltam nemetülről, őt soha nem bántottam, óráin nem rendeztem. Később rájöttem, hogy az „incidenst” felhárította. Ugyanis azt érekeltebbé velünk, hogy az órát ilyen körül-mények között lehetetlen megtartani. A katedrán ülve

félíg az osztályra hajolva - borulva elnémult, amolyan erőtlén, kedvtelen, gyomorbeteg fintorok után megmerevedett. Így maradt a kicsengéséig. Szerintem kikapirgatta magát. Fárasztó lehetett neki a vonatozás: Ostffyasszonyfáról járt be Szombathelyre.

Az osztály meg elszórakozott. Időnként egy-egy kuncogás, mérsékelt moraj jelezte, hogy megrágyunk a Madám nélkül is.

A fogadaist elvesztettem. Mosolynak még a halvány jele sem mutatkozott. Amikor kicsengettek, a szikkadt, kicsavart citrom is eltűnt a katedrálból, kitámaszkodott az osztályteremből.

Meg kell jegyezni, hogy huncutságom megtarthatlan, osztályraim jeles maradt.

3. Ha készültem, ha nem

Kémia tándrom, Pauer István, azaz Csitta bácsi mindig mosolygós, kedves ember volt. Durva hang nem hagyta el száját. Kis bakka's bajusra platt a szája szögleteiben meglágyuló vidám-ranc jelezte, hogy a diák csínyek, huncutságok nála nyitott kapura lélnek. Ki is használtuk. Lehetett alkudozni vele, hogy a komoly figyelmet igénylő óra helyett mit csináljunk vagy játszunk. Enyhe profortma ellenkezés után mindig engedett.

És elején körülnézett az osztályteremben és a meglepetés hangján körölte, hogy miacs periodusos rendszerünk, jó lenne, ha lógna a falon egy szép nagy táblázat.

- Andrásfai -, vágta rá az osztály. Fél rajzoltam. Előző bál alkalmával készítettem az akkori slágerekhez a báltermet díszítő humoros rajzokat. Sikerként könyvelhettem el, hogy a bál végére minden rajzomnak lába bellt. Felőlegem érthető volt. Csitta bácsi meg is bizott, örömmel vállaltam.

Nagy méretű kartonlapra el is készítettem a táblázatot, benne szép betűkkel, számmal az adatokat és a bór-volfrám vonalat. A következő órára bevittem. Csitta bácsinak a táblázat, nekem pedig a honoralásra tett ajánlata tetszett:

- Ez olyan szép, hogy megérdemel egy jelest.

Az osztály az ajánlatban rögtön felismerte az alkudozás lehetőségét. Egy fickó megemelte a tétet, a körut azonnal felvette a ritmust:

- Két jelest, két jelest, ...

Ortilla bácsi nem volt képes hosszantartó álléllásra. E két jeles ér végeig kitartott, meg is kaptam járdjegyként.

4. Uborkaszezon után

A következő tanév örömeimre két változást is hozott. Pókeraszt helyett Pongrácz István szemejében ugyan sok mosoly nem érkezett, de rendkívül élénk, érdekes tanár igen. Memoriteteiktől továbbra is órákodtam, dolgozataim viszont nyitott fülekre találtak, értékelésében többször kiemelt. Gondosan kísérte fel bennünket az érettségire. Tétteleket diktált, tartalmauk gazdag, stílusuk élvezetes volt. Gyorsan diktált, közben rövizítésekre ösztönzött bennünket. Meg is kapta a Pongpis (Pongrácz Pista) nevet.

Új német tanárunk élénk, vidám, ötletes volt. Bevezette, hogy a kiszabott házi feladat helyett lehetett egy-egy szabadon választott viccet elmondani, természetesen németül. Ösztönző ötlete csúcsra járított. Am már az első viccemet alig tudtam elmondani hahotázásából. Ugyanis fa-viccel készültem, és e mondattal nyitottam:

- Ich habe eine Baumanekdote.

Megdallított, mert nem értette:

- Was haben Sie?

Megismételtem, akkor sem értette. Végül magyarul mondtam, hogy fa-viccel készültem, és ekkor tört ki hahotázva:

- Ez volt a legjobb vicc.

Mert, ugye a level Blatt, a hordó Fab. Azt hiszed, a levelhordó Blattfab? Ló... sz!

Briefträger.

7. Így vizsgáztattam

A címből sejthető a cáfolom. Nem igaz, hogy mindig extravagáns módon vizsgáztattam, vagy arra törekedtem, miként cifrázhatnám. Általában nagyon gondosan jártam el, mindig alaposan értékeltem. Ügyeltem arra, hogy az „elégtelenek” ne kétkedhessenek ítéletképességemben. Erre több módszert is kifejlesztettem.

Az egyik az volt, hogy a vizsgaidőszakon túli ún. dékani utóvizsgákra írásbeliként a vizsgaidőszakban kiadottak egyikét adtam fel, és ezt előre közöltem, csak azt nem mondtam meg, hogy a 4-5 lehetőség melyiket fogom választani. Először kicsit izgultam, hogy tét nélkül jöhet a delikvens, ám azt tapasztaltam, hogy az elégtelen tudású ebből is elégtelenre teljesített: elfelejtette, belezavarodott, összeváltta a hasonzókat részleteket. Ám aki távollmaradása miatt ekkor vizsgázott először és nem volt buta, egy jeggyel jobbat is szerzhetett, mint érdemelte volna. Na, bumm!

Szerettem a vizsgákat nyilvánossá tenni. Ha a vizsgázó arra hivatkozott, hogy pont kiszámoltam, mit nem tud, felkértem előfolyamtársait, tegyenek fel nek kérdést, sőt jegző eseten a vizsgázót kértem fel, ő tegyen fel magának kérdést az anyagból. Bizton álléthatom: az „elégtelen” arszal sem boldogult.

Nem akarom elodázní, volt egy-két bizarr vizsgamódszerem is. De vizsgázót kínorni, „szívani” vagy beugratni soha eszembe nem jött.

Már a Balatonra készülttem, amikor néhány elhalasztott vizsgára kették meg esti tapasztalos hallgatók. Felajánlottam a balatonparti vizsgahelyet. Flomokba pálcával írták a levezetéseket. A dolog teljes egyetértéssel zajlott. A strandolók fuscállották, hogy komoly felüdtek homokban rajzolgatnak.

A Gal iker-fivérekét alig lehetett megkülönböztetni: mint két tojás. Megkérdeztem őket, hajlandók-e együtt vizsgázni, kórusban felelni, nehogy az a gyanúm

merüljön fel, hogy egyikük vizsgázik kétszer mindkettőjük helyett. Vették a lapot, jöttek; volt humora a jelenetnek, jól szórakoztunk.

- Mindkettőnek jeles - értékeltem -, de jobban hangzott volna, ha egyikük tenor, másikuk basszus.

Xsóter Antal az évfolyam legjobbjára volt. Jött hozzám, szeretne elővizsgázni.

- Erre nem számítottam - így én -, éppen holt időm van, szegedi barátomhoz megyek pár napra.

- Én meg Szeged mellett lakom - csapott le rám Xsóter -, mennék én is a vizsga után.

- Ha jön velem holiap, a kocsiban levizsgáztatom. Megfelel?

- Igen, tancs úr.

Maénap, amint elhagytuk Budapestet, papírt, röszret vettem elő, én meg kérdeztem. Valójában formalisnak tekintettem ezt a vizsgát. Jóni szántalanszor adta jelet, hogy okos és szorgalmas. Inkább beszélgetést kezdeményeztem az anyag mélyebben fekvő összefüggései irányában. A jeles így sem került vesédy-be. Mondtam néhány elismerő szót és perre a jelest. Egyikünket sem ett meglepetés.

- Ha megdőlünk, beírom az indexbe - zártam le a vizsgát.

Szegedig több minden megfordult fejemben. Itra gondoltam, igazából részletesen kellene értékelni a feleleteket az indexben, a jelesnek több árnyalata is lehetséges. Rövid jellemzésre perre rendelkezésünkre állt a delikvens, csak dögcedulaként emlegetett vizsgálója a farszeiken, azt azonban a vizsgák után senki sem vette elő. Hallottam régi idők különös profetizorának beírását az elégtelenre: „vizsgára merészkedett jönni”, vagy pl. a csilagos jelest köztudottan alkalmazták is. Ezeket azonban felsőfokú oktatási intézmények indexeiben alkalmazni nem volt szabályos. Fogilag esetleg provokálatosnak is minősülhetett. Ha viszont a szabálytalant tévedésnek tüntetem fel?

ERRARE HUMANUM EST

Terveim készen állt.

- Jóni - találtam ötletemet Szegeden-, a felelet természetesen jeles, sőt két-csillagos jeles. Beírom. Kérem az indexét.

Jóni szeme tágra nyílt, de nem volt ideje rákérdezni a részletekre. Kinyitottam az indexet a megfelelő oldalon.

- Melyik tárgyat utálja legjobban?

Habozás nélkül, szinte undorral bökött indexe egyik sorára: Tudományos szocializmus.

Minden tárgy vizsgatovata, esetleges két ismételő vizsga értékelésével számolva, három sora volt tagolva. Fogtam a tollamat, és jó nagy betűkkel, aláírással és dátummal a tudományos szocializmus mindhárom rovatát teljesen betöltve beírtam a jeles (5) -öt.

- Ez ugyebár tévedés? - kérdeztem Jónit.

- Hm.

- Hát akkor javítsuk ki!

A folytatás már ki is található: * a "teljes" beírásnál és a margón. A beírt két csillag már is csillogott. A margón a csillagot enyhe mea culpa szöveg követte: Teljes beírás, tölttem Andrásfai sk., anno...

E kis sasszé után beírtam a jelest a Matematika mindhárom rovatát is teljesen lefedve.

Ha indexet megőrzi és megéli: Zsöter Antal még az unokáinak, dédunokáinak is dicsekedhet az egyetemén szerzett két csillagos matematika kollokviumával.

*

8. Aeneas avagy óneász

Eposzt teremtő hőstettekről nem tudok beszámolni, de részesültem érdekes, misztikus elemeket is tartalmazó élményekben, ha azok Aeneas vagy Odüsszeusz grandiózus kalandjaihoz nem is mérhetőek. Sorssom e hősöknek csupán bolyongási idejük hosszával hasonlítható össze és azzal, hogy később életük kivirágzott. Ugyanis ifjúságom tethelyére 27 évnél távolabb után 63 évesen tértem vissza és megdicsőültem: Győr vár díszpolgárává avattak; a megtartás több napos eseménysorozata eufórikus hangulatában terveztem meg a falu címerét és zászlaját.

Bár számíthatom ettől öregkoromat is, felelevenítve azóta átelt immár másfél évtizedemet, modorosság nélkül beszélhetek szépkoromról. Statisztikusan nem magyarázhatóan sok apró örömben, szórakozásban, maradandó élményben volt részem. Az egyik legnagyobb szakmai elismerést is elkönnyvelhettem: tudományos eredményeimhez kapcsolódóan grafoknak egy csoportját neveztek el rólam. Henccegéről szó sem lehet, hiszen én is csak csodálkoztam és persze kitart kacsokkal fogadtam azt a nagy szerelmet, amely a 72. évemben árasztott el.

- Ebben a korban? - várhatom joggal a kérdést.

- Is - válaszolhatom.

De most térjünk vissza a mindent elsöpítő első szerelmem idejére, amelyből történetemet merítem.

A nyomok Győrvárra vezetnek.

Legjobb barátom, Tibor hívott falujukba Oszkóba táncmulatságra: nagy buli lesz, a nimfák tanyája vár rám. Szép nyári időben, 18 évesen gyengébb buzdításra is átbeszélkedtem volna. Felvettem a róla várszomból készült,

frissen mosott, vasalt, fehér hosszú nadrágomat. Az országút helyett a rövidebb mezői utat választottam, szekerek kereknyomán tekertem, a magasabbra nőtt útszéli fű csapdosta a lábamat. Csakhogy ez a fű a szekerek kerekagyaának fekete kenőcseit is felszedte. Országban benzinnel tisztogattuk szutykos nadrágomat. Rosszul kezdődik - aggódtam.

Annyit azonban Tibor bemutatott egy lányismerőst, - becenevével maradván - Cuncit, minden förszínű lett. No, nem a kocsikemőctől, bár létezett abban hasonló színű, sőt a federvejész, - a szóból is érthetően - amolyan fehérészirű volt. Élbüvölten néztük egymást, és hamarosan verpezsdítően ölelkeztünk a tánc örvé alatt. Annikor lazítani tudtam a szorítást és egyúttal oldottam is a némaságot, előre fel sem fogtam, annyit füleembe bűgött érett-ált hangján zamatos tájszóolásban. Szülei tanítók nyilvánvaló politikai megfontolásból most helyezték őket Győrvara az igazgató „felügyelete alá”. A szeptemberi tanévkezdéskor már ott fognak lakni iskolánk épületének egyik szolgálati lakásában.

Szeptembertől sülve-főve együtt voltunk, és ha éppen nem, szerelmes leveleket írogattunk egymásnak. Szendrőmetem néztem a falusiak szemébe, mert Cunci bátran, nyíltan vállalta kapcsolatunkat. Belem karolt, megcsókolt akár az egész falu szemé láttára. Emlékezetem szerint ezt addig falunkban még a jegyben állók sem engedték meg maguknak nyilvánosan. Volt bennem egy kis szorongás. Megkövetéstől természetesen nem kellett tartanom, de attól igen, hogy kikerekednek, rossz hírbe hoznak bennünket. Szerencsére nem ez történt, sőt pár év múltán azt vettem észre, hogy a faluban többen is követik „gátlástalan magunkat”.

Szórtak tőlem kérdezni, mivel érdemeltem ki a déspolgári titulust. Elsősorban tudományos eredményeimre szórtam hivatkozni, a hivatalos verzió is arról szólt. Meg szórtam említeni családunk kébora idején végzett falu-szolgálatát, és huncut mosoly kíséretében dicsekedtem azzal is, hogy részt vettem a

falu szerelmi magatartásának felszabadító had-
járataiban.

SIC ITUR AD ASTRA

A nagy szerelmi mámorban észre sem vettük,
hogy a II. világháború utáni legsötétebb diktatúra
időszakában élünk. Történelmet, amelyet találni
nándékosom, szintén pozitív színezetű politikai döntés
szolgáltatta. Meghirdették az analfabetizmus fel-
számolását esti tagozatos általános iskolai oktatás
keretében. A tanulók nagyrészt tinédzser korú ci-
gánygyerekek, -fickók voltak. Talán volt köztük,
aki engem is megkopasztott hazard kártyajátékban.

Az év végi záróvizsgákat nyilvánosan tar-
tották meg. A vizsgát levezető tanító Cunci edesapja,
Derső bácsi volt. Minthogy minden szabad időmet
Cuncival, nála töltöttem, meghívottként mi is
beültünk a záróvizsgára. Rövidre szabott ünnepe-
lyes pillanatok után Derső bácsi már bele is vágott
a számtanórába.

- Három forintod van, tehen nyersz hozzá meg
kettőt. Hány forintod lesz Burka fűzsi? - mőt az
agycsikló gyakorlat első kérdése.

A helyes válasz után Derső bácsi az abstrak-
ció léporófokán hirtelen nagyot lépett. Horváth
2 Fánoshoz fordult:

- Mennyi két meg négy?

Néma csend, Derső bácsi felírta a táblára is:

7+4.

- ?

fiaskót - iquekezett Derső bácsi, hogy elkerülje a
-, ha összevették három-négyen, mit csináltak?

- Hát...

- Mondd ki nyugodtan, ugyis tudom.

- Hát 21-ezünk, tanító úr.

mélkül. - Akkor most 21-ezünk nyitott lapokkal, kártya

- Azt nem lehet, tanító úr.

- Dehogynem! Te húztad a rövidebbet, én adom a bankot. Te 7-est kaptál, én fillköt. Ugye, húzol rá?

- Igen, Lapot! -, adta az utasítást a játékban szokásos módon.

- Királyt húztál.

- Óneász! - vágta rá Fomosi, mintha a ménküű csapott volna be.

Még két módszertani trikk, és Horváth 2 János megkapta a feloldozást: A következő osztályba léphet.

Nem tudom, mi történt a magasabb osztályokban, de el tudom képzelni a maradékos osztás számonkérését

- Mennyi a maradék, ha 11-et elosztjuk 3-mal?

- Semmi, tanító úr.

- Hogyhogy?

- Focizott tanító úr a grundon, ahol szöglet-rúgásra nincs hely?

- Persze.

- Akkor tudhatná a tanító úr, hogy 3 corner 11-es és kész. Rúgni kell, tanító úr, nincs maradék!

Megjegyzés azok számára, akik a Black Jack játékot ismerik, de a 21-esést nem. Emest hasonlóan játszik, mint a Black Jack-et, de nem nyitott lapokkal. Dármédig lehet ráhúzni, és csak akkor fedik fel a lapokat, ha már nincs ráhúzás. Itt a számított lapok mutatják értékeiket; az alsó értéke 2, a felső (fillkőé) 3, a királyé 4, az ászé (disznóé) pedig 11 (francia kártya csomagban ezek rendre: bubi, dáma, király, ász). A huszonegyest 32 lapos magyar (vagyis svájci) kártyacsomaggal szokásosabb játszani. Egy van igazán értelme és súlya a hárdirozó akcióját jelentő mondásnak:

LAPOT KÉRT 19-RE.

*

9. Táltosképző

Aktív tevékenységem tetején, a Budapesti Szászaki Egyetemen zajló mérnökképzést szándékom megakarták reformálni. Lényeges újdonságot csak a számítógépek programozásának bevezetése, az informatika szak megalakulása hozott. Előzlebég a részben megcsontodott talassikus anyagot nyúzták, húzták, csoportosították át mindaddig, míg a Part és a felsőbb vezetők a már küszöbön tipródó jelöltjüknék örsze nem kapartak egy újabb tantárgyat vagy tanszéket olykor vitatható szükségégből vagy érdemül.

Volt egy időszak, amelyben az oktatást az első félév után két szintre tagolták. A felsőbb szintre a táltosképzőnek is titulált B tagozatra félévi eredményük alapján a hallgatóknak mintegy 10%-a jutott be. A többiek az A-val jelölt, ún. alapszintű tagozatba kerültek. En B tagozaton oktattam egy-egy csoportot. Előadást és gyakorlatot órárend szerint nem választottuk két. Liborított anyagot tárgyaltunk meg szabadon választott módszerrel. Egy-egy ilyen évfolyamom (csoportom) mintegy 15 okos, érdeklődő hallgatóból állt. Közvetlen baráti kapcsolat alakult ki közöttünk; tegeződtünk, együtt fociztunk, játszottunk. Közülük néhányan időnként este felé beállították a lakásomra is, hogy tanítsam meg őket brideselni, és meséljek az akkor még oktatásban nem szereplő, tölem hallomásból ismert grafelméletéről. Fogékonyságuk lenyűgözött. Ha elfáradtunk, vicceket meséltünk vagy csak villogtunk.

Ismertem olyan egyetemi gyakorlatvezető oktatómat, aki már a második órán nevetől szólított mindannyiunkat. Jó memorizáló képesség kell ehhez. En mindig hadi labon álltam a nevek megjegyzésével. Örültem, hogy a B-sek kis letöránu csoportot alkotnak. Gondoltam, ha ügyekesen, pár óra után meg tudom je-

gyezni a nevéket. Aztán mindjárt az első csoportban megpillantottam a következő nevet: Randrianantoandro Jean Nirina Madagaszkárból. Mikorra fogom megjegyezni? Ő, rövidítve R J N, akaratán kívül segített gyakorolni. Meg kell hagyni, eszes, jó humorú és nyígyes focista volt. Viszont nem kerekedett korán kelmi.

A rendes, nagy létszámú előfolyamokban úgy ismertek, hogy előadásaimat másodperc pontossággal kezdtem, a becsengetés közben mentem el a katedráig. Ha az előadóterem bejárata előtt volt, az ajtókat bezárattam, hogy késve jövők ne tereljék el a hallgatóság figyelmét. A reggeli kezdés előtt 2-3 perccel az egyetemre igyekvők közül ki lehetett választani az előadásomra tartókat: ők voltak azok, akik előhalálában futottak.

A B tagozaton nem alkalmaztam ilyen kémszert. Családias hangulat uralkodott, bármikor be lehetett jönni; nem elték vissza a regula hányásával. Am R J N a reggeli beszédet többször is elkeste. Benyitott, köszönt.

- Szervusz Randrianantoandro Jean Nirina - fogadtam -, hogy vagy?

- Köszönöm, jól.

- Nem kaphodtad el a reggelizést, Randrianantoandro Jean Nirina?

- Nem.

Megkímélem a tisztelt olvasót, csak típuskérdéseimből szemezgetek. E kérdések mindegyike után a megtanulás szándékával pergettem ki nyelvemen: Randrianantoandro Jean Nirina.

- Mit reggeliztél? Hogy van a család?

Mikor kaptál tőlük levelet? Flávy testvéred van? Flávy feleséget tarthatnak bátyáid? stb.

Amikor már teljes bixtonsággal, szintaktikai botlás nélkül megjegyeztem R J N nevet, elébe álltam, hogy a mélyebben rejlő értelmi háttérrel, e bonyolult név szemantikáját is felderítsem.

- Szeretném tudni, Randrianantoandro Jean Nirina, van-e valami értelme a nevedet alkotó szavaknak. Mondd, mit jelent a Randrianantoandro?

- Királyi származású - jött a gyors válasz.

- Köszönöm a tájékoztatást, felség, -
fűzöm tovább tiszteletteljesen - a Jean-t tudom.
No és a Nirina?

- Dezső - vágta rá, mert ez a magyar név tetszett neki legjobban.

Egy másik csoportom tanulójának megbízottja tisztelettel, mint foglaltan a játékosok között a kapitányt, Oszit, a gyors észjárású ifjú töltötte be. Felenleg Graz egyetemén professzor. Ő fordította angolra egyik grafelméleti könyvemet. Valószínűségszámításból és matematikai statisztikából merítettük éppen az óra anyagát. Már elmondtam a szokásos szócsavart értelmezéseimet, hogy ti. a maximum - likelihood nem a legjobb halandfilm, a korrelációs együttható nem festőző belbetegség, a konfidencia intervallum nem bérnyújtási időszak és a hisztogram nem idegnyugtató pirula. Főttek a további fejlesztések - jót hathatásunk, az óra kibillent komolyságból.

Oszit intett le bennünket; többet szeretett volna tudni a regressziókról. Igaza volt, de úgy éreztük, megállította önfeledt jókedvünket. Valaki meg is jegyezte:

- Mit szeretkedik? Friskázzuk meg!

A pallas szerepet magamra vállaltam, az ítéleket a beszámoló alkalmával végre is hajtottam.

Fél ismertük egymást, különöségeinket is. Tudtuk, hogy Oszit nem szereti a túrót; meg sem eszi. A miédre azt válaszolta, hogy a túró romlott tej.

- Akkor a vaj és a sajt romlott tej, a sör rom-

lott komló, árpa vagy maláta, a bor és a kenyerek tomlott szőlő - gyözködtem hiába. Ezekkel semmi baja, a túrótól azonban undorodik.

A következő óra berrámoldójaként zárthelyit írtam velük. A feladatok szöveget sokszorosítottam és kiosztottam. Az egyik típusfeladat így szült: „Ha egy 2 kg-os kalácsban 60 szem mazsola van, mi a valószínűsége annak, hogy egy 30 dekás szeletbe 9 szem kerül?” E feladatot kizárólag Osi számára így módosítottam: „Ha 2 kg túróban 60 szem mazsola van, és behabzsolsz e mazsola's túróból 30 dekát, mi a valószínűsége annak, hogy pontosan 9 szem mazsolát faltál be?”

Hiába vártuk a hatást. Osi pléhpopóival írta meg hibátlan zárthelyijét.

Különösen szerettem ezt a szellemileg is magas szinten vibráló, érdekes egyéniségek alkotta csoportot. Miki volt közöttük a naiv, tudósoként firtató típus. Mindent újra megkerdezett módosítva, nyakatekertén, ha már értelmese volt a kérdésnek, akkor is. Úgy tudom, jelenleg Kanadában ügyködik mint felfedező-tudós. Oly mértékben volt nyitott, hogy talán kínálta ugratását. Akkoriban divatos feszes nadrágot viselt. Klutakodásaival ki tudott ferasztani. Egy ízben emígyen evickeltem ki „szorításából”:

— Miki, csak nem óvatosságból hordasz ilyen szűk nadrágot? Arra számítás, hogy ha egyet fingsz, csak akkor durran, ha leveted?

— Dehogyan; próbáld ki! — válaszolt komolyan.

A próbát egyik hajnalban végeztem el, amikor már felálltak lakásom kártyaszalaktól, hogy haza menjenek. Az előszobában még tovább fűtök a szót. Már dolgoztak bennem a szelek. Elegendő szoros nadrág volt rajtam.hirtelen jött ötlettel behajtottam a kisujjamat, és fájdalmat mímelve Miklós felé nyújtottam.

- Görösöt kapott a kisujjam, húzd meg Miki!
Persze, hogy meghúztam, én meg elszellenttem magam.

- Köszönöm, Miki, hogy segítetted a próbát.
Tényleg nem késeleltél a srúk nadrág. De nehogy azt
hidd, hogy ezt nevezik F-próbának a matematikai
statisztikában.

A lepcsőházból vissza hallottam kacarászda-
sukat, míg ki nem léptek a kapun. A későbbiekben
e témában szalonképtelen szavakat nem használ-
tunk, F-próbáról beszélünk.

Az ugratásból tanár kollégáimnak is kijutott.
Példaként citálom az egyik szaktársunk docensének,
Gazzinak az esetét. Amint Garsi megfricskázása szi-
ba került, azonnal elvállaltam a műsor levezetését.

A poén szinte addott. Ugyanis Gazzinak nagyon tes-
szett az egyik viccem előadás módja: jópofán utánoz-
tam benne egy kacstát. Itt találkoztunk és többen
ötözöttünk, trefálkoztunk, mindig megkért:

- Meséld el a háp-háp viccet.

Már untam az ismétléseket. Felbízattam tallos
hallgatóimat, alkalomadtán szóljanak Garsi tanár
úrnak:

- Hallottuk, Andrásfainak van valami háp-háp
vicce, de nem tudtuk kihúzni belőle. Azt mondta,
nyja; kerjék meg a tanár urat, mesélje el, hiszen
jól ismeri.

El is mesélte, majd legközelebb bükkén jött
hosszám:

- Hallgatóid elmesélték velem a háp-háp
viccet.

- Tudom - valószínűleg egybedvüen -, miután
előadtnak nekik a viccet, én biztattam őket, hallgatósa-
nak meg téged is, és akkor látni fogják, mennyivel
jobb előadó vagyok én.

Emiatt egy ideig dicsősködött velem Garsi. A leg-
közelebbi focimeccsünk után igyekeztem oldani mosollyal:

- Gácsi, hogyan tudsz ilyen pontosan rugni?
Aligha láthatod a labdát, hiszen mérkőzésen nem hordod a védőruhákból készített szemüveget.

- Igaz, hogy nem látom, de hallom.

- Majd megmondom a B-szekción, hogy neked jobb a filhallásod, mint Lajosnak, a nótabeli roma hegedűsnek meg nekem együttvéve interferáltnak is.

Bár nem tervezetten, kijutott nekem is.

Amint Geszti P. Ottó (nevében a Pált mindig csak kezdőbetűjével használta) a Villamosmérnöki Kar dékánjához írt, azonnal grandiózus reformtervekbe fogott. Már túl sok professzor kapott tanszéket, aminek következtében szaporodtak a tantárgyak, és mindegyik órás órát követelt. A hallgatói képviselőtagált: Magas a heti órás órát, nincs idejük a tananyagban elmélyülni, a házi feladatokat, rajzokat gondosan elkészíteni.

Geszti P. Ottó oktatási konferenciát hívott össze. Ezen tájékoztatta az oktatói gárdát tervéről. A címszó nagy ötletet sugallt:

Intenzív Oktatási Forma

Ez pediglen több, intenzívebb oktatást jelentett kevésbé órás órát mellett. Hogyan? Ugy, hogy egyes tárgyakból csak vizsgáztatunk az egyetemen, de nem oktatjuk. Ilyen lehet pl. az idegen nyelv. A tudást szeressze meg a hallgató ízlése és lehetőségei szerint; számos helyen hirdetik oktatásukat, nálunk pedig csak vizsgaköveteléseiket. Más tárgyak is próbára jöttek. No mármint, érvelt a dékán úr, ezek a tárgyak nem fogmak szerepelni az órarendben. A hallgatók kevésbé lesznek lekötve, és így a fontosabb szaktárgyakban nagyobb intenzitással tekinthetők, mi pedig többet, alaposabban oktatathatunk.

Alig akadt aggályoskodás. Az érintett tárgyak oktatói is inkább csak morgással, suttyogással reflektáltak a személynél tervre. Alábbi hozzászólásom

Után rövid időre beállt a csend.

- Minthogy a hallgatók óraszámának csökkentését én is szorgalmazom, volna javaslatom a tervek. Bár valamennyi tárgy esetében is megvalósíthatónak látszik, ajánlatommal csupán a matematikára vonatkoznék. Jöröljük a tárgyat az órarendből. Számítalon helyen tűrhetőnek - és, ha javaslatom megvalósul, még több helyen fogadják hirdetni - magántanítást matematikából. Bizzuk a hallgatókra, miként szeretnének felkészülni a vizsgákra, amelyeknek a lebonyolítását természetesen mi végezzük. Majdan büszkén kiállhatunk és fennén hirdethetjük a csodat, amelyet a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kara valósított meg:

INTENZÍV OKTATÁSI FORMA HETI 0 ÓRASZÁMBAN

Ezek után a dékán nem fogadta a köszönetemet, mire én is elhagytam. E feszültséget később Erdős Pál oldotta fel a rá jellemző finomsággal: Kocsival elvitette magát velem Gesztihez látogatónak.

Végül bevallom, miként szenvedtem el én a fricskát. A bomba váratlanul robbant.

Kellő felháborodással elmeséltem tártos hallgatóimnak a Geszti-féle ötletet. Méregzacskómat arszal rírtetem ki ingerült hangnem kíséretében, hogy a dékánt állandóan gúnyosan Geszti Póttónak (és nem gesztipóttónak) mondtam, vagy inkább büfentem. Szóval roxotak az intenzív oktatási formán is, de legjobban az én Póttó büfentem nyelte el tetszésüket. Az oktatás persze folyt tovább a régi mederben. Geszti ábrázoló lovaszobor nem készült.

Azán intenzív nőszülésbe kezdtem. A holtomiglan - holtodiglan kimondására a Lenin körúti házasságkötő teremben, a közbeszéd szerinti Lenin Székelyegyházban került sor. A terem zsúfolásig megtelt. Felen volt a Btájozat teljes létszámában. Az ühőhelyek mind megteltek, talbosaim hátul álltak egy csoportban.

Feszült pillanatok következtek, vakuk villogtak,

kezdődött a szertartás. Lejátszották a szertartás előre megrendelt bevezető zenéjét, kedvenc verbunkosomat, Flary János toborzóját. Rövid, templomi hangulatot idéző csend következett, majd az anyakönyvvezető nő, családunk nehebbi ismerőse, a szokásos hivatalos ünnepeles hangján már nekem is szegerte a kérdést:

- Dr. Andrásfai Béla Ottó...

Nem tudta folytatni, mert hátul a B tájékozások - akkor hallván először másod beszentnémet, az Ottót - robbantak be:

- Bóttó!

Mint operákban a kórus, ha váratlanul megjelenik a színen egy kulcsfigura. Volt valami sejtélmes, lelegzetelállító jellege talosaim hangké-
tének. Talán még Gretta Green kovácsmesterének
ékező mancsa is megállt volna a levegőben. Anyakönyv-
vezetőnk hangját is tarkára farasztotta. Fogalma sem
volt, mi történt. Jelforán meredt rám. Csak mosolygós
bíccentezésemre, menü habozás után billent vissza
szokásos berekvágásába.

A házasság megkötve.

*

10. Kurázi

Hencege'semet aligha palástolhatom, élet azonban szeretném tompítani, szójátékkal élve Hánytani. Az hihető, hogy küzdöttem a gyávaság ellen. Gyerekként erős, bátor és hős szerettem volna lenni, mint Toldi Miklós vagy Rugonics Titusz.

Edzettem magam. Életem, virtuskodó, versengő pasastgyerekek között a környezet adott is volt ehhez. Gyorsaságra futás, ugrás, erő- ügyességre birkózás, tuskóáprítás. Vasgyűrű alkatom ellenére virtuskodásra, keménykötésű falusi legények provokatív froclizására nem voltam vevő. Inkább konfliktuskerülő voltam. Aggódtam is, hogy metán anyámasszony obszitos katonájának tekintenek. Ezért mindig ott settenkedtem a próbátelek színterének kulisszái mögött várva az alkalmat, hogy esetleges kudarcomat leplezendő, én is próbát tehessek. Így tettem kísérletet szaltóugráásra a falu határában csordogáló patak partjáról a derekig erős vízbe mindenféle edzői utasítás és tanács nélkül. Fejjel landoltam, a 20 cm mély úzrapnak kőtröhézően baleset nélkül. E kísérlet után jöttem rá, hogy az eltugaszkodást követően feladott tényleg adják a pördületet. Edzői utasításra talán már az első ugrásom sikerült volna. Virtuskodásra oktata's azonban nem volt sokáiban. Csináld, ha tudod! A hasadny tanácsokat pedig jobb volt nem követni, rendszerint félrevezettek vagy beugratást lepleztek.

A bátorsághoz bizonyos mértékű kegyetlenség vagy legalábbis kíméletlenség szükséges. Így tűnik, fordítva is: kegyetlenséghez bátorság is kell. Én voltam a családban a csirkekihér. Bármennyire is szerettem jókat falatozni, szorongva végeztem pallos-munkámat. A csirke nyakát elvágni éles késsel csak egy nyisszantás. Az a 2-3 percet nehéz elviselni, amíg a csirke iszonyú erővel rángatózva küzd az elejétől bilincselő markunkban.

Míg volt bátorságom kívánni. Kitaláltam, hogy fejszével levágom a fejet és kész, vége; mindkettőnek jobb lesz. Csakhogy a csirke, vért szétpriccelve 2-3 percig rohangált az udvaron fej nélkül.

A nyilvánvaló, hogy a kegyetlen embernek eleve bátorsága is van tetteihez. De most hagyjuk a pszichopatológikus eseteket, boncolgassuk csak a normális ember bátorságát. A bátor tétnek mindenképpen kell, hogy legyen következata. Aki viszont rizikót vállal, egyúttal vakmerő is. Am a bator a következményeket nem megfelelő vakmerőségtől sem kell választanunk.

Nem is tudom, van-e igazán bátor ember. Talán csak bátor tett van, az elkövetőjét szoktuk bátor embernek nevezni, bár valójában gyáva is lehet. A bátorságot kiválthatja egy helyzet, etikai kényszer, de az is lehet, hogy csupán a vakmerőség adja a látszatát. E két esetre szándékozom egy-egy példát eszeleni. Az első esetben a helyzet etikai hangsúlyozottsága hajszolt bátor tetre, a másodikban a vakmerőség, az, hogy az al gondoltság hízárolag a tett technikai lebonyolítási tá tejed ki, tekintet nélkül a következményekre.

Úgy 16-18 évesen megerősödtem, férfiasodtam; kezdtem érezni duruzado' erömet. Gondoltam, nem szabad gyáva'nak mutatkoznom, ha hasonszörűekkel konfliktusba keveredem, és fölényesen megfricskázna. Körültekintzen, de néha ki kellene próbálnom. Ha veszélybe sodródnék, eltekintek szegzenentöl: nyúlci pöt húzok. Jól futottam. Persze szívesen verekedtem volna, ha ellenfelem garantaiban hagyja magát megveretni. Jó, majdnem ilyen eset is akadt.

Egyik osztálytársam észrevette, hogy úgyszeren piros-pa csizom. El akarta lesni tölem a fortélyát. Szünetekben ellenemben kezdeményezett. A becsengeté, öt mindig duruzadt, vörös kézfejjel érte, míg én üteist sem kaptam. Jó ideig edzett velem eredménytelenül. Igar, én futball-kapus voltam, ő meg csak drukker; a különbözet-reflexszel nem birkózott meg.

A jöszett első esetem a gimnáziumunk udvarán kezdődött. Az udvar északi fertálya alkalmas volt kispályás focira. Az épületnek északra néző falán nem volt ablak, az

udvart pedig 2m magas téglafal határolta. A tornaórák másodika felét, az óra utáni szünettel megtoldva, gyakran focizással tölthették. A labda időnként átrepült a téglafalon. Az volt a szabály, aki átrúgta, annak kell átmenetnie érte.

Eppen javában folyt a meccs, amikor kicsengettek. Az egyik osztály máris dübörögve szaladt az udvarra. Elöl a vezéregyenység, Maki. Igazi nevére nem emlékszem, de hallottam a gimnáziumban is említeni. Rekedtes harsány hangja, vékony magas termete, agresszív, fölényes fellépése miatt senki sem mert vele újat húzni. Labdaink elgurult, éppen Maki felé, aki habozás nélkül bele is rúgott, és a labda átrepült a szomszédba. Mindenki várta, mi fog történni. Átmegy-e Maki érte? Ezzel sem volt. Mint aki jól végrende dolgát, röhögött barátjaival. Senki nem mert figyelmeztetni. Én álltam hozzá legközelebb, hát vettem egy nagy lélegzetet és elébe álltam. Medekustól közöttem vele a tenyér és a vonatkozó szabályt. Ő azonban gúnyolódott, és mondta, menjek on. Itt talán le is csengett volna a feszültség, ha jobbról-balról arcul nem legyint. No, nem poforokt, csak előszelét keltette. Ott álltam megszegyenítve, mögöttem a földbe gyökerezett lábú osztálytársaim. Szegyen és düh közös erejével oly váratlanul öklöztem Maki képébe, hogy elterült a földön, még vagy fél métert csúszott is. Szitkozódva tápaszkodott fel, s dörögte, hogy eltapossa azt a mocskos pofámat, stb., és rohant felém. Fogalmam sincs, miként volt lehetséges, de az előbbi összecsapás megismétlődött, Maki a talajt hengerelte. Megjeddtem. Úgy látszik társaink is, mert ezután körülük néhányan Makira, néhányan rám vetették magukat és lefogták bennünket. Nem tudom, Maki mit érzett, de én nagy megkönnyebbüléssel. Még egy ideig kehekedtünk, jelerünk szándékunkat nyílt öntecsapásra, de a csata szoftes szöpirhajjal befejeződött. Közben - örömmre - lefogva tartottak bennünket. Arra nem emlékszem, én miként „éreltem”, de Maki ígéretet megígérttem: ha legközelebb találkoznak reketji a pofámat. Nem kértem időpontot randevúra.

Néhány szorongásos hét után mégis csak sor került a találkára, amikor is éppen Szombathely fő utcáján kocogtam elmélázva, lógó orral. Valamit érezhettem, ésszerűen kaptam fel a fejem: mintegy 20 méternyire Maki tást felém két barátja kíséretében. Mint két látó, vilant a kép agyamban. Azonnal menekülésre gondoltam. Először már nem lehetett, megláttak. Ha most átvergok az úttest túloldalára, oldalt kapnak el. Ha visszafordulok, hátra kapom őket, még rosszabb. Már csak 15 méter. Szemgolyóim kutakra forogtak. Nincs brököttünk mellékutca, de még egy nyitott kapu vagy üzlet sem. Lesz, ami lesz, kiheverem. Lassítva kocogtam tovább. Felkészültem védekezésre... még 5 méter... és akkor Maki felém biccentett fejével, és

-Szervusz-, kíséret barátságosan. Semmi trükk, visszarebegttem a szervusztokat, s haladtunk tovább. A későbbiekben is előre kíséret; nyilván én voltam az idősebb.

A másik esetet előzménye vagy négy éven át érlelte tudatom alatt. Történt ugyancsak a falunkban, hogy a "nagyok" kártyajátékát szemléltem. Lehettem úgy 13-14 éves. Orbán Imre mögött álltam, s szóltam valamit. Bár az nem a játékra vonatkozott, Imre ki nyújtotta ököltbe szorított, bikaláb méretű karját, és gyors 180°-os fordulatot tett. Öklét is majdnem lenyeltem, de csak egy fogam csúszott le; ajkam berpedt, nyomát ma is viselem. Az ítélet jogerős volt, apellátó szóba sem jöhetett. Mit pozízik a gyerek a kártyázó Orbán Imre mögött? Orbán Imre erős testi méreteit kihangsúlyozóan lomha lépésű legény, szellemileg kissé fogyatékos volt. Erejével állandóan kísérgetett, különböző fogadásokat ajánlott. Emlékszem egyik, jellemző ajánlatára: borsal megtöltött 5l-es demizsont fityijére akasztva elcipel egy kilométer hosszan. Nagyrácsi hóborotja vonzotta a hallgatóságot. Ugratták, röhögtek rajta. A gyerekeket szerette zsebtárcsáztatni, megkergetni.

Akkoriban vasárnaponként két szentmisét is tartottak a falunk templomaiban. A korábban, a nagy műsér vettek részt többen: az ebédet készítő háziasszonyok, az állatokat

már korábban ellátó legények, parasztemberek, iskolások, diákok. A 11 órakor kezdődő ún. szagos misére sokak jártak, akiknek vasárnap délelőtt nem volt dolguk: jómódú tisztviselők, polgárok, illatos dáimák; erre utal a szagos szó is. A két mise között a fiatalabbak a falu alkalmas helyén, többnyire a templom közelében összevadásztak, megbeszélték a heti eseményeket, szórakozgattak.

Az ominózus napon is így történt. A templommal szemközti téren tömörültek a legények. Körülköttek, jókat kacagásztak a kör közepén henegező Orbán Imrén. Ára vezetett utam. Közeliükbe erre különös izgalmat éreztem, adrenalin szintem felszökött. Előre semmit sem gondoltam végig. Úgy látszik, a forgatókönyv latens módon állt össze precízen a fejemben; azert cselekedtem. A csoporthoz leptem, csak hárommal jelertem. Hatalározottságomból a legények vették az üzenetet. A kör szétnyílt, utat engedtek, hogy a következő kérdést én megszerezhessem Imre mellének. Egészen közel leptem a hústömeghez, néma csend lett. Vártam még két másodpercet, majd ajkamból kis hegere mutatottam:

- Látsz, Imre? Judd, mitől van? -, kérdeztem talányosan, de azonnal válaszoltam is: - Attól a pofontól, amit tőled kaptam négy éve. Az utolsó szónál már ütöttem is fejre, gyomorcsájja; vagy tíz ütéssel megszorítottam a dekadencia alatt, és azonnal menekültem. A legények elképedve nyitottak utat, én meg teljes esőmből futottam. Úgy 50 méternyire megálltam, visszanéztem. Imre a földön kotortásztott kavicsdarab után, hogy utánam hajítsa. Alibi mozdulat - állapítottam meg -, engem már nem veszélyeztet.

A következők emlékek emlékepe csak ezután kezdte zaklatni lelki világomat. Kellte ez nekem? Ha egy notnális legényről lenne szó, legfeljebb pseudovicce kerékiteacé afférunkat: Alkalmasint, természetesen nyilvánosság előtt, kapnék tőle két méteres pofont, s akkor az ő pofonjai közötti töltelikként lenyelne az én öklörcsimeket. Nem raigánna tovább; én meg már ráharaptam, bele is törött egy fogam. De nem ilyen egyszerű a helyzet. Imrenek nincs

ki mind a négy kereke. Butaságomban - dühében még életemet is veszélyeztetheti. A következő egy-két találkozásunkat menekülésre kész feszültségben éltem át. Am nem történt semmi. Később sem, akár csak Mahi esetében. Elfogadható, logikus magyarázattal nem szolgálhatok. Talán mindketten azt hittük, hogy mindenre elszánt erős ember vagyok. Én meg azt hiszem, csak „dtuertem” éket. Imre esetében még lesz megjegyzésem. Most maradjunk a kurázsim boncolgatásánál.

Bátorságom tisztán tetten érhető, talán egyetlen megmutatkozása apámhoz fűződik. Előtem apám volt az erős, a sugorú felettes. Erőtebb fejvel már másként láttam, hiszen alig emlékszem tőle kapott nyaklevesre, nem rótt ki rám drámai törvényeket, és férfivá válásomtól még diákként is reguláktól mentesen, teljes szabadságban nevelkedtem, élhettem, sőt lubickolhattam. Az eredmény idején talán 10-12 éves lehettem, már használható fizikai erőben, de még a játékoság elsődlegességét követve.

A lovaskocsiin kellett valamit javíttatni. A bogvár tőlünk a harmadik házban lakott. Erre a rövid távolságra apám nem akarta befogni a lovat, úgy döntött, ketten áthúzzuk a kocsit a bogvárhoz. A nagy kaput kitárta, és kiszólt nekem:

- Gyere fiam, áthúzzuk a kocsit a bogvárhoz. Én éppen javában golyóztam az utcán játszótársaimmal. Rá se hederítettem. Apám várt egy keveset, majd emelt hangon megismételte az utasítást. Erre ingerülten bementem. Ő húzta én meg toltam a kocsit, azaz tolnom kellett volna, de dühömben visszafogtam. A kocsi épp, hogy dőcögött, apám majd megszakadt. Észrevette aknamunkámat. Leepette a kocsi rúdját, és felbőszülten felém lödült. Szaladva menekültem. üldözőbe vett. Futás közben az udvaron hisse' meglöktem a ház falához támasztott kesékpárt; lehet, hogy csak ösztönös védekezésében, de emlékezetem szerint volt abban némi tudatosság. A kesékpár eldőlt, apám rázuhant. Iszonyúan megijedtem, de azonnal megálltam, szembe fordultam vele és bóllamul megadtam magam; védekezés nélkülül vártam a megtorlást. Apám feltápraízzkodott, falhoz állította a kesékpárt, és elindult felém. Egy lépésnyire megállt, és

majdnem teljesen nyugodt hangon csak ennyit szolt:
- Gyereink.

Boldogan mentem es teljs erombol toltam a kocnit. Nalunk mar nem volt szokasban, de apimék még kezét csokolva köröztötték szüleiket, felmenőiket ünnepekes pillanatokban, vagy ha több napra elhagyták a szülői házat. Most én szerettem volna apimnak kezét csokolni, de ijedsémben - örömömben bna maradtam.

Igazi bátor tette a kemény diktatúra idején AVO-sok jelenlétében bőven adódott lehetőség. Aki élt vele, életével játszott. Akkor kussolásban bízleg nem hibáztam. A puha diktatúra idején meg már mondhattam, hogy mesész vagy hetyke, odamondós voltam, mesém inkább csak hengegésnek tánt.

Nyelvtanulással egybekötött két hetes társasutazásra jelentkeztem 1976-ban Angliába. Utazádom előtt munkahelyemen meglátogattak két nemzetbiztonsági: az egyik sunyi, mézes-mázás, nyálas beszélő, a másik konokul hallgató, merev, bunkó-típus, bizonyára ő volt a főnök. Valószínűleg be akartak szervezni, mesterszavas, bevezető beszédet hazafiasság, kötelesség szavak spekeltek. Én azonban tögtöm elvágtam a csévegős fonalt:

- Ki műszert be? - , kérdeztem rugerülten.

- Senki. Utazása előtt társasutazójához is ki-jöttünk, beszélgettünk vele. Önt is kérjék, figyelje, nem szándékozik-e valaki utastársai közül hazájához méltatlanul csellekedni, esetleg disszidálni.

- Nem azért megyek, hogy arra figyeljek. Szeretnék angolt gyakorolni és a közös programokon részt venni.

- Igen, de szeretnék szánitani segítségére is. Ha visszajön, ismét meglátogatjuk.

- Ha visszajörök! - , vágtam rá hetykén. Gondoltam, legfeljebb nem engednek ki. Sose voltam ott utazásokért. Kiengedtek. Vissajöttem; jól tettem.

Végül eszik szó Orbán Imre transzcendens szerepéről. Afférumk kezdeteként kiütötte egy fogamat. Akkoriban nem volt szokásom fogorvoshoz járni kezelésre, ha mégis mentem,

fogműzés lett a vége. Ezt viszont Jánre markáns mozdulatára elvégezte: bal felső hármás, azaz szemfog. Csak egy rövid ideig hiányzott, mert - mit tesz Jsten -, új fog nőtt helyette. Fogalmam sem volt, hogy ez szokványos eset-e. Jött, örömmel fogadtam, vele együtt hacsaptam, vicsorogtam a kisebbiekben.

Talán 21 éves lehettem, amikor észrevettem, hogy a jobb szem fogam szürkellik. Ha elkorhad - gondoltam -, majd kicsit vagy kihúzatom. Mígötte fájt a szájadlásom. Megégettem? Majd elmúlik, de nem: kidugta hegyét az igazi szemfog, és rohamtempóban kinőtt. A cunydicska tehát csak tejfog! Élttem tovább mindkettővel. Ha észrevettem és rákérdeztek, buszalkedtem:

- Jaltos vagyok, két sor fogam van; igaz, hogy a második sorban csak egy van, de van.

Tibor barátom megigerte, hogy kapok tőle ajánlékba ortodontikus fogkefét. Am jöhettek a szilínapok, a nevuapok, a karácsonyok, a speciális kefe csak ígért maradt. Aztán kezdődtek a bajok. A két szemfogam közti íny állandóan begyulladt. A gyulladások egyre kellemetlenebbek voltak; 12 év után fordultam fogorvoshoz. Döntéset elfogadtam: mindkettőt ki kell venni. Az apróbb tejfogot azonnal ki is emelte, a másikhoz beinjekciózott. Majd mába próbálódott, nem sikerült kihúznia. Jolyt róla a veríték, kétszer is megpihent tíz-tíz percre. Egy fogója tömbrement, egy mérelesebb pedig a fogamat roppantotta össze. Végül apró szilánkokban szedte ki. Mindketten kimerültünk. Az én szenvedésem még nem ért véget: a gyulladás hetekig kirótt.

Eszembe jutott Orbán Jánre. Nem ismeretlen eset, hogy félszű emberek isteni küldetés hordozói. Lehot, hogy Jánre feladata lett volna a tejfogak eltávolítása szemfogaim útjából? Ha hagyta volna, hogy küldetését befejezze, talán ahadálytalanul előbukkant volna a másik szemfogam is, és szenvedésem elmaradt volna. Én azonban a falu nyilvánossága előtt megsegényítettem a habókos Jánret elzárva útját a másik szemfogam felé. Jsten útjai kiszámíthatatlanok! Pedig a biblia világosan fogalmaz:

Aki megüti a jobb arcodat,
annak tartsd oda a másikat is.
(Máté evangéliuma, 5. 40.)

*

11. Equus

Ha nincs tennivalóm, vonat zakatolásának vagy ló patái dobogásának ritmusára mormolok magamban verseket, dalokat. Ifjúként rendszeresen utaztam vonaton, lovaskocsin. Gimnazistaként több éven át napi három órányt vonatoztam Győrvar és Szombathely között. Lovaskocsiink egyrészt ellátta a győrvári posta és a vonat mozgópostája között a szállítást, másrészt családunkat szolgálta kirándulásokra és a kámi nagyszülők látogatására. Amikor csak lehetett, vállaltam a kocsi szerepét. Az utazások, a relék járó monotonitáson kívül élményanyagot is teremtenek; vidámat, pechset, szomorút egyaránt.

A vonatkozás bizarr jellegét a háboris körülmények talán kinalták. Kalandvágyó, ifjú lelkeset rajon mikor bizsergethette volna vonat tetején utazás lehetősége. A háborút követő hónapokban alig akadt üveg a személyvonatok kocsijain. Bedeszkázták, légyjártóknak kis részeket hagyták. A gőzmordonyok energiáját annúgy sem pazarolták fűtésre. Így hat teli zimankó idején jellecsoltuk a diakkocsi (mert hogy az mindig létezett) közepét, és negyed óra múltán már csúszkálhattunk is. Bébebeli gyerekek! Mikor csúszkálhattatok jégen vonatkozás körben? A vészfékek nem működtek, a fogantyúk plombái is hiányoztak. Néha meg is húztuk ugratásként, de a vonat rá se hederített.

Újdonsült utitársunk éppen rágyújtani készült a jó ég tudja honnan szerzett finom cigarettájára, ami akkoriban nagy kincsnek számított. Mozdulatunkkal jeleztük, hogy nem utasítandánk el, ha megkínálna bennünket.

- Csak három darabot kaptam diplomata rokonunktól -, hávított a főúr.

- Ha meghúrom a vészféket, kapok egyet? - vagánykodtam

- Akkor igen -, válaszolta extra cigarettái vesztetéseért nem aggódó gumyosos mosollyal.

Aztán lassú mozdulatokkal a vészfék alá csúsztam, megragadtam a fogantyút, ravaszul visszakacintottam, és néhány feszültségtérmentő másodperc után megrántottam. A vonat

xökönt egyet, a fekek csikorogtak, néhány csomag lepottyant a polcokról. Meglepien rövid időn belül megálltunk. Kalauzok ugráltak le, mindenfelét kiabáltak. „Ki hívta meg a veszfeket?“, majd „Leesett.“ is elhangzott. Szakmai érvelések kíséretében matatták a fekeket. Aztán verénylő szavakat követően sípszó hallatszott, és a vonat elindult. Bermedten ültünk a kocsiiban, amikor a kalauz belépett.

Már nagyon megbántam tettemet, hiszen korábban szántalanszor elolvastam: „... csak veszely esetén ... indokolatlan ... súlyos büntetést von maga után.“ Tettemet le nem tagadhatom. A kalauz végigment a padsorok között, és távozott. Kérdés nem hangzott el. Megúsztam, de a cigiről el is feledkeztem.

A veszfekek tehát már működtek, de a plombákat csak később rakták a fogantyúkra. Az ablakokat beüvegezték, a fűtés is beindult. A feketézés, azaz a csencselés mai póval seftelés már konsolidált utazási körülmények között folyt. De a légkör feszültséggel telt meg, a lebrkások mindennaposak voltak. A termelőknek súlyos beszolgáltatási kötelezettségeket kellett teljesíteniük megszabott alacsony ár ellenében. Dugdosták a vonaton a csirkéket, tojásokat, boros demizsonokat, több helyre szétosztva; a diákocsiiba is jutott, ott kevesebb keresték az ellenőrök.

VirágLaci, a Pufinak is becézett barátunk alacsonyabb termetű volt, általában nem ért le a lába a padlóra. Ülése alatt hatalmas méretű, vékonyka ruha szerűvel fedett, friss tojásokkal megrakott kosár lapult, kisse ki is lógott. Pufi nem érzelte a veszelyt. Megérkezettünk Szombathelyre, s ő könnyed mozdulattal felpattant egyik lábával a kosárba taposva. Föltek is a megjegyzések:

- Pufi, bokáig be vagy panirozva, csak ki kell sütni!
- Villa's reggeli lesz: rántott csülök parizsiasan.

Eppen megérkezett a kosár tulajdonosa, amolyan tenyeres-talpas falusi parasztasszony és izes dialektusban hallatta meglepetését:

- Jesszusom, a fiatalúr beletoccsant a tikmonyos kosaramba!

Manapság a legnépszerűtlenebb politikus sem számít hat ekkora tojásfúrdóra.

Ha masimiszta lennék, morzdonyokról is áradoznék. Engem azonban a pacik lelki világa érintett meg. Jártsanak velem, szálljunk át lovaskocsira. Gondolatban paszoljuk meg a kocsi morzdonya'nak nyakát, szügyét, kináljuk meg tenyerünkkel néhány szem buckacukorral, és indítunk csettintve nyelvünkkel. Equum cano.

Úgy 12 éves koromig szolgált bennünket egyetlen paripa, a Fecske. Élénk, vidám paci volt; futott, szinte repült, kocsival persze csak rigetre. Emelkedőkön kiméltük: lépésre fogtuk, de ő a vége felé magától futásra váltott, hogy hamarabb túl legyen a nehezen. Lovainknak könnyű dolguk volt. Nem kellett súlyos terheket vonszolnók; szántást, földmunkákat nem végeztek. Könnyű kocsival futkároztak néhány bejárat útronalon. Fél ismerték a közlekedési szabályokat. Pl. ha autó dudált ráuk, automatikusan lehúzódtak az út szélére. Fecskenket bizonyára könnyen lehetett volna idomítani, tanulékony volt Magyarországon 1940-ig baloldali közlekedés volt érvényben, mint a briteknél manapság is. Hitler hadserege harcánkon átromulva szállta meg Jugoszláviát. Közlekedési szabályainkat hozzájuk igazították. Az utak mentén szántalan tábla figyelmeztetett az új forgalmi rendre:

JOBBRA HAJTS!
BALRA ELŐZZ!

Fecskenk rendkívül hamar megtanulta az új szabályt: a dudaszóra másodszori gyepelőrándítás után már magától is jobbra húzódtak le az út közepéről. Az akkori törtévéves utaknak csak a közepe volt alkalmas gyorsabb haladásra. Az országút porosabb szelén a súlyosabb szállítmányokkal megpakolt lovas és ökerös szekerek haladtak. Vidékiunkon a több hasznos hoxófejű teheneket tartották, azokat fogták igába. A marhák ritkén szekereket húzva is csak bandukoltak, természetesen az út szelén.

Mindig az út peremén döcögött kétlovas szekeren Buzsák János bácsi, a horvát származású tükész is, aki ugyancsak megdolgoztatta lovait, mert a tojás és baromfi

szállítás mellett kemény földmunkára is fogta gebéit. Sorányak, csontosak voltak, mintha fukarkodott volna abszolútukkal. Ígaz, gyorsaságra nem beüszterítette, szegény páráit, azok meg csak poroskáltak. Közszajon forgott egyik afféja lovaival. A gebék valamiképpen nem engedelmeskedtek tárnos bácsi akaratának vagy gondolatának. Mintha alkudozásból alakult volna ki a munkavégzésre vonatkozóan megállapodás közöttük, s azt a lovak megszegték. Tízászunk fel-dühödött, alaposan megostorozta gebéit, és erősen szlávos akcentussal emígyen tagadta meg többik a soron következő abszolútást:

- Néték, itt a kabrak, májld othun kaptuk rá vizét!

Apám is vett gebének látszó lovat, de alaposan megvizsgálta, és meggyőződött arról, hogy a nálunk szokásos jó ellátás és kímélő életmód mellett rövidesen nagyobb pasipát farag belőle. Így is lett.

Élményeim feltárását kezdjük az elején, vagy inkább a hátulján. A kanca valódelékaival jelzi, ha párosodásra hajlandó; rövid szóhasználattal: sárlík. Gyenkor apám a szomszéd faluból hozatott jó fordulju, egészséges csődört. Az udvarunkon levezetett fedezettést még serdülő korom előtt végignéztem. Mondhatom, érdekes, sőt izgalmas élményben volt részem. Lósunk kihívó kancasággal fogadta a természet, heves ment. A kezdő akushoz kézi vezérlést is beiktattak; amint említették: jobb helyeken ez így szokás. E látvány-nyal természetes módon győződtem meg annak a jókívánságnak találó jellegéről, amelyet a falusiak házasság legények számára tömörítettek: Ohyan sokszor, mint a kakas, ohyan hossa, mint a disznó és ohyan elvezettel mint a ló.

Az etített akkori szigorúbb szabályai mellett efféle "szövegű" táviratot fel sem vettek volna postahivatásban. Akadtak helyette szolidabb standard szövegek is, pl.:

Rotschild vagyonát, Matuzsálem életkorát, Jákob Isten-áldását.

Kiscsikóink asanyosak voltak. Pár hónaposan anyjukhoz ládudban már részt vehettek rövidebb járatokban, kirándulásokban. Téli havarárok után szikrázó napsütésben szánkírándulásokon a kocsiörgetést csengő hangja váltotta fel. Talpuk alatt salmdobba ágyazott melegített téglák lapultak, csak arcunkat csipkedte a hideg. Nyári vikenderéseken több család is összeveszött madarak csivitelésétől hangulatos erdők árnyékában, méretes kosarakat megtöltő étellel, itallal. Feszkénk számított a masodék töve. Köszönését harafelé votta le virgonc vágásával.

Feszkénk készséges, alkalmazkodó alkat volt, csökönyösségnek még a szele sem érintette, viszont önzetlenséget kimutatta. Egy ízben ugyancsak megleckézett a utasait. Apám barátjaival átkocsikázott a tőlünk 6 km-re eső jó barátjukhoz, az egervári plebánushoz. A baráttságban a vonzerőt nem a reverenda, inkább a jó gösfai vörös bor és füstölt kolbászok, szalonnák jelentették. Behajtottak az udvarra. A pap nem ment eléjük, hogy fogadná őket. Hagyták hát a kocsit, lovat, és bementek a paplakba. Bár az ajtó zárva volt, de a kulcsot a lábörslő alatt megtalálták. A házban egy lélek sem, hacsak nem a Szentlélek. Letelepedtek az ebédlőben, elővették a dízmóságokat. A műsebot rejte szekény ajtaja sem okozott gondot, hát nekiláttak a falatozásnak, iszogataásnak. A kocsiór-pacirtól elfeledkeztek.

A hangulat már emelkedett volt, amikor a plebános megérkezett. Jó humorával orzonnal elkönyvelte az addigi, jelentős veszteséget. Éhes és szomjas volt, ő is neki látott a lakmározásnak. Így ment ez hajnalig. Majd elbúcsúztak a szent embertől, és kiléptek a korom sötét udvarra. Azonban se kocsi, se ló, csak tanácsstalanság. Isten nem vesztett még a lelkipátror közvetítésével sem: A plebános air körükbe

nyomott egy viharlámpát, és Isten áldásával útra bocsátotta az illuminált társaságot.

Végigbotorkáltak a 6 km-es utat. A házukhoz érve a kapu előtt meg kellett a kocnit, a befogott Fecskével, aki brisken, magas fejvartással jelezte, hogy szeretne a helyére menni, ha már a vendégségben nem kántaróztak le, és nem kapott sem egy marék zabot sem egy korty vizet.

Lovaink lelki világát, érzékenységet több ízben tapasztaltam. Az esetek magyarázhatóak. Szomban még sem értem, pacink egy ízben niből érezhette a veszélyt, amit határozottan jelezett. Jöttek ugyanis, hogy apám szekébe fogda lovunkat, hogy a szomszéd falu határában békelt retinkről beszállítsuk a lekaszált és kiszáritott füvet, vagyis a széndát. Utat rövidítve nem a szokásos járatot választotta. Fűves területen csordogáló, csermelynek sem nevezhető erecskén keresztül juthattunk célba. Az erecskéről tudtunk, akkor éppen kicsabadtnak tűnt. Fű fedte a szekély árkot, az átjárás inkább csak apró zökkenést sejtetett. Pacink azonban megtorpant, nem akart átmenni. Apám indokolatlannak tartotta lovunk ijedségét, újból indított, de lovunk nem indult, csak toporgott idegesen. Aztán megkapta a gardi kemény utatitását. Erre nekiringaszkodott, és tekerestül át akarta ugrani a szekély árkot. A szekér nem engedte a nagyobb ugrást, lovunk az árok közepén landolt, és néhány másodperc alatt sügyig süllyedt az ingoványban. Igyekezett, de nem tudott kikecmergni. Leszálltunk a szekérről, vizantaltuk, simogatuk; meg is nyugodott, és várta a sorsát.

Visszaballadtam a faluba, kértem rudaró köteleket és segítőül hívtam néhány maskos legényt. Pacink a segítő akcióban oly ügyesen mozgott, hogy hamarosan kihúztuk a lara, nedves talajú árokból. A díszelő parkolást helyben, a kockacukor tárgyúját

pedig otthon kapta meg.

Egy kisebb balesetem elkerülésére már gondolatolvasásra lett volna szükség. Lehet, hogy Feceknék azt is megoldotta volna, de gyönyörű lovunk a nagy-nóniusz Nóni nem. Patkoltatásnál örömmel segédkeztem: fogtam - tartottam térdemen a ló lábát a kovács keze-munkája alá. Kovácsunk munka közben szépen énekelt, passiókban évé volt a Krisztus-szerep, de a patkolás lábávala önmagában is megfogott.

A szobán forgo' napon apám kért meg:

- Kovácsunk elutazott, a patkolás már nem halasztható, átkocsizhatnál a szombéd falu kovácsához patkoltatni.

- Rendben, de kocsi nélkül lóháton.

- Tudod, hogy nincs nyergünk, de mehetsz szővén.

Felvettem a zablát, és rövidre csatolom a gyeplőt.

Megegyeztünk, de lovunk túl magas volt, én meg korántsem voltam lovas kaszkadőr. Így oldottam meg, hogy a kocsi mellé vezetek Nónit, a kocsból szálltam át, és már igetek is kifele. Gyakorlatlannak fárasztó térdel tartva követni a ló dobálását. Vágtában gyorsabb, de simább a ló mozgása. Így hát belekapaszkodtam a sörénybe, és vágtára fogtam Nónit. Nagyszerű érés volt a száguldás.

A patkolás megtörtént. Harafelé már vágtában kezdtem. Az élvezet testemet, lelkemet átitatta. Falunkhoz közeledve el is határoztam, hogy nem fordulok be a mi utcánkba, előbb végigvágatok a falun, hadd lássak igazságemet, vágányságomat. Néhány csőtintéssel maximális vágtára bízattam Nónit. Színde úszott a levegőben a sűrűségű paszpa. Utcánk felé nem is pillantottam, s így nem láttam, milyen szépen vete be Nóni a kanyart otthonunk felé. Lefoglalt az ijedtség, amint tovább repültem a falu irányába; izgelnem kellett a landolásra. Fej-és csontörés nélkül megúsztam, am alsó karom és lábam lábret rongyosra szaggatta a törtköves út.

Feltapaszkodtam. Beláttam, hogy én hibáztam: a gyeplő-műzálásával nem jeleztem Nóninak, hogy a számára

programozott, harafelé vezető útról letérünk. Kedvetlenül bícegtem a házukig. A kapuban Nóni türelmesen várta a bebozást, apám meg aggódva fogadott.

- Semmi baj -, nyugtattam meg az út posztól szeny-nyezett véremmel őt is befőttykölő heves mordulattal, elhárítva a sajnálkozást.

A falu elismerésére majd fél évszázadot kellett várnom; fiaskóm nem nyomott a latban.

Már vagy 20 évvel a lovas-kocsis korszakom után került a kezembe Czingiz Ajmator A versenylo halála c. könyve. Színházban is megtekintettem a darabot. A történetnek kibontakozásában a bobovik agitációra kihagyott jellege hidegen hagyott, egy idő után el is felejtetem. A darabban szereplő, régóta élő nagyszemű pasipa, azonban kicsalta könnyeimet. Szembe juttatta szomorú élményemet Fecskékkel.

A háborús években állandó telefonszolgálat volt a Postahivatalokban. Egy szép nyári vasárnapon Kámba vártak bennünket ebédre. Apám kora reggel Andrásfáig hajtott, közben három tejsarnok szállítmányát begyűjtötte. E körút végén felvette a postai küldeményeket és folytatta a kocsiúrat a postavonathoz a vasútdőmáig és vissza. Fecskéknek csak rövid pihenő jutott. Kámban az ebéd találása pontban 12-kor kezdődött. A déli harangszóra járta is a monda is: húzzák a levesnőtöt. Minthogy a telefonügyeletre apám húzta a fekete golyót, a kocsis szerepe nekem jutott. Irány Kám! A bakon a 12 esztendő hetyke kocsis, hátul pedig két hölgy felsültt esinos ünnepi öltözetben: anyám és nővérem.

Vasvár felütra Erik a Hegyhát dímbes-dombos vonulatain. Paripánk ütemesen haladt, a Vasvár előtti húzó emelkedőt jó tempóban vette. A várost elhagyva még egy rövidebb meredek emelkedő várt rá. Vasvár utolsó háza előtt azonban váratlan esemény történt. Elő pillanattal fel sem fogtuk, mi lehet az akadály, hiszen még nem fordult elő, hogy Fecskék utasítás nélkül megállt volna; márpedig az történt, sőt az indító csettintése sem reagált. Leszálltam a bakról, megpacskoltam a nyakát, a gyéplőt a kabinál megmasboltam, hogy vezessem. De nem mozdult. Jétován nézünk egymásra utasainmal,

torunkat ijedség szorongatta. Megöleltem pacink
nyakát, a szemébe néztem, és aggódó hangon beszéltem,
hogy induljon el. De csak dlt mereven, részvetlenül
végletesre fókuszált üres tekintettel.

Észbe kaptam, hogy lovunk ma már közel 30 km-t
trappolt, enni, inni is alig volt ideje. Bezaladtam a
mellénk levő házba, kértem vizet és egy macéka zabot.
Hiaiba. Nem ivott, nem evett, meg csak nem is prüszentett,
hogy kifújna' fáradtságát. Csak dlt, szomorúan hallgatunk
rá kellett jönnünk, hogy Fecskénk megöregedett, talán vég-
dráit éli. Nyakára hajítottam fejemet, elpityeredtem. Feje
finom mozdulataival megerintve vállamat jelezte, hogy
ő is szomorú. Tanácstalanságban rostokoltunk vagy fél órát.

Ismét megpróbáltam, gyepőt fogtam és szomorú-
an csettintettem. Visszafojtott lelegzéssel figyeltük az első
lépéseket: öreg pacink velem együtt elindult. Így bandá-
koltunk fel az emelkedőn, és kutyagoltunk néhány
km-t a dombos vidéken. Kám közelében, a Rábat sze-
gélyező sík vidéken már fel is ülhettem a bakra. Becso-
szogtunk a kómi nagyszülőkhöz. Fecskénket istállóba
vezettem, rövid idő múltán megittattam, megöleltem.
Telefontúrtunk apámnak; úgy döntöttünk, hogy csak
másnap indulunk vissza, pacinkat pihenetjük.

Másnap aggódva indultunk. Csak lépésben ha-
ladtunk. A nagyobb emelkedők egyike előtt Fecskénk
ismét megpihent, de rövidesen neki veselkedett. Pár
nap után úgy tűnt, minden rendben van. A nyárvegi
hancúrozás teljesen feloldotta szorongásomat.

Szeptember elején vonatra szálltam, hogy immár
nem szaros elősként belephessek a budapesti Werbőczy
gimnázium második osztályába. Cifra év volt az is: ősszel
és télen éjszakánként rohangálás ölbe kapott pohócunk-
kal az óvóhelyre. Légvédelmi rügyek velőt rázó hangja,
bombázások hidegklős robaja szolgálta az éjszakai
koncertet. Majd xüsavaros, csónka tavaszi felér vetett
végét budapesti gimnáziumi tanulmányaimnak.

Amint beilleszkedtem e háborús tanterembe, megírtam
szokásos beszámolómat süleimnek. Hamarosan megérke-
zett a válasz is a sorok között szomorú gyászjelentéssel:
Fecskénk egyik éjjel lakhelyén, az istállóban bekésen elhunyt.

-11.10-

Az éjszakai riadókától és a győrvári hősi halottak híreitől is mindig elszomorodtam. E levelet olvasva azonban eltört a mécses is.

Eszembe jutott korábbi hanyagságom. Apa'm több napra elutazott postamestert helyettesíteni. A lovat rám bízta: naponta háromszor kell etetni, itatni, közben szénát rakni elébe, hadd rágszáljon. A nyári programok között e feladatról vagy másfél napig elfeledkeztem. Egyik reggel, amint az udvarra kileptem, ingerült lönyerítés hasított a fülembe. Hanyagságom tudatára ébredtem: már több ételét, itatását elmulasztottam. Lehet, hogy ezzel végzetes hibát követtem el? Nem tudtam, hogy lónak (embernek még inkább) egy-két napos böjt nem árt-hat. Csak azt éreztem, amit Budapesten a napi 16 deka kenyér és gyenge kávé következtében: éhen fogok halni. Rögtön rohantam zabert, abrakert, vizért, sőt a következő napokban az ételéhez prémium-zabot adagoltam.

Visszatérő lidérces rémálmaim egyike: Döbben-ten kaptok észbe, hogy a rámbízott Feszéknek már napok óta elhanyagoltam. Talán már el is pusztult! Görcsösen igyekszem pótolni mulasztásomat, de nem sikerül. Vagy zabot nem talállok a ládában vagy vizet nem lelek a kútban. Telik az idő, kapkodok, de nem jutok előbbre.

Vergődve, izzadtan ébredek.

*

12. Katona dolog

Érettségi körüli éveinkben, amikor égtünk a vágytól nagyzerü, látványos tettekre, hogy kibontakozhassunk, türelmetlenek voltunk. Egyszerre kellett volna fölényes tudás, jó szakma, pénz, szórakozás, sikerek és élvezetek mámorra, és elsősorban vágyaink non plus ultrája: a nőcsoda. Egy percnyi nyugalom után már úgy éreztük, ingoványba kerülünk és süllyedünk. Zászlónkon „Pénzt (mindentképpen), paripót (vagy autót), fegyvert (vagy hatalmi pozíciót)” felirattal rohamoztuk meg a világot.

Kibontakozott férfiaságunk zabolátlanságára lépten-nyomon esapdák leselkedtek. úgy tűnik, rám jobban vigyáztak órangyalaim, Tibor barátom révén is üzentek, míg őt hagyták istenáldás útjába sodródni, gyors egymásutánban kétszer is egészséges fiúgyermeknek nemzésével.

Igaz, hogy érettségit követően nem vettek fel a Képzőművészeti Főiskola-ra; sebteben összetakolt és beküldött gyenge rajzomat megfelelően értékeltek. Most mondhatom: szerencsére. Akkor még nem voltam érett művészi pályára, inkább iparművészi vagy építészmérnöki tanulmányokra lennem volna alkalmasabb.

A veszett háborút követő politika korlátai és észrevesselt tetteinek legköze nagy léptékű próbálkozásaink terét ugyancsak szűkre szabta. En beálltam a Terményforgalmi adminisztrátornak, Tibor pedig egy balul kiütött saszé után bizonyos gazdasági ellenőr szerepében járta a falvakat segédmotorosán. Egy pergett az ő élete néhány hónapon át, én pedig körmöldtem jellegtelenül, anélkül, hogy hosszabb távra bármit is terveztem volna. Annire emlékszem: siberrel próbálkoztam vállamon két zsák búzával szekérről raktárig. Csakély öröm.

Egy augusztus végi szép nyári napon barátom vizgatottan telefonált. Fontos megbeszélés valója van velem; induljunk

el kerékpáron egymás felé. Hú's erdő melén találkoztunk, és leheveredtünk egy pársitos részen.

-Na, meséj - biztattam -, nálam áposodott a dög unalom.

-Nagy vesély van - kezdte izgatottan -, ősszel behívna nekem miniket katonai szolgálatra.

Igazából fel sem fogtam mondata súlyát, bambán vártam a folytatást.

-Három év! Csizmában, gimnasztyoskabban gí-gádig begombolkozva télen-nyáron, csajkával, egyszéiben elvágólag, lapos küszdában porban, sárban, hóban. Mind-est bezupált, bunkó, gonosz őrmesterek és gyorsfalpa-lós buta hadnagyosok parancsaira, kényükre-ked-vükre.

Végre felfogtam őrangyalaim üzenetét. A kitűnően szervező Tiborra biztam testem időváltását:

-Mi a terved mindezek ellen?

-Egyetlen mentégünk van: felvételt nyerni felsőfokú intézménybe. A most következő napokban zajlanak a pótfelvételi vizsgák. Holnap reggel indulunk Budapestre. Hozd magaddal az érettségi bizonyítványodat!

Tiborral másfél ére nem találkoztunk. Az egész napos vonatkozás alatt részletesen elmesélte, mi minden történt vele az utóbbi időben. Másnak feléletere is túltelhelést jelentett volna annyi esemény és zűrzavar, amiket ő átélt. Szájtátva hallgattam. A továbbtanulási tervei bevéské kitűttek le. Rábiztam magam. Annnyiban megegyeztünk, hogy valamelyik mérnöki vagy a matematika tanári pályát célozzuk meg.

Először a Műegyetemen érdeklődtünk. Pontorabban Tibor érdeklődött, én meg kísérgettem. Vagy fél óránnyit kó-vályogtunk a K épületben, mire megtaláltuk a kijáratot. Nem gondoltam, hogy hat év múltán itt fogok matematika-tanítást oktatni. Az első nap felvételi sikertelensége után virganc maddon vágunk bele az éjszakai életbe. A Dal-színház nevű mulatóban kitűtünk ki: éjszakai pillangók, jó zenekar, tánc. Hamarosan fel is ajánlottuk magunkat két

mutató's szöszinek. Ők alkudozni kezdtek. A további vita útját azonnal eltorlasztam:

- Látnyok - vettem vagányra a figurát -, igaz, hogy bukásainkat illetően nem vagyunk vastagok, de fizimlibánk és jöttékos lelkesedésünk mindent pótol. Inkább levágatjuk, minthogy alkuba bocsátkozunk.

Fantasztikusan meggyőzőek voltunk. Többször is még aznap éjjel.

Másnap már csak egyetlen lehetőségünk maradt: pötfelvételi a Pedagógiai Főiskola mat-fiz. szakára. A bizottság előtt csupán néhány adminisztratív kérdésre kellett válaszolnunk. Szomorúan távoztunk.

- Latod, matematikát, fizikát nem is kérdőzték - jegyzetem meg. - Ayerünk haza.

Tibor fahubeli barátja, Robi is velünk utazott. Egész úton hátyáztunk. Míg Tibor aludt, mindkettőnk pénzt elkártyáztam. Csak Robi járt jól. Ő már másodéret kezdhetett a Gödöllői Agrártudományi Főiskolán, és a pénzünket is zsebre vághatta. (Később ő is megjárta; l. sasfészek) Ollyon szétlőrt kárommal jeleztem, hogy beletörődtem soromba. Nem úgy Tibor. Tudomás'ra jutott, hogy az egri Pedagógiai Főiskolán még elérheti az utolsó pötfelvételi napot, ha azonnal vonatra száll. Neki is vágott; röghin felvettek, ott is masadt, mert indult a tanév.

Amíg Tibor Eger felé vonatozott, expressz levelet kaptam a budapesti Pedagógiai Főiskoláról: felvettek. Később derítettem ki, hogy a pötfelvételi bizottságban nem volt szaktanár; érettségi bizonyítványomra és pofára vettek fel. Másnap indulnom kellett, hogy el ne mulasszam a beiratkozást.

A sereg-szolgálat első vezérlője tehát automatikusan elhárult. A következő roham, a tanév végi egy hónapos katonai szolgálat már magával sodort csakígy, mint a tanári gyakorlat előtti három hónapos kiképzés, és a két évenkénti továbbképzések. Mielőtt ezek bizarr történeteinek világába behatolnék, a két főiskoláról (Budapest, ill. Eger) annyit, hogy csak tanulmányaink helyét változtatta két, barátságunkat nem. A második tanév végi mindkettőnk részt vettünk a pedagógiai főiskolák hallgatói között megrendezett matematika versenyen. Tibor Eger képviselte én Budapestet,

a versenyöböl befogadó terem átloosan eső két végében küzdöttünk mint ellenfelek. A csattanó: holt versenyben mi ketten nyertük a nemes vetelkedőt.

A főiskola mentesített a három éves katonai szolgálat alól. Az ellenségnek kiálaltott nyugat láncos kutya'nak vakbántását sem hallottuk, tanulmányi sikereinket fél gózzal tanulás és sok vidám szórakozás mellett is elkönnyvelhették.

Az első, rövidebb szabott, egy hónapos nyári vakációt habzsoltuk, mert az augusztust már a Somogyország sivatagos részén beendezett sáttortáborban töltöttük. A helység Böhönye; ahogyan mimóza bimbókat eresztett lelkünk látta: a haláltábor.

Annyi igazság volt a jelzőben, hogy az utolsó héten kitört a verhaszjáró. Az első között vittek kórházba egyik bunkó, rosszindulatú, fekete parancsnokunkat, ami a kárörvendőknek élvezetet, a többieknek némi megkönnyebbülést hozott. A leszerelés előtt három nappal engem is elkapott a vékonyfás, óránként rohantam a latrinának nevezett árokhoz, ráguggoltam a pastja mentén fél méter magasan rögzített fűdra és rotyintgattam. Ugyelmem mellett, hogy bele ne süllyedjek az árokba. Rövid számvetést tettem. Ha bejelentem, irány a pécsi kórház, és ott töltöm a tábor kezdete előtti egy hét szabadságomat. Ezt elkerülendő inkább nem ettem haradrözelemig, csak a fekete kávénak nevezett, sötét sűrű foralt vizet ittam. Szoros mathavagomban utaztunk hazafelé. Rossz állapotban voltam, elterültem a padlóra. Már szürkületben cseugettem be a kapunkon. Anyám ujjított kis rést, és megkérdezte:

-Kik teszik keresztet?

Az én szeretével, főtjével és orosz barátunk tanácsával pár nap alatt szürkületben is felismerhető állapotba hozott. Ezzel rekeszük is el a panaszadás és a már közhelyként ismert hővédségi történetek útját, csomogezük inkább a fonákágokat. Itt van mindjárt a Böhönyei lakhelyünk: 8 személyes sáttortán 12 fő. Alóságon egymás mellett, összekuporodvaól bő sem lehetett, csak ki-nyújtóva, mint heringek az úvegben. Fordulni csak gördülve, csúszásmentesen lehetett, és pedig mindenki egyszerre, a szomszédok ellenében. Ez is akadózott, ha valamelyikünk sepet

álmodott vagy „arra” gondolt. Aki éjjel is felebredt, meg-
rántotta a keze ügyébe eső pohár-csücskét, és pár percre
elillantak a rajtunk randalítózó egerek.

Ma's alkalommal aludtunk 30 fős hálóterem-
ben is. Mit mondjak? Akadtak éjszakai pihenőnket za-
varó körülmények. Kisebb fivős zenekarral is vetélkedt
hetett a horkoló részleg. Volt, aki ettől nem tudott el-
aludni. Engem nem zavart, ám egyszer arra ébredtem, hogy
egyik bajtársam emígyen dörög:

- Pajta's, ne horkolj! - közben befogta a sorra vett
horkoló orrát, amitől a trombita's felriadt, és horkolása
elakadt. Reguláló bajtársunk ma'ris lepett a következő
horkolóhoz:

- Pajta's, ne horkolj! - módszerét ismételve.
Ám sziszfuzsi munkálkodásával nem sokra jutott, mert
néhány reguláló's után az első ismét rendezített.

Ekkora méretű hálószobában babgalya's után
már nygis mindegy, hadd meyen. Finomkodhatnék,
bőven akad fedőnév. Ha angol lennék, mondhatnám,
hogy skót-xefir versenyt rendeztünk. Magyarul szellen-
tő vetélkedő is említhető, de a részletekből úgyis kitet-
szik, hogy fingóverseny következett. Lehetett fogadá'sokat
kötni a szag intenzitására, jellegére (nem részletezném
az egyéni gardapaga'ot, csak egyet mintaként: romlott pálpus-
tai friss tehenlepeuy-öndettel), suttyomban, hangtalanul
eleresztett lapos könnykicsalóra, továbbá' hangosöre,
trillára, szinkópára, trombita megszólaltatására, stb. A
zsűri mindig összeállt.

Tanultam praktikusát, ostobaságot, de mindenkép-
pen edződtem. Biztosítótüvel rögzítettem a kapcát, és a csizma
nem tört fel a lábamat. Hosszú menetelésekben szótjolat
ragcsáltunk ügyes fog-nyelv-technikával: pillanatok
alatt bontottuk ki és nyeltük le a puha magot és koptuk
ki a csutkát. Uchibő italozá'som anyagi fedezetét többnyire
lőgyakodásokra kötött fogadása'imból nyertem.

Mindjárt első tábori étkezé'sem után a hideg vízzel
kimosott alumínium csajkám zsíros maradt. Sajnos megfo-
gadtam a lengráto' öreg katonák tanácsát, hogy t. i. ho-
mokkal dörzsöljem meg. Az igaz, hogy a zsíradék eltűnt,
de azután napokig secegett a számban minden, melegen
csajkázott folyadék.

A három hónapos tartalékos tiszti kiképzésre a Veszprém kültetéséhez tartozó jutani laktanyába kerültem. A 30-as, 40-es években az itt szolgáló altisztképzőből kerültek ki a legkeményebb örmesterek. Ahhoz képest a mi képzésünket némi testgyakorlattal fűszerezett civil főiskolának lehetett tekinteni. A bajtársi összetétel kimondottan kedvemre volt. Saját évfolyamtársaimon kívül barátságos szegedi főiskolásokkal alkottuk a nagyobb egységet. Irodalmat, matekot, zenét, népdalokat, játékokat kedvelőkben bővelkedtünk. Többen magunkkal hozták hangszerüket is. A laktanyától mintegy 500 méterre eső étkezőig dalolva, zenekísérettel meneteltünk. A szokásos nótával indultunk:

Befordultam a konyhára,
Rágyújtottam a pipára...

Meneteléshez alkalmas számos népdalt, nótát elevenítettünk fel vagy tanultunk meg egymástól; repertoárunkban még indonéz népdal is szerepelt, természetesen indonéziul. Több sólamú előzetes dalolásunkra, kánonjainkra megálltak és sajtátva figyeltek a közelben tartózkodók. Időnként huncutkodtunk, malackodtunk. Kisebb malőr is beírított; egyik kedvenc dalunk váltotta ki. Az alap-dal ismert:

Tizenhárom ezüst pityke fityeg a mentemen,
A legelső legény vagyok Hajdú vármegyében.

Vikszos bajsrom úgy áll, mint az öreg bika szarva.

(hej!) Nincsen nálam különb legény Hajdú meg Biharban.

Mi úgy énekeljük, hogy valaki bal lépésre elkiáltotta magát: „egy!”. Innen aztán az egész szakasz folytatta a számolást, mindig bal lábára: kettő, három, négy, ..., tizenkettő – és folytatólagosan indult a dal. Érdekes volt, de ebben még semmi kivételt való nem akadt. Sak-hogy mi mindig énekeljük az általunk ismert, huncutra „csavart” második versszakot is azonos lépés-szám-sóval bevezetve:

Tizenhárom ezüst pityke fityeg a mentemen,
A második legény vagyok Hajdú vármegyében.

Vikszos bajsrom úgy áll, mint az öreg bika szarva.

(hej!) Csak egy legény különb nálam, az is le van szarva.

Kedvenc dalunkat állandóan műsoron tartottuk, míg nem egy Eustach-kiért pelyhes szörzetét felborzolta. A kiért tulajdonosa nem akárcsi volt: a néhány elemivel bíszkelkedhető politikai tiszt primitív, de ugyancsak rórtati felesége. A lakományát övező tiszti házak lakójaként többször végig kellett hallgatnia kommunista erkölcsi erzelést serítő szövegünket. Talán az egyenlőség eszményét érezte sérültnek? Arra a megállapításra jutottunk, hogy szól a parancsnokunknak valamiképpen indítata'sból. Ugyanú parancsnokunk rendkívüli sorakozót rendelt el a felvonulási tere, és kemény hangon így szólt:

- Felmentek a sorsiedből, hogy daloljatnak. Ját halljuk csak! Figyelem, menetgyakorlat a tere körben haladva, a Tizenhárom Országokba nótával! Szakaszin-dulj!

Sejtettük, hogy a második versszak vége váltotta ki a rendkívüli menetparancsot; óvatosak voltunk, csak az első versszakot énekeltek.

- Tovább! - szólt az újabb parancs. Eme énekeltek az első versszakot még egyszer.

- Szakas állj! Szóljon a nóta második verszaka is! Szakaszin-dulj!

Énekeltek a másodikikat is, de az utolsó szót nem merték kimondani, csak hümmögtek.

- Szakas állj! A nótát pontosan úgy énekeljék, ahogyan korábban szokták! Szakaszin-dulj!

Nem volt mit tenni, a parancsot végrehajtottuk. Még hitem fejeztük, már kaptuk az újabb parancsot ismétlésre vagy tízszer egymásután:

- Na, még egyszer! - majd - Tovább, nóta hangosabban!

A végén már harsogott dalunk, visszhangyi betöltötte a lakományt, átjárta a tiszti lakásokat, megrezgette az ablakok üvegét. Majd minden átmenet, magyarázkodás nélkül:

- Szakas állj! Folytassák a napi rend szerinti foglalkozásukat! Szakas oszlj!

Az esetről parancsnokunk később sem ejtett szót. Majd sem tudom e harsogó dalolás mielőtti háború szándékát. Parancsnokunk esetleg utálta a feljelentést, és bosszantani akarta? Vagy eszleklődő, kedves ismerőse kerületet teljesítette:

hadd tanulná meg érdekes nőtanokat.

A hadművelési elméleti oktatását a Ludovikát végzett, délceg, okos Berki őrnagy tartotta. Lethátton üggett be a lakatánya uolvasára. Tantárgya élvezhető volt, elsajátítása szellemi odaadást igényelt. A vizsga is komolyan igényezte. Eredményeinkkel kedvesni akartunk Berkinak. A helyzet addig, ugyanis a vizsga idején az egész szakasznak abban a teremben kellett tartózkodnia, amelyben a vizsga folyt; az első sorba csak a felelethez felkészülő két ember ülhetett. Kétten vállaltuk, hogy alaposan felkészülünk, elsőként jelentkezünk vizsgázónak, és duplán húzunk tételt. A kedvezőbbekből felkészülünk, egyet-egyét pedig az első példás nőkeje mögötti résen átcsúsztatunk a többieknek. Azokból a következő két ember vizsgázott, az általuk húzott tételleket pedig ők juttatták hátra, és így tovább, emódszerrel mindnyaján jelesre vizsgáztunk. A dícsérek sem maradtak el.

Később néhányan meglátogattuk a nyugdíjazott vagy a seregbe elbocsátott Berki őrnagyot Budapesten a Lónyay utcai lakásában. Műveltsége, okossága kellemes találkozást hozott. Pücsüzdskor bevallottuk vizsgátrikkünket. Mosolygott, de meglepte.

- Mekkora csibészek vagytok!

Ösztönösen reflektáltam:

- Őrnagy úr, jelentem, nagyok, és ha dícséretnek számítad: a dolgozó népet szolgáljuk.

Az úr megpróbálták akkor ugyan nem, de a dícséretre adott válasz megfelelt a szolgálati szabályzat előírásainak.

Nem hívesen hatolok be a korszak mocskába, de ne felejtsük, kiképzésünk a Rákosi érában történt. Politikai tiszték, pártmegbízottak, besúgók hálóiban vergődünk. Félünk, de annyira nem, hogy kisebb stiklikre kaphatók ne lettünk volna. Egy ízben a pártmegbízott bajtársunkkal a Magyar Rádiónál dolgozó (torított néven) Csajk Rotival hármastán elblicceltünk egy egész továbbképzési napot. Véletlenül tudtam meg, hogy a lezárásunk alkalmával kísértett titkos záró-jelentésében Csajk rotam ezt írta: „Kiképzésről lógott. Nem megbízható.” Csajk viszont

saját maga szerint ideltetett meg: nem lógott és megbízható volt.

A katonai életéről már a régi rómaiak is nagyokat tudtak mesélni. Erre utal a miles gloriosus (nagyot mondó, dicőskvő katoná) latin kifejezés. A magyar megfelelője Garay János. Az obsitos c. költeményének főhőse Háry János. E mese-figura Kodály Zoltánt zeneszerzésre fűkasztotta. A legjobbak a szürrealitás határait súroló, többnyire fantázia szülte történetek és e határt áthágó viccek. Tarsolyomban szereplő bizzarr az idegenlégionosok edzéséről szól:

Az őrmester sorba állítja az apanyaült mestelenre vetkőztetett légionosokat, majd sortan mindegyiknek a fitymájára súhint pálcájával. Az akciót kísérő párbeszéd:

- Fáj? - kérdezi az őrmester az első súhintás után.

- Nem.

- Miért nem?

- Mert az idegenlégion tagja vagyok.

- Fáj? - hangzik a kérdés a második után.

- Nem.

- Miért nem?

- Mert az idegenlégion tagja vagyok.

- Fáj? - bök az őrmester a harmadikra.

- Nem.

- Miért nem?

- Mert a migyótem levője volt.

A valóság általában köznapibb.

A katonai öltözék, felszerelés 30°C feletti napokon ugyan-csak meggyötört bennünket. A begombolkozást imitáló szelöltetés trükkjei közismertek. Lebukásunk azonban ötletes előzmény nélküli.

Hárman küldetés parancsot teljesítettünk a lőtérrel a kb. 3 km-re eső laktanyáig. Szenvedtünk a hőségtől, örítettünk a megbízhatatlanságnak, mert utunk erdős, ligetes részen vezetett át. Amint a fák közé jutottunk, azonnal nekigyürkőztünk, kigombolkoztunk; a tempót andalgóra fogtuk.

Isden tudja, honnan történt elő "szigorú tekintetű" feljebbvalóink; majdnem belebotlottunk. Előttünk állt széttesperesztett lábakkal, mintha várta volna bennünket.

- Állj! - harsant a parancs.

- Hová tartanak? - kérdésére mondtuk a választ.

- Hogy néznek ki? - folytatta. - Mit bírna az ellenség,

ha meglátna magukat így, tökéleg kigombolkozva?
Majd parancsra váltott:

- Szedjék rendbe magukat, és igyekezzenek tempósan!
Egyéb regula nem követhetett; ijedten végrehajtottuk a parancsot.

Természetes tisztink kérdése azonban át-átcikázott agyam sulcusain. Valóban, mit is szólna az ellenség? Melyik is? A nyugateurópai vagy amerikai vagy azok láncos kuttyájának tekintendő jugoszláv? Én mindegyikkel szívesen barátkoznék, ha lehetne. Valáshint több mindent forgattam, de elgöttem magamban. A legjobbat azonban álmon kreálta. Teme:

Flascsmezőre keveredtem, lövöldöztek, menekülni igyekeztem, de minduntalan akadályokba ütköztem. Furcsa öltözettel, vigyorgó katonákkal mellettem sodródtam. Intett, hogy kövessem. Erőlködtem, mégis lemaradtam. Társam bevárt egy fal árnyékában.

- Itt már elvágyólag vagyunk - mondta, majd végigmért fintorogva és, hangjában némi huncutsággal, rám szűlt:

- Jöhög ki vagy gombolva, szabálytalan vagy.

- Te is - vágtam rá.

- Nekünk megengedett.

- Akkor az ellenségtől jöttél. Foglyom vagy.

- Te vagy az én foglyom.

- Döntsd el, ki legyen a fogoly!

- Hogyan akarsz? - kérdezte, és ravaszul mosolygott.

- Kiszámolom a fityegő gombjainkon -, és belekértem, de a színhely már az elemi iskolánk udvarára helyeződött át:

- apa-cuka-funda-luka-...

Hirtelen nagy zűrzavar keletkezett. Flarsány parancsszóra összeidőtam fel:

- Riadó! Öt perc múlva menetfelszereléssel a felvonulási terepen menetoszlopban sorakozóóóóó!

*

13. Complexus papaverereus

Motto: Amit magadnak kívánsz, ne kíváncd másnak, hátha neki más az íze!

- Csak egészséges legyen - mondják helyesen a gyermekét váró szülők többnyire akkor, amikor még nem tudják, hogy lány vagy fiú érkezik. A kívánságban némi aggodalom is megbúvik, hiszen gyakran születnek a normálisnak tartott lénytől kisebb-nagyobb mértékben elütő, ún. monstrumok. Steinbeck Édentől keletre c. könyvében rosszul sikerült gén vagy idétlen pete előidézte monstrumoknak széles skáláját veti elénk a fizikai totuszülöttektől azokig, akik a majdan kifejlődő jószág vagy lelkiismeret minden lehetősége nélkül jöttek a világra. A regény történetét morgató rugó, Cathy Ames éppen az utóbbi eset extrém reprezentánsa.

Halmazokat alkotó képességünk halójában az egész emberiség számtalanszor vergődik, amint éppen két, idegen (tudományos szóval diszjunkt) halmazba soroltatnak az egyedek. E felosztások egyike szerint az egyikbe azok tartoznak, akik szeretik a mákos tésztaféléket, míg a másikba tartozók kimondottan nem szeretik; még úgy is hallottam: ... imádják ... utálják. Måkos idét közömbös nincs, azaz e két halmaz együtt minden embert tartalmaz. Felöljük az előbbieket halmazát A-val. Szóval az A-beliek imádják? Netán betegesen szeretik?

Itt álljunk meg! Lehet, hogy valaki monstribent bulimiával, vagyis beteges éhségérzettel, kényszerűként születik; a csecsemő cicit követelő hangoskodása ezzel egybe is vág; az is lehet, hogy felszerepedve nem gyógyul ki belőle. Azt azonban nem hiszem, hogy valaki kimondottan mákos tésztafélékre vonatható bulimiával jön e világra. Az a tulajdonsága, amelynek révén a fenti két halmaz egyikebe valaki besorolható, csak a fejlődés későbbi szakaszában valakül ki, mégpedig környezeti hatások

eredőjeként. Vagyis petének vagy gérnek aligha lehet ki-
zárdlag mákosra ható hibája. Főmagam gimnazistaként
szembesültem besorolásommal: A-ba tartozom, azaz
szeretem a mákos készítményeket, sőt vagy két évtize-
den át vállaltam epekedésem már-már pszichésnek
mondható mértékét, amint azt írásom címében diag-
nózis jellegű öltő formában meg is fogalmaztam.

Klikkeljünk csak ingyen falataim bázisaira:
tészta, guba, pite, kifli, kalács, beigli, palacsinta, rétes,
torta, továbbá a rotációs eljárással készült nudli, tu-
dományos szakcikkönyvi olvasatban burgonya (netán
gusztustalanokdva: burgenyó) sodralék, népiesen
anyagalbögyörő vagy Magától is értendő fogalmazás-
ban pöcsmaécsik. Mindegy, csak mákos legyen! Aztán
a rafináltabb formákat öltő kombinált kompozíciók:
a pozsonyi kocka, a meggyes, ill. tökö-s-mákos rétes
vagy a xsidók csodás sütije, a flódni.

Sosem vetettek alá Rorschach - próbának, ám ha
idézett korszakomban megtettek volna, tuxos tollal be-
spriccelt papír látványától bizonyára mákos rétes ké-
szítésére kattant volna az agyam. Asszociációs vizsgá-
latban hangyaboly említésére pedig azonnal reflektáltam
volna, hogy nyüzsgő a mákos guba. Sarokba szóté-
tottam magam: lehet, hogy mégis csak mákkal meg-
hintett étvágyu' torzszülőtként jöttem a világra?

Nézzük csak! Szülőfalum KAM, visszafelé olvasva MAK,
nem lenne meglepő, ha kérdőírbe véletlenül ezt írtam vol-
na. Hosszabb, oda-vissza bizonyos „mákos” szöveget is termelt
agyam, pl.

MAKRÉTES E TÉR KAM

Igaz, a szöveg inkább csak mákosos vízióban értelmez-
hető, de súlyát éppen az növeli.

Szóval, pontosabban szó nélkül zabáltam a mákos.
Kánikulában járva a várost minden cukrozdába be-
tértünk egy-egy fagyúért - én még egy-egy mákos pitét is
kértem kísérőnek. Barátom cukkolt is:

- úgy nézel ki, mintha apró lyukak lennének a fogaidban,

vagy mintha hangyabolyba haraptál volna.

Mit bántam én! Karácsonykor csak a mákos bejglit ettem, születésnapomra máktortát kértem. Nagy örömiökre Hajosos Zsolt fizikus barátom is az A halmarba tartozott. Anyukáink régi barátok voltak, övé Szombathelyen élt. Mákostészta-évő verseny bajnoki címére Zsolt volt a kihívóm. A döntőre Szombathelyen került sor. Tálaló tányerokból ettünk. Két-két púpos tányer után már csak felet-felet kőtünk. Amikor ezzel is végertünk, egymásra nértünk és bilintés-sal jelezve remire adtuk. Utóbb bevallottuk, hogy elvesz-tettük bixtouságérzetünket. Hosszabb séta után végan vissz-szanyertük, de helynyugadtunk a döntetlenbe.

Egy éltém, s faldam a mákosokat mintegy negyed év-századon át, míg nem egy falu határában ösztönösen a fékre léptem. A falu nevért tastaalmazó tabla, mint egy felemelt kéz, megállásra kényserített. Utólag tudom, azt jelezte, itt az alkalom, hogy diagnosztizáljam magam, most fellelhetem betegségem kiváltó okát. A szőlak gyö-kevei melyre nyúlnak az rólo kútjában.

Barnabás c. emlékezetemben megírtam, mily szeren-cselvel jutottam először autókhoz. A birtoklás első hónapja-iban élveztem a vezetést, száguldaszt - köszönet örangya-laimnak, hogy épen megsztam. Első száguldasaim szeretke-imhez vezettek. Anyám meg Vás megyében moszolgatta nyugdíjas napjait, közeli rokonaim, barátaim éltek Miskolcon, Szegeden. Excel a főbb útvonalakat bejártam. A száguldas-kényserem csillapodásával elhatároztam, hogy bejárom és megismerem hazámat. Egyre-másra tértem le a főbb útvonalakról és csotogtam be falvakba, erdőbbe. Bejdr-tam a Bükk-fennsíkot, a Balaton felvidéket, a Bakonyt, ve-gigétáltam a Caha patak mentén; érdekességekkel, szépsé-gekkel ismerkedtem a barcsi Borókástól a párosparaki vá-rig.

Egy napon, meghatározott cél nélkül elindultam Győr irányában. Megakadt a szemem egy elágazásban jobbra mutató tablán: ZSAMBÉK. Uccu - bixtattam magam -, gye-rünk Zsambékre, már regen jártam ott. Mikor is? Nem emlékeztem. Nem sokat törhetem a fejemet, már is ott gurul-tam a falut jelző tablánál. A falu láttán léptem a fékre.

Kies vidék dimbes-dombos hullámszámbájában csinos falu, és a falu fölött húzódo dombon felig-meddig romos állapotában is szemet gyönyörködtető templom. Kiszálltam a kocsiból, földre gyökerezett a lábam. A látvány lenyűgözött. Zsámbékat jól ismerem - tűnődtem magamban -, de e helyre nem emlékszem. Még egyszer a táblára pillantottam: ZSÁMBÉK. Elfelejtetem volna? Ha valaki egyszer is látta e romjainban is impozáns román-templomával megkoronázott települést, el nem felejtheti. Bémultan álltam és bámultam a látványt, míg az idő kútjárak kereske meg nem indult agyamban. Melyre érzékeltem: 1943-ig.

A pusztító háború javában dúlt; iuséges időket élünk. Fájdalmas veszteségek a fronton, az ország normális életét bémító légitámadások, ári- és élelmiszerchiány, jegyrendszer. A városiakokkal ellentétben falun nem kellett éhezniük. Fejlődésnek e látványos szakaszában tanítási szünidőben reggelire felhörpíntethetem egy liternyi frissen fejt tejet is, napi fél kilo körüli kenyéradagomat sem kellett korlátoznom. Am a tanús kezdetével nekem is csak szükre szabott élelem járt kollegiumi ellátásban napi 16 dkg kenyéradaggal. Budapesten jártam gimnáziumba. Állandóan küszködtem orszal a félelemmel, hogy éhen fogok halni. Előfordult, hogy a kollegiumban székelyt törték fel elrejtett süteményért. A tolvajt mélységesen megvettem. Nem csak lopni, még kémi sem mérészeltem. A kollegium vezetése igyekezett minden lehetőséget megragadni, hogy kiegészítse a szükre szabott posciókat. Egy napon kihirdették, hogy 10 nap múlva, vasárnap Zsámbékra megyünk kirándulni. Ott ebédelnék falusi házaknál. Ebédre mákos tésztát rendeltek, amelyből mindenki korlátlanul ehet.

Te jó Ég! Ezt Pesten még nem hallottam. Gondoltam, egy időre megmenekülök a tortasmat, bendőmed szorongató éhezéstől. Rengeteget fogok enni. Reménytel felbőltbe aludtam el. Másnap már törvényszerűen kérészködtem, mint sportolók a versenyre, hogy én legyek a győztes, vaggis, aki a legtöbbet fogja enni. Edzeni kellene! A sokat-évest

persze nem gyakorolhattam. Akkor, hogy le ne maradjak a legesebibejebb falatról sem, gyakorolui fogom a gyors evést, bár abban amúgy is versenyképes voltam. Mindenesetre lukulluszi lakomára készülődtem.

Számolgattam az egyre hosszabbnak tűnő napokat, mint az elő lucaszéküket készítő. Még kilencet kell aludnom! Fentem a fogam, játszottam a szavakkal: az idefenn rajz mákom - bakom... még hatot kell aludnom. Természetrajz órán valami csinytevés történt az osztályban. Szigorú tanárunk statáriumot rendelt el. E szóhasználat háborús időszakban minden napos volt, tanárunk saájából azt jelentette, hogy kíméletlen feleltetés következik. A soron levő anyagból egy-szavas válaszokra szólított fel nevsorból véletlenszerűen. Azonnal kellett válaszolni az előző válaszok ismétlése nélkül. Ha nem jött villámsebessé helyes válasz, lesújtott elégtelennel. Hazánk gyümölcsei volt a tananyag.

- Mondj egy almafajtát! - dörögte.

Röpködtek a válaszok: jonatan, ranett, stacking, ... a hallgatósokra és helytelen válaszokra pedig a szekundák. Jó, hogy nem nyílt ki nevemnél tanári notesza, mákost mondtam volna.

Már csak négyet kell aludnom. Mindenkire felkészültem. Ha megsem lehetne koslatlanul enni, elősevelem egyik értékesebb belyegemet egy tányer mákos tésztára. Erre lesz lehetőség, a mákos tésztát nem mindenki szereti belyegemnél jobban. Már csak hármat alszom!

A 3 bűvés szám: három a tánc és három a magyar igazság. A mesékben is három a kívánság; három tányerrel fogok enni.

Ekkor lépett be tanuló-szobánkba nevelő tanárunk és kihirdette:

- A vasárnap: zsámbéki kirándulás elmarad. Először fel sem fogtam. Kirándulás? Na és? Majd fociunk a németrolgyi réten. Aztán észbe kaptam:

A MAKOS TÉSZA marad el!

Minden reményem szertefoszlott. Napokig csak a meg nem evett mákos tésztára gondoltam; ki-kicsordult a nyálam.

Az idő kútyjának mélyéből felemelkedtem. Ott álltam Zsámbék kátrányában, világossá vált előttem, hogy akkor első ízben. Emlékeim felidézése révén mély-pszichoanalitikus gyógykezelésem estem át. „Betegségemet” megértettem. Mákos öröletem alább hagyott. Zsámbék azóta kedvelt kirándulóhelyem.

Történetem befejeztével a mákos kedvelők még tartsanak velem Gasztronómiába; saját receptem szerinti imyencséggel szeretnék kedveskedni.

Mákos palacsinta

A palacsinta tésztákat szokás szerint készítsük el! A töltelékhez hámozzunk meg néhány savanykás almát, és reszeljük le káposzta-reszelőn! Cukorral és kevés őrölt fahéjjal pároljuk meg, majd adjunk hozzá cukrozott darált mákot bőségesen, továbbá kakaóport ízletés szerint, és pároljuk még egy-két percen át! A rafináltabb ízlésűek forró rumban áztatott mazsolával is spekelhetik a tölteléket. A tekeréseket találhatjuk csupáson vagy tejszínnel vagy vanília mártással vagy borsóval.

Jó étvágyat!

*

14. Így bűvészkedtem

Amikor a differenciál- és integrálszámítás (tágabb értelemben a matematikai analízis) előadásába belevágtam, a szokásosnál nagyobb lélegzetet vettem. Az előkészületek alapos pépecselő munkát igényeltek. A témakör alapjául szolgáló fogalom is túlságosan elvont. Emellett lépten-nyomon végtelen halmazokba botlunk, amelyek felborítják a legujvilványalóbbnak tűnő tapasztalati törvényeinket is. Anélkül, hogy matematikai oktatásba bocsáthatóznék, csupán egyet említek meg a furcsaságok közül. Nyilvánvaló, hogy valaminek csupán egy része kevesebb, mint az a valami. öt forint kevesebb, mint húsz, Vas megye területe kisebb, mint a Dunántúlé, egy szelet kenyér könnyebb súlyú, mint amiből szeltük, stb. Sajnos végtelen halmaz nem követi azt a törvényt, hogy részének mértéke feltétlenül csökkenne. Mutatok egy példát. Tekintsük a természetes számokat sorozatba rendezve:

1, 2, 3, 4, ...

Válasszuk ki ezek közül az egymilliót és annak többszöröseit. A milliót M -mel jelölve, a kiválasztottak sorozata: $1M, 2M, 3M, 4M, \dots$

Nyilvánvaló, hogy ezek ugyanannyian vannak, mint a természetes számok, hiszen párba rendezhetők: mindegyik természetes szám megfogja a milliószorosának kezét. Sőt, ha az M -esek eggyel előbbre lépnek, úgy is tűnhet, hogy ők vannak többen, hiszen az $1M$ pár nélkül marad.

Az előadások sziszifuszi munkájából adódó, lankadó figyelem ellen minden trükkömet, tréfámat bevettem, vállalva akár a stand-up comedy stílust is. A koordináta-rendszer Y tengelyét a táblát mozgató motorral rajzoltattam meg: egyik kezemmel nyomtam a

„fel” gombot, míg a másikkal a táblához szorítottam a kértát. Ha éreztem, hogy unalmasabb vagyok (vagy a téma), felgyorsítottam, majd megkérdeztem:

- Nem vagyok túl lassú?

- Dehogyan - jöttek a válaszok -, nagyon gyors, nem tudjuk leírni.

- Ne ceruzával írjanak - kaptam el a tiltakozást -, abban grafit a bél. A grafit szén, gyúlékony. Használjanak valami folyadék-hűtéses pennát!

Strikköbet a hallgatóság díjazta. Jókább nevelésbe, mint unalomba fulladjon az előadás.

Előadásaimat jelentős számú külföldi ösztöndíjas is hallgatta. Szokatlan szóhasználataimmal, szójátékaikkal nekik komoly nyelvi nehézséget okoztam. Több az elősorokban helyezkedtek el, hogy jobban figyelhessenek. Egy, azt hiszem, venezuelai hallgatóm - nevezik Jacénak - mindig ott ült az első sor közepén. pattanáig feszült a figyelme. Vele kontrolláltam magam. Amikor mint gyilkosára nézett rám kétségbeesett tekintettel, ismételni szoktam.

Egyik előadáson éreztem, lankadni a figyelem. Humor-pétárdáimat már elpuffogtattam, agyam mellékágon mentőör után kutatót. Egy bizonyos extrém tulajdonságú sorozat bemutatása lett volna kívánatos.

- Honnan is vegyünk ilyen kuszát sorozatot?

- tettem fel szokatomhoz híven a söneki kérdést, hogy fuzeam az időt. Mentőörre bukkantam: Eszembe jutott Rodolfo, a nagy bűvész, akinek varázslata lenyűgözött.

- Varázsoljunk! - bírtam ki, tenyeremet hipnotikus mozdulattal a tábla felé lóktam, és már buhogtam is a varázsigét: - hókuszpókusz... Főszéra pillantottam. Láttam, elvesztette a fonalat. A kis ördög megmozdult bennem, lecsaptam rá:

- Tudja, mit jelent a hókuszpókusz?

Nyelt egyet és ijedten rebegte:

- Nem tudom -, majd zavaros tekintettel nézett rám. Teatralis jelenetet indítottam, gondolkodott testhelyzetet póztoltam, és néhány másodpercere elhallgattam. Erre az egész előfolyam felébredt. Joséhoz fordultam:

- Hol lakik? - bár tudtam a választ:

- Kollégiumban.

Az előfolyamhoz fordultam:

- Laknak-e ott önök körül mások is?

Többen is jelentkeztek. Hozzájuk szóltam:

- Kérem önöket, magyarázzák meg Josénak, mit jelent a hókuszpókusz, hogy ne keljen ilyen pszichésre' dolgok miatt megrakítani egy rakoncátlan sorozatot. Együttal tisztázzák a pszichésre' és a rakoncátlan szavak jelentését is.

Kuncogások, élénkesség. Nyugodtan folytattam az előadást, az előfolyam figyelmét lekötöttem.

A következő napok egyikén ismét a figyelem lankadása veszélyeztetett. Elővettem a jól bevált bűvészs-receptet.

- Van olyan figgvény, amely... - mondtam a tudakos töreget - ... ilyen: meg olyan és mégsem amolyan -, mondom most így, hogy a konkrét fogalmakkal ne terheljem az előadót. - Szólítsunk ide egyet! Csiribi-csiribá... - és Joséra pillantottam. Arca megmerevedett, talán sólni akart, mert szája nyitva maradt. Gúvadt szemmel bámult rám. Kérdésem már menetrendszert volt:

- Tudja, mit jelent a csiribi-csiribá'?

Joséból aradt a reménytelenség. Csupán apró fejrándítással közölte a „nem”-et. Az előfolyamról már kibuggyant a nevetés. Nem kellett tovább feszítenem a húrt, figyelmüket ismét sikerült lekötönnöm. Lazán hátraszóltam:

- Fiúk, újak a többiehez!

Természetesen nem hagytam ki a harmadik kiváló
közö' lehetőséget sem. Függetlenvizsgálat volt a téma.
Jose' az első sorban közepén.

- ... Most fel kéne rajzolnom e rafinált függvény
ábráját, de hogyan? - rögzítettem szűrés tekintetét
Jose'ra.

- Varázsoljunk! - szólt a hallgatói körös.

- Abrakadabra - löktem oda Jose'nak egy hip-
notizőr mozdulattal. Az évfolyam halotázott.
Amíg a kacarásás folyt, bizalmaskodó barátsá-
gos hangon odasúgтам Jose'nak:

- Ugyanazt jelenti, mint a csiribi-csiribá, meg
mint a hókuszpókusz.

Errel befejeztem a brüvészkedést. A továbbiakban
nem is volt rá sikerés, ugyanis a farszto' alapo-
zó munka véget ért, a deriválásnak a műegyetemi
hallgatók számára könnyebben emészthető techni-
kai részletei következtek. Megvártam, míg befejező-
dött a kuncogas, elült a zivaj. Aztán csendben
deriváltunk, és még maig is ott deriváltunk,
ha ki nem cseugettek volna.

*

15. Ottó

Személyi igazolványom szerinti második nevet, az Ottót nem szoktam használni. Ezért aztán baráti köröm számára is rejtve maradt. Ennek fogva egy helyzet-barkochba játékunkba frappaंसan beépíthettem.

Máté Laci barátom hívott meg bennünket egy hét régi purparlára, játékra. Helyzet-barkochbázásra számíthattam, akkoriban divatja volt. Emlekeztem, hogy Laci könyvtárában szerepelt a Kék öböl c. regényt is tartalmazó Steinbeck kötet. Slóre megírt cédula lapult a zsebemben, amelyet megérkezésem után észrevétlenül a Kék öböl lapjai közé csempészttem. A cédula én állt:

A barkochba feladvány sztorijában szereplő Ottó én vagyok, teljes nevemen – személyi igazolványom szerint is – Andrásfai Béla Ottó. Ez a cédula az, amit el fogok rejtteni a Kék öböl lapjai közé, és amelyet barkochbázással fel kell lelnetek. Nem lesz könnyű dolgotok, mert Laci minden kérdésére NEM-et válaszolok.

A játék feladvány-sztoriját pedig emígyen szövegeztem: „Ottó elrejt valamit az öbölben. Többen szeretnék tudni, hogy mit rejtett el, ezért faggatják. Ottó egyikünknek mindig ugyanazt mondja, és ezzel valamennyiüket félrevezeti.”

Egyre előkelőbbek peregtek a kérdések, ám egy óra elteltével sem körvonalazódott a megoldás. Izgalmasa vált a játék. A kérdésekkel nem sikerült a feladvány sztoriját közelünkbe terelni mindaddig, amíg a Laci kérdést – amelyre természetesen NEM-mel válaszoltam – a kör végén ülő figyelmeletlenül meg nem ismételte. Rögtön IGEN-nel válaszoltam, mire Laci

következett:

- Hát én nem ugyanazt kérdeztem?
- NEM - rágtam rá, majd jött a soron következő:
- Tényleg ugyanazt kérdezte Laci?
- IGEN - csaptam le a választ.

Most már ebbe az ellentmondásba kapaszkodva újabb egy órán át sikerült eljutni Steinbeck könyvéhez.

A játék végén megállapítottam, hogy nem a szellemes feladványom okozott meglepetést, hanem az Ottó nevem, miként a házasságkötésem alkalmaival is az okozott némi kalamajkát. (l. Táltosképző) Akár el is gondolkozhattam volna azon, hogy névváltoztatást kérek az Ottóra, azzal az indokkal, hogy több ízben zavart keltett. De nem volt szándékomban. Nekem ma is tetszik e név, sőt a Bédát is elcseséltem volna Ottóért, még akkor is, ha több magyar király vette fel a Béla nevet, míg az Ottót német-román császár, ill. több német király. Számomra szimpatikus a Monarchiát idéző Habsburg Ottó is, szellemi téren kivirta tekintelyemet. Nem lehet döntő tényező, hogy fizikumunk karbantartása ellentétes. Emlékszem, amikor egyik TV szereplése kapcsán a reporter megkérdezte:

- Mitől az imponáló szellemi, fizikai frissége e magas korban?

- Kéhem szépen - válaszolta szokásos raccsolá-sáival - , csak semmi sport.

Én meg gyötöröm magam úszással, tornával, sétával, fejtörőkkel, bridge-vel, hogy "tartsam magam". Az eredménnyel bekiálttam egyik barátomnak, aki rövid merengés után így szolt:

- Tényleg jól mezel ki. Hány éves vagy?

- Két kasza: 77 - válaszoltam.

- Letagadhatnál belőle hetvenet - jött a sarkatikus megjegyzés.

Nem akarok pathuzamot vonni köztöm és Habsburg Ottó között. Ő uralkodóházhoz tartozik. Különben

pedig ő elől Otto' en meg-hátul.

A Flabsburg ideát aligha fitogtathattam volna Rákosi Mátya's diktátorsága alatt. Viszont megemlíthetem a libikóka másik szárnyáról Bognár Mátya'st, tehetséges matematikus ismerősömet, aki Blum Ottó néven Hitler üldözöttjei közé soroltatott. Felzabálás után magyarsított Blumról Bognárra és Rákosi iránti tiszteletből a nem előnyös hangzású Ottóról Mátya'sra.

Ha Bognár keresztnéve vettett is becséből a Rákosi korszak végére, aligha nyert a névváltoztatás alapvécének célzérélye a változtatással. A közismert viccen előre megfontolt sándékkal picit csavarok:

Okmányiroda tisztviselőjéhez intézi a kérest az ügyfél:

- Névváltoztatást szeretnék.
- Miért? Mi a neve?
- Hugyox Valér.
- Megértem. Mire szeretné változtatni?
- Hugyox Zalán.

Remélem, észrevehető az a változás, hogy Valér helyett a népies szóhasználatnál mondott lán a vizező.

Ha már így lendületbe jöttem, hadd fűzse tovább fantáziám a huncutságot.

Cipész-mester kér névváltoztatást.

- Mi oka van egy cipésznek névváltoztatására? -
kérdi a hivatalnok.

- Kérem szépen - indokol a csizmadiá - , én készítem, javítom futballcsapatunk csukáit. Na mármost, ha valamelyik focista nem elégedett a munkámmal, gúnyolódva jegyzi meg:

- Bulosuka, szarbul csuka?

A hivatalnok rövidre akasztja zárni a teendőt; megkérdi:

- Mi a neve?
- Szar Bulcsu.
- Megértem. Mit szeretne?
- Szar Jancs.

Mondjuk, hogy a hivatalnoknak nincs humor-
érzeke; elintézi a változtatást.

Egy idő után ismét jön a cipeész, és nevváltoz-
tatást kér.

- Héát most meg mi a baj? - kérdi felháborodva
a hivatalnok.

- A balszelőnk melettatlankodva állított be
hozzám egy idő előtt tönkrement csukával. Azonnal
láttam, és mondtam is, hogy azt nem én csináltam.
Mire ő azt kérdezte furcsán mosolyogva bajsz alatt:

- Szarta más?

Kabaszóban a hivatalnok ingerülten monda-
ná a végszót:

- Héát akkor legyen a maga új neve Mikotka
Kálmán, és ne lássam többé!

FÜGGÖNY

*

16. Szomjúság

Az 1952. év korán beköszöntött nyaratól már nyugúgnek éreztük a tanév végét. Főiskolai éremet tápostam, kollegiumban laktam a Dózsa György úton, majdnem szemben a négy évvel későbbi forradalom kezdetén „úsd, vágd, már nem apád!” skandalúsa beiséretében ledöntött monumentális Sztálin szoborral. Öten birtokoltuk szobánkat, összetartó jó barátok. Országunkat nyugat felől vasfüggöny határolta. Annyem is gondolhattunk, hogy kedvtelésből valaha eljuthatunk az elejtett szavak alapján mesésnek tűnő nyugati országokba. Számunkra már az óperenciaúts tenger az osztrák határnál kezdődött. Megjegyzem, nem sokat tévedtünk, hiszen a mesebeli tenger neve az osztrák Enns folyón túlra utal: Ober Enns.

Fiatalok voltunk, belül, a „barak” közepén vidáman éltünk. Östündijunkból még egy-egy rövid italra is futotta a Kéményseprő kórhelyiségében hét régi táncos virgonckodásunkhoz. Persze szegények, voltunk. Ha otthon maradtam, egyetlen jobb nadrágom akkor is megjelent a Kéményseprőben valamelyik barátomon kölcsönben. Szobatársaimmal közösen használtunk egy sötét zöld színű literes boros üveget víxivásra, tejvasárlásra, természetesen borosüvegnek is, netán sörs kriglinek. Vendégeinket, ha sor került rá, abból kínáltuk víxszel, alkalomadtán más itallal.

Egy ízben szobatársam, aki éppen soros volt, hogy elbaktasson a napi tejiinkért, üvegünket kezében lóbálva véletlenül egy ház kökerítésének koccantotta. Az üveg szerencsésen törött: a nyakánál, ahol sűrűküllű bezd, kipottlyant belőle egy körömfelületnyi darab. Sebaj, hiszen egy liternyi ital még éppen belefért, inni pedig könnyebb volt belőle, ha a lyukat felfelé tartottuk, levegőt kapott, nem bugyogott. Ha véletlenül lefelé nézett

a lyuk, a hörpintő ugyancsak eldőzt. Ezt a teinyt aztán látogatónkról alkotott véleményünk kinyilvánítására használtuk: akit nem kedveltünk, annak lyukkal lefelé adtuk kezébe a flaskát. Az üveg sötét sűns elfedte a csalafintaságot. Persze alkalmaztuk a trükköt csupán a hecc kedvéért is.

Az említett forró napok egyikén legjobb barátom Tibor érkezett Egerből. Amint belépett a szobába, ledobta csomagját, zakóját és hanyatt vágta magát az egyik ágyon.

- Adj egy pohár vizet, de gyorsan, mert szomjan halok - sóvárogta.
- Nincs pohárunk - cukkoltam a teinnyel.
- Hát ti miből iszotok?
- Nézd, nekünk van egy literes borosüvegünk, abból.
- Akkor hozz abban.
- Szívesen hozok - huzakodtam -, de te abból nem tudsz inni, különösen fekve nem; leöntöd magad.
- Jobban tudok, mint te. Dolgoztam apámmal a gyümölcsöseben. Mit gondolsz, miből itunk, ha megszomjaztunk?
- Gondolom csöcsös korsóból - ugrattam.
- Ne hülyéskedj, hozd már, mert ha felkelek, hozzád vágok egy széket!

Flaboztam, de már nem visszakereshattam. Igazolnom kellett aggályomat. Kicsit somorúan nyomtam kezébe az óvatosságból csak félig töltött üveget lyukkal lefelé. A tölcsér már nem kerülhettük el. Valamit ivott is, de a java az ingere, nyakába és az ágyra folyt.

A jó trükk és a hőség lelőhasztotta Tibor parba-józó kedvét. Sőt bevallotta, hogy az első kortynál már szégyellte magát, mert nyakában érezte a vizet. Leplezni akarta "figyeltlenségét" és szájához szorítva az üveget, igyekezett korrigálni. Valójában jól is esett neki a hűvös zuhany a nagy melegben.

Még ezen a nyáron én is befürödtem. Ugyancsak jóval 30°C felett vonatoztam Szombathely felől Pest felé. Minden ablak leeresztve, a gőzmozdony okáta a

füstöt. Rekkendő hőség volt a kocsiban. Kimentem az akkor még csupán néhány vasúdi korlátozta, egyébként teljesen nyitott peronra. A huzattól lobbogott rajtam szép, új, galambszürke, lenge nyári öltönyöm. Székesfehérvár közelében, a laktanyák mellett húztunk el. Láttam, hogy gatyára vetkőzött kiskatonára öblös slaggal öntöz valamit; ő is vizes. Irigyltem, hogy őt bezzeg nem gyötri a hőség. Mintha meghallotta volna gondolatomat, hirtelen a vonat nyitott ablakaira irányította a tömlőt; vastagon, erősen ömlött a víz. Szép, új ruhám! Beugrom az ajtóhoz a szűk, de védett részre, gondoltam és már fordultam is. Elkéstem. Túl gyors volt a vonat, már az ugrás pillanataiban telibe kaptam a ruhányt. Egy szaraz pont nem maradt ruházatom első felén. Csak pillanatokig sajnálkoztam. A hűsítő jól esett, ruhámat vasalással rendbe hoztam.

Benn a kocsiban a nyitott ablakon át mindenki megkapta a ruhányt kisebb-nagyobb mértékben. A padok feletti polcokon elhelyezett csomagokból még jó ideig csöpögött, folydogált. Ezt a képet látták kislányaim, amikor átszaladtak a szomszéd asztalhoz, akinek szobája alaposan beázott a felette lakó nyitva felejtetten hátrahagyott csaptelepétől.

- Apu - újságoták - Erster néni szobájában esik az eső.

*

17. Koccanás

Fatékos kedvű, ötletes kollégám, Katona Gyula világos színi kocsijának hátsó falára fekete szigetelőszalaggal halaja jeléül - hogy ti. nem mentek bele - e szöveget tapasztotta:

KÖSZ

Törtem a fejemet, miként tréfálhatnám meg hasonló sellemességgel. Oda ragasztani folytatólag:

SZIV

Gyenge ötlet. De hiszen azt is megköszöni, hogy belekoccantak - tártam fel logikám. Erre már lehet hajazni. Mondjuk ujjnyi vastag fém-henger darabokból kialakítom: SZIV, és azt tükrírásban kocsim első lökhárítójára rögzítve belehajtok Katona kocsijának hátsó falába. Így aztán mélynyomással udvariasan konstatalom, hogy tettemet már előre megköszönte.

Ezt az ötletet deledelgettem, el is meséltem barátimnak, miközben bridge partira fuvaroztam őket. Forgalmi lámpánál álltunk, vártuk, hogy a piros váltson. Éppen a "... belehajtok Katona kocsijának hátsó falába." mondtam. Abban a pillanatban csattanás és fejem hátrabiccent a lökeltől: belénk szaladt egy kocsi.

Kiszálltunk, nem úgy, mint a csatlakozó kocsis vezetője, egy csinos hölgy. Barátom rögtön fülembe durzsolt: halaja prókésége megy a Volkswaginád narancs színéhez. A VW szócsoport alakját beléjük oltottam, a virszhangot értékeltem, de nem a "szőke nő viccek" stílusában folytattam. Barátaim tudták is, hogy nem vagyok szőke nőt becomérló. Barátságosan odakocogtam letekert alakához. Inkább tumoros folytatásra gondoltam: majd megjegyzem, hogy egyszerűbb lett volna saját féket nyomni, ha működik, mint egy VW-t. Bevezető kérdésnek szántam:

- Ugyebár fékezni tetszett?

- Igen, a piros lámpa miatt - jött a pontosított válasz -, és ha maga nincs itt, meg is állok a lámpánál. Meglepő válaszából humorom elillant.

- Logikus - még kibuggyant belőlem, aztán kemény hangon utasítottam: - álljon gyorsan felre, és töltse ki az elismerő nyilatkozatot!

Megtörtént. Kocsim szerencsére működött (a bogár VW farmotosos volt). Mielőtt elindultunk volna, alaposabban megvizsgáltam a koccanás nyomait. Reménykedtem, hogy az időzítettnek tűnő esemény rávezet az élet mélyebben fekvő értelmére. Mélynyomást találtam, de olvashatatlan volt.

*

18. Előadás két szólamban

Amint már említettem, egyetemi előadásaimat mindig pontosan kezdtem. A becsengetés alatt szoktam a katedraig lépkedni, a csengő elnémultával már meg is hajoltam a hallgatóság üdvözlésére.

Egyik alkalommal, öt perc elteltével már könyékig turkáltam a matekban, amikor kivágódott az ajtó, és lélekszakadva nyomult a katedra felé az elméleti villamoságtan kitűnő előadója, kedvelt kollégám, Veszely Gyula. Engem ott lelve megtorpant. Mi tagadás, torkomra fojt a szó.

- Elméleti villamoságtan óráim van itt - mondta kapcsolódva, hogy behozná mulasztását. Röpké pillantással felmérte a hallgatóságot és megerősítette állítását:

- Igen. - Gondolhatta, erre járva csak beugrottam, és késése miatt a parlagon hagyott ifjú agyakat gondozásba vettem.

- Amint látod, kedves Gyulám, itt éppen nekem van matek előadásom -, dobtam vissza a labdát.

- Ez az az évfolyam, amelynek az elméleti villamoságtan előadását én tartom 8¹⁵-től.

- Gyusikám, ez már csak azért sem stimmel, mert 8¹⁵-től eddig a pillanatig, azaz 8²³-ig itt én sugároztam a matekot. úgy tűnik, az adást veték; senki sem reklamált -, és a hallgatóság felé fordultam szétárt karokkal. Láttam, többen bólogtak. Halványan hallottam is, hogy most matematika előadás van. Kollégám és ott egyben vetélytársam megingott. Talán észrevette a hallgatók jelzését. Pillanatnyi csend, türelmesen vártam. Gyula láthatóan koncentrált. Óvatosan rápöccintettem csillogtatva fizikai ismereteimet:

- Látom, működik a Heisenberg-féle határozatlansági relációd.

- Milyen nap van ma? - kérdezte gyanakodva. Gondoltam, most minden kiderül, és vége az előzetes

jelenetnek, párbeszédnek. Nekem tetszett a szokatlan szituáció; örömmel álltam rá a szerepemre. Humornerveim beindultak, aggódtam, hogy pocskéba folynak. A válaszolni akaró hallgatókat egy ügyes mozdulattal leintettem.

- Gyuszikám, ne firtassuk - rágtam el az igarság szinte lépésének útját -, megoldjuk az órarendi vagy órarendelleneségi problémát. Van egy ötletem: maradjunk mind a ketten. Elegendő magy a tábla, kétfőzőm. Az egyik felet te használd az elméleti villamosság-tan előadásodhoz a másikát meg én a matekhoz. A kétszólamú előadások hangszinünk is megfelel: a te baritonod és az én tenorom. Hadd lássa a tisztelt hallgatóság, mi minden lehetséges ebben a szifilizált világban.

Mielőtt a hallgatóság ötletem és pajzán szósavara'som kiváltotta kuncogása erejre kapott volna, figyelmet kértem:

- Az előadásokat a kiscsevegés előtt öt perccel befejezzük. Anra kérem önöket, hogy ezután tartsanak szavazást arról, hogy melyikünk előadása tetszett jobban. A szünetben fogócskát játszunk itt a H épület első emeleti halljában, és amelyikünk kevesebb szavazatot kap, az lesz a fogó. Majd Gyusi felé fordultam beleegyezésért. Am ő közben rájöhötett, hogy ezen a napon neki nincs is előadása. Rebegett egy „elnevezést”, és elviharzott. Mire én:

- Honnan tudja, hogy én leszek a fogó? Vagy csak megfutamodott?

Magamra maradtam, kénytelen voltam kevésbé hangulatos módon csak matekkaal folytatni, am amíg a hallgatóság elcsendesedett, feltűrbőzött agyam a felvetett irányban tovább dolgozott.

Ha Gyula elfogadja javaslatomat, nem tudom, meddig „vette volna a lapot”. En bizonyára beleszóltam volna az ő előadásába, kiszítolva a helyzet minden

csepp humorát. Az egymásra lövöldözéshez lett volna töltetünk.

Egyrészt az elméleti villamosságban, miként az elméleti fizika túlnyomó része, szintiszta matematika. A fizika alapfogalmait jórészt át lehet írni matematikai definíciókba, aztán a matematika eszköztárat használva a levezetések eredményeiből, tételéből ki lehet olvasni a fizika törvényeit.

Másrészt, amikor én újonc tanszegeből voltam az Villamosmérnöki Kar Matematika Tanszékén, Gyula nyerte a villamosmérnök hallgatók számára rendezett matematika versenyt. Én pedig meglehetősen múltán, mint az elméleti villamosságban is hasznosítható modern, új tudományterület, a grafelmélet frissen debütált tudósa előadás-sorozatát tartottam az ő tanszékükön Simonyi professzor meghívására.

Rögtön beugrott néhány fricska. Ha Gyula felrajzolta volna egy lineáris hálózat grafját, habozás nélkül pornográfusnak minősítettem volna, megmagyarázva, hogy melyik alkatrész a corpus delicti. Aligha kerülhetne volna el a Maxwell-egyenleteket, amelyekben nyüzsgőnek a matematikában használatos szimbolikus operátorok, a delta: Δ és a nabla: ∇ . Gyula beszédét azonnal megszakítottam volna firtató kérdéseimmel:

- Mondd, Gyuszikám, a tudomány-filozófia melyik irányvonalát fogadod el szakterületed alapjául?

Ad1. A deltát és a nablát csak kényesből használod, és közben e jeleknek pusztán mint ősi szimbólumoknak látod értelmét: a penge alakú delta kizárólag férfit, a kehely alakú nabla pedig csak nőt jelenthet?

Ad2. A materializmust az idealizmus fölé helyezve te is úgy gondolsz, hogy a biblia csak a fizika elbeszelt magyarázata, vagyis, hogy kezdetben voltak a

Maxwell-egyenletek, és tényleg azok mintájára terem-
tette a világot?

Ad 3. Netán a teremtés tökéletességét (well), sőt
a teremtést is tagadva csak Max-ban hiszel, ami
a racionáliság kedvéért bővült r-rel?

Eveken át többször forgattam a fejemben elmuí-
lasztott lehetőségeket. Úgy 35 év múltán, amikor
már mindkettő nyugdíjas életünket megszorgattuk,
több ízben is találkoztam Veszely Gyulával. Kiderült,
hogy Gyula felesége párom évfolyamtársa volt az
Orvosi Egyetem fogorvosi karán. Beszélgetésünk során
felelevenítettük történetünket. Barátságos humorral
tebbem szemrehányást az elmuílasztottakért:

- Kár, hogy nem fogadtad el a pinlátomat.
Fő hecc lett volna.

- Hát, igen - válaszolta beleegyezve, hiszen már
nem kellett aggódnia huncutságom váratlan fordula-
tától. Gondolom Gyula is erre, amit én: Hiba
csúszottunk, a szavakon átsütött úde virgoncko-
dásunk, elveszett fiatalságunk, mi tagadás: régi
szép időnk utáni sárgaságunk.

*

19. Rigmusgyakorlatok

Mátyásföld, Kistarcsa (internálótábor betonkerítése östoronnyal), Kerepes, Gödöllő (ebek harmincadjáról hagyott valaha gyönyörű kastély), Mária-besznyő (bucoujáró hely, szép templomával), Aszód (lakotanya betonkerítése), Flatvan, Gyöngyös, ismerős útkanyarok, dombok, fák, bokrok. Sokszor autóztam a régi 3-as országút mentén Egerbe, Miskolcra, Debrecenbe birkasversenyekkor izgalommal lapozni az ördög bibliáját. Barátomhoz Miskolcra évente többször is mekivágtam az útnak jó levegőt szívni gyalogtúrával a Bükk fennsíkán, vagy lentebb, a kertjében a cseresznye fa árnyékában elnyújtottan böfögni a rostonbűdök és sütemények emésztési tehétől. Amikor csak lehetett, ezeket az utakat lánygyermekeim szórakoztatására családi kirándulás keretében szerveztem. Ha másként nem ment, igazoltam egy-egy nap iskolai hiányzásukat. Autóstráda-nak akkor még híre-hamva sem volt. A régi úton dőcigre viszont jobban megismerhették a vidéket. A hosszú úton az unalom elűzésére játszadortunk, elnevelgettünk. Amint Flatvan és Gyöngyös között megjelent a mellékúton elérhető CSANY-t jobzó tábla, nuúndig rárendítettem a dalra:

Ha bemegyek Csányba,
Sár megy a csizmámba.
Ha kijövök Csányból,
Kijön a csizmámból.

A dal szövegéből csak ennyit ismertem. Az ismeretlenség érdektelenségét elkerülendő magam komponáltam második versszakot, huncutságotat leplező poénra helyezve csak hümmögtem a poént előkészítő három sorvéget:

Ha bemegyek pi (hm),
Sár megy a pi (hm, hm).
Ha kijövök pi (hm),
Kijön a picőmből.

Unaloműzőnek egy ideig ez is megtette. Egyébként kevés falu uszta meg nevének kifacsasítását. Ha falut jelző tábla megjelent, szinte kötelező volt a nevével játszani, azt megvitálni, mint macska a megkaparintott egeret.

Az Etyeki dombok - Dunazug vonalán játékos asszociáció kísérté a falvakat

ETYEK - Éhes vaty?

Köszönjük el **PATY** - től! - Sziaty.

Mi van **PERBAL** - on? - A földszinten táncmulatság. De mi van az emeleken (ti. a tört szömlőlőjében)?

TINNYE - Itt természetik a tinnyét.

- Ez természetik. De milyen tinnyét? - Kérdettem - ... No?

... Itt a török tinnyét.

Csend. Talán nem jó? - gondoltam - Ha döög dinnye volna az igazi, akkor lenne frappáns a török. Lányaim is észrevehették visszapasszolva egy, már korábban nekik gusztott labdát:

- Apu, nem tevesztetted össze a Tina Pönnert a ... Turnerrel?

- A ritmusa jó - zártam le a ragozást, mert tudtam, hogy ÜNY következik. Készültem a triviális asszociációra. Gondoltam kicsit feltupírozom gyermekkoromban hallott bárgyúsággal:

- Kiszűnyom, nagyűnyom, ha megűnyom, otthagynom. De Ester megelőzött. A Ha bemegyek ünyba dallamára rárendítet a következő szöveggel:

Ha bemegyek ünyba,
Sár megy a bugyimba.

Ha kijövök ünyból,
Csorog a bugyimból.

- Bravó, jó ritmuselemek! - kaptam meg Ester a dicséretemet, és megállapítottam: Nem eltem hiába.

*

20. Reflex prózára, versre

1.

Kedvenc olvasmányaimat, példabeszédnek szánt felolvasásaimat szívesen merítem a jöjofásnál vagy inkább csak flikk-fangosnál mélyebbre ésó abszurd humor szférájából. Örökény Strán néhány egypetces novellájának már az első mondatai sejtelmek, borzongást váltanak ki belőlem. Dramaturgiailag jól komponáltak, atmoszférájuk tetten érhető. Megkísérlem érzékeltetni saját pityesetem leírásával:

Elütött a gyalogos

A gyalogos merer testtartásban a járda sélén állt gyalogárkeltől távol. Fejét elfordítva tartotta, mintha a távolodó kocikat figyelne. Közeledőket nem is láthatott ebben a fejtartásban: a Csánydy utca egyirányú. Aztán hirtelen, hatarozott, gyors léptekkel, közel mérőlegesen neki vágott az úttestnek. Remülten fekeztem a csépergő esőtől nedves-nyálkás úttesten.

Már éppen álltam, amikor a gyalogos elütött. A gravitáció irányát figyelmen kívül hagyva felebett a motorház tetőre. Csak egy pillanatig maradt a motor dűtő melegen. Talpra pattant, aktatáskáját sértődöttségét kifejező, ingerült mordulattal lerántotta a motorház tetejéről, sietős léptekkel tovább hajtott és eltűnt.

Rendszeremát nem tudtam leolvasni, a hátulján nem volt.

2.

Rendszeresen utazom metrón. Valahányszor rámborásra kényeserülök a megállóban, mindannyiszor elmegy a kedvem az idétlen sekek, padok láttán. A műanyag-fém étvözeteknek már a formája is hányingert kelt. A stabilitás törségeinek fittyet hányó agyém-konstrukcióktól, rögzítésekétől libabőrös lesz a hátam. Azon a részen, amelyen a rátelepedő megteszeli, még láb sem támasztja alá az ülőket. Egy részük a fal felé van rögzítve, s így csak akkor funkcionálna, ha

a gravitációs erő iránya Földünkhöz viszonyítva elfordulna 90° -kal. De, mint a fizikából tudható, e szög (legyünk pontosak: finom mérőeszközök híján) észlelhető mértékben nem változik; tehát a „falsa hányt” üllőkék jórészt leszakadnak. A többiek csak a hátlapjuk békjában támaszkodnak a talajhoz, és így a rátelepedő tetemes nyíró és forgató erőket generál a stabilitás rovására. Megelőzendő, hogy már terhelés nélkül előre bukjanak, a hátsó támaszokat a talajhoz rögzítették. Így már stabilak lennének, ha nem üllőnének rá. Am a tudatlan utazó a vízszintes lapjára, és nem a hátsó támfala tetejére, ül és hat rá nyomóerőt, aminek következtében az üllőkének szánt alkalmatlanságok kitepődnek a talajból.

Nem kell hozzá mechanikát tanulnia Műegyetemen, az általam magától is rájön: a stabilitáshoz három alátámasztási pont – lehetőleg az üllőke peremén egyeneses elosztásban – szükséges. Erre már a szüstervek tervezője is rájött néhány száz évvel ezelőtt. Terve finomításával jöttek létre a négy lábúak. Lehet, hogy a földön békélt zavart kelő szándékával tervezett 6, 8, ..., 100 lábúakat is a tervezők agyában összekusálódo mechanikai ismereteiket? Tudja Isten.

Tény, hogy néhány évtizeddel ezelőtt még csak értelme sem volt annak a mondatnak, hogy egy szek vagy pad leszakad a faltól vagy kitepődik a talajból, ha valaki ráül. Hallatlan az egyszerű homo ludens is a boci, boci tarkával ragálhatott volna: se füle, se farka.

A kedvencítő fényt az Arany Fános nevet viselő metróállomáson pillantottam meg. A várakozó térben, a vonatok menetirányára merőleges fal mellett két személy befogadására alkalmas

padot pillantottam meg 2003. május 11-én. A Monarchia idejére emlékeztető darab: szép, öntött vas tartók, masszív, vastag, csiszolt, finoman lakkozott keményfa deszkalapokból ülőke, háttámla. Gyermekkoromban még sok ilyent láttam vasútállomásokon, sétányokon, parkokban. Újabbán imitt-amott ismét fellelhető egy-egy példány. A csinos pad látványa örömmel töltött el, hiszen itt lakom, a megállótól 50 méternyire; naponta fogunk találkozni. Bizonyára Kányádi Sándornak, a költőnek is a közelben van a lakóhelye, mert a tetszetős pad fölött réztabla körli az utasokkal, hogy szinguláris esetről van szó:

HIÚSÁG

Tagoló' ves Sándor fiamnak
20. születésnapján

lelkemre

többre

rem

vágyom

lenne

bár

egy

padom

lenn

az Arany János

nevet

viselő'

metróállomáson

Kányádi Sándor, 1983

* * *

EZ ITT KANYÁDI SÁNDOR PADJA,

AKI FARADT,

MEGPIHENTET RAJTA

A táblát a költő 74. születésnapján,
2003. május 10-én a BKV Rt. helyezte el.

Ha találkozunk, mármint a pad és én, olykor elmosolyodom, magamban köröngöm. De csak áll meg, büszkén. Úgy is kedvelem, néha ráheveredem. Hataására köz-

mondást is módosítottam:

Egy fecske is csinál nyarat.

Szerelmünk nem lohad. Sőt a rešta-bla szöve-
gét is el-elolvason; ritmusa már belém i'vódott.

Főkezdvemben a magamét reá szövegeztem:

HIÚSA'GOM
lelkemre
többle
is
vagyom
mint
megpihenni
baldachinos
ágyon
Már
egy
pad
melyre
testem
leszokad
az is
sok
Panaszra
hál' Isten
nincsen
ok

2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, ... Istenem, meddig
folytathatom panasz nélkül ezt a szép szabályos
számtani sorozatot?

*

Ecseni piaci fenyek. Michael Thonet (1796-1871) asztalos-
mester találta fel és gyártotta a hajlított bükkfából készült
bútorokat, köztük a maig csodolt kávéházi széket vagy a
világbajnok támlás széket. Cége (utódai) műhelyéből került
ki az 1900-ban konstruált Le Corbusier által tökéletesnek
ítélt karosszék. A ma még fellelhető darabok az ecseni piac
árúcai szerint is aranyat érnek. NB. Jakab, Thonet fia volt a
megrendelője a Váci utca 11/A korai recessziós háznak, amely-
nek homlokzatát Lechner ödön és Pártos Gyula tervezte Lósnay-ke-
tánia díszíti.

*

21. Kupós

Az ötödik gimnáziumi osztályunk első tanítási napján új fiú jelent meg osztályunkban. Amint hosszú, dús hajával borított csontsovány alkatát végigmértem, rekedtes hangját meghallottam, máris ítéltékzem magamban: Mi szél hozott, öcsi, túl göthös vagy. Vonattal jársz be Sárovról? Majd kimentelek, ha a hiányosok között felsorolják a nevedet. „Tanár úr kérem, Horváth László vicelétről bejáró. Ma elég erős a szél, bizonyára elsodorta.”

Tüprengésem eddig tartott, és már ott ült mellettem. Aztán percek alatt kiderült, hogy rendkívül élénk, csontvázára tapadt vékony izomzata majd, hogy nem acélos (szbander próba rögvest), szellemi téplálekra, humorra bőven van kapacitása. Fátékos, tréfa's ötleteimre rögtön jelezte: „vétel”, vagánysággal kacérkodó ambiciozitása élénken tartott. Megkedveltem.

Osztálybálra készültünk. Én rajzaimmal díszítettem a tánctermet, ő részt vett a bemutató táncokban, mégpedig jobbán Szombathely legcsinosabb diáklányával. Elegáns öltözetben szépen kintingóztak. Igaz, hogy raftos folytatásra nem került sor, de elismerésemet kiváltotta:

– Brillians táncot lejtettetek. Aggódtam, hogy reszkető lábaid egymásba gabalyodnak.

Laci révén kerültem jó barátságba az, ugyan csak sárovi Horváth István Károlyval (l. Sasfészek), az irodalomban, nyelvekben talentum, vagány Csicsával. Laci mesélte Csicsáról, hogy amint elnyerte a gimnázium évenként kitűzött pénzjutalmát, még arnap el is vette, barátait is vendégül látva, a

kuplerájban. Az osztály azt hitte, hogy a bacchá-
málián Laci is részt vett, így ragadt rá a kuplerá-
jos jelző, rövidre szabotán, felváltva a Lacit is:

Kupós. Megjegyzem, a csúfolódók arcára fonnyadt
mosoly vagy a nyelcsörgés megindulását a
szájuk sarkában jelző csepp révén az irigység,
vél. a sódvarga's tetten érhető volt. Főmagam meg
vagyok győződve arról, hogy Laci soha nem for-
dult meg a szombathelyi kupiban. De nem til-
takozott, sőt rá is jártunk a gyanúra, mert
rendszeresen torzítva használtuk az akkori poli-
tika szerint megvetendő kozmopolitát jellemző

ubi bene, ibi patria (ahol jó, ott a hazám)
latin közmondás helyett:

Cupi bene, ibi patria.

ötletekben bővelkedtünk. A vékonydongájú
Laci könyöke a szokásossal ellenkező irányban is
engedett. A matekot és fizikát oktató kedvencün-
ket, Simon Elemért kivéve, minden tanárnál egy-
egy órájuk alatt a feleltetés megelőzésére eljät-
szottuk, hogy Laci hirtelen kifordította a karját,
én ijedten jeleztem a tanárnak, és már kiserhettem
is az orvoshoz. Azt a napot elvertük a városban.

Miként került Laci a szegedi Csillag börtönbe?
— későbbi történet.

Az utolsó gimnáziumi osztályt már nem jártuk
együtt, Laci Célldömölkre váltott. Úgy másfél évti-
zed elteltével találkoztunk ismét. En a Műegyetem
Villamosmérnöki Karának docenseként tartottam
matematika előadásokat. Laci szintén matek
tanári pályán kötött ki. Szegeden végzett a Pedagó-
giai Főiskola mat.-fiz. tanár szakon. Vonzotta a város.
Nem csak Cicsa miatt, aki az Otani egyetem klasszika-
-filológia tudósaként tartotta érdekfeszítő előadá-
sait. Szegedhez láncolta felesége, két gyermeke, la-

ka'sa és az általános iskola, ahol tanított.

Akkoriban vált nyilvánvalóvá, hogy a matematika oktatási anyagának elkerülhetetlen bővítéséhez égető szükség van kutatási szakterületem, a gráfelmélet és a topológia elemeire. Ezért tanárokként továbbképzéseim háborús nélkül vállaltam előadásokat, amelyekre kibányásztam szakterületem általános- és középiskolában oktatható anyagát. Így történt, hogy a Bolyai Földrajz Matematikai Társulat szegedi vándorgyűlésén előadást tartottam. Az előadásokon Laci is részt vett.

Előadásom előtti napon találkoztunk. Megörültünk egymásnak. Felidéztük trükkjeinket. Pillanatok alatt hasunkat fogtuk röhögtünkben, mégpedig három embert, amiből kettőt Laci tett ki, mert az eltelt években testsúlyát megduplázta, míg én nem változtam súlycsoportot.

A találkozás első "rohamát" követően nundjárt kifundáltam egy kis meglepetést a másnapi előadásomhoz. Lacit is be-sőt felavatva rákérdeztem:

- Melyik kötött mellényedet áldozod fel?
Előkapott egy újatlan bebijózt. Másnapi előadásomon abban feszített.

- Most pedig szükségem volna olyan kétoldalu felületre - tettem a konkrétumra előadásom közben, grammitlan hanghordozással -, amelynek van néhány határgörbéje. Vágásokkal egyetlen elemi felületté (amely körlappá volna nyújtható, ha gumiból volna) feldarabolva szemléltethetném a felület néhány karakterisztikus adatát és az Euler-féle poliedertételt. Hol is találhatnékilyent?

Közben fürkésző tekintettel a hallgatókig közésétáltam. Laci mellett megtorpantam, és meglepetten a mellényére böktem:

- Nicsak, kétoldalu felület négy határgörbével! Különbözhetem a mellényedet?

- Igen - hangzott el Laci meglepett válasza.

Rögtön lecibáltam róla, s mint vad a megszerzett zsákmányt, cipeltem a katedrához. Felkaptam a hatalmas ollómat és feldaraboltam, sorolva az adatokat:

- Három vágás, ... stb.

A többszáz főnyi hallgatóság a Laci iránti részvételt dermedtséggel fejezte ki: senki sem tapsolt, csak az óra végén, amikor már leesett a sok tantusz, de akkor kamatostul. Mindenesetre Laci melléye nem cáfolta meg Eulert.

Pár napot Szegeden töltöttem, jöreszt Laciéknál. Egyik reggel Lacinak el kellett mennie; mi maradtunk, az ablakból intégettünk. Gyermekai szokásukhoz híven lekiabáltak a szűfolt Kosuth Lajos sugárútra:

- Apa, hová mész?

- A börtönbe - ordította Laci, hogy mindenki hallja az utca nagy zajában is.

Ugyanis a Csikaglom is tanított. Kérdeztem tőle:

- Milyen érzés? Jó részük rabló, gyilkos, csaló.

Nem ciki?

Laci lelkesedéssel lesöpöste rosszalló szavaimat. Azonnal sorolta az előnyöket:

- Jövedelem kiegészítések sem rossz, de előnye másban mutatkozik. Először is szívesen járnak az órákra, tanulni akarnak. Nem hiszed el, mennyire tisztelettudóak, udvariasak, előzetesek. A táblát szelgálatkezően tölik le, absolute rend van. Na és, az óra elején a napos pedáns jelentése:

- Tanár úrnak tisztelettel jelentem, az osztálylétszám 23 fő, hiányzó nincs.

*

22. Küklopszok

1.

Vágyjunk elébe a kérdőösködésnek! Küklopsz a görög mitológiában szereplő félelmes, egyszemű óriások neve. Az ógörög eposzban, az Odüsszeában szereplő küklopsz, Polüphemosz fogta el a szigetre vetődő Odüsszeuszot, akinek élete az egyszemű monstrum szándéka szerint megpecsételkedett. A leleményes ithakai király azonban leitatá Polüphemoszt, és a részegen mély álmomba merült küklopsznak tüzes, hegyes gerendával kiszúrta egyetlen szemét. Odüsszeusz így megmenekült, és szerencsére nem tört derékba bolyongásának kalandos sorozata; az eposz gazdagságában nem csorbult.

2.

Israel, a crepatékon túlmenően, több háborút is viselt arabok ellen. Az 1967. június 5-étől 10-ig tartó, épp a ramadán idejére eső hat napos háború a Nasszer szervezte arab tömörülés (Egyiptom, Jordánia, Szíria, Irak) ellen folyt. Az akkori izraeli hadügyminiszter Dajan volt, akinek köztudottan csak az egyik szeme volt ép, a másikat üveg pótolta. Az izraeliek meglepetésekkel tarkított villámhadjárata gyors sikert hozott.

Ebből az időből származik a következő vicc, amely szerint a győzelem alkalmával készült interjúban a riporter felteszi a kérdést Dajannak:

- Miniszter úr, hadseregük győzelme elismerésre tarthat számot. Am, amint tudott, akciójuknak számtalan véletlen civil is áldozatul esett. Mi erről a véleménye?

- Nézze - válaszolt Dajan -, egyik szemem nevet, a másik még üvegből van.

3.

Az 1971 Karácsony előtti borongós, luoskos, havas téli naphegyik reggelén letocsogtam a bogárhátú, Vanny (ejtsd: Fanni) nevű VW-mhez, hogy letakarítsam, majd a karácsonyi bevásárláshoz fuvarozásta serkentsem megbízható járgányomat.

Mérőlegesen paskoltam a járda felé a Szt. István téren. Amint odaértem és szembe fordultam Vannyval, elment a szürke téli idő megtépdzta maradék jókedvem is. Ellopták a bal lámpatestet, mégpedig - mondhatom - meglepő finom erővel. Ugyanis leszerelték az üvegburkolatot, az üveget szegélyező fémkereket és az égő mögötti, csonka kúp alakú fémtükört. Ehhez az égőt le kellett választaniok a vezeték végéhez csatlakozó tartóról. A finomság abban volt tetten érhető, hogy a világító körte - amire, úgy látszik, nem volt szükségük - peddman visszacsatlakoztatták a tartójára. Am e tartó a kiszerelt csonka kúpba már nem volt illeszhető, s így csak ernyedten csüngött. Úgy nézett ki, mint akinek kivájt szeme üregéből éppen kihullani készül egy könnycsepp. Majdnem sírva fakadtam a látványtól, no meg a tervezett bevásárlás nyilvánvaló megfaragásától.

Aztán szomotúságom elhesegetése közben eszembe jutott a Dajan-vicc. Szembefordultam Vannyval és eképpen vigasztaltam magam:

- Látom, egyik szemed sír, de a másik MÉG üvegből van.

*

23. Rózsa néni

Most, túl a 80-on már biztos állíthatom, hogy életem kritikus szakaszaiból többnyire szerencsésen kerültem ki. Lehet, hogy földi létém utolsó szakaszát, pillanatát optimista hangvételem cáfolataként élem meg; azt a helyzetet azonban már nem lesz módom értékelni, hiszen nem mondhatom: „Amikor meghaltam” vagy „Miután meghaltam”. Ezt az igazságot csak a szürrealizmus élteti.

Természetesen éltem át pozícióban, anyagiakban vesztéssel járó helyzeteket, de úgy érzem, morálisan, lelkiemben inkább gazdagodtam, mint sérültem. Szokásos mondatom: Több örangyal vigyáztam rám, vagy, ha csak egy, ő nagy hatékonysággal.

Erettségi után, augusztus végén Tibor barátom rám ijesztett: Flárom év katonai szolgálat vár ránk továbbtanulás híján. Rohantunk Pestre pótfelvételre. Lehetőség: Pedagógiai Főiskola. Matematika-fizika szakot választottunk; e tárgyakat nem kell megolva tanulnunk. Nekem a felvételi sikerrel járt; barátomnak is, de türelmetlen volt, nem várta meg az értesítést, rohant Egerbe, ott is maradt.

Első felébre nem kaptam kollégiumi elhelyezést és ösztöndíjat. Egy éjszakát a városligetben töltöttem kedvező időjárás mellett is zaklatottan. Akkoriban közrend elleni vétségnek számított közterületen aludni. Örangyalom másnap nagyszerű alberletbe vezényelt. Az ényitón, bár álmosan, jó érzéssel dédelgettem tervezetemet. Általános iskolai tanárként visszatérek falumba; rajzolás, kulturális rendezői-szereplői ambícióimnak is teret nyerhetek.

Az első matek előadásra már kíváncsian ültem be, és vártam előadónkat, dr. Péter Rózsát, a Matematika Tanszék vezetőjét. Matematikai doktorátusról volt fogalmam, hiszen nagybátyám, dr. Holenda Barnabás, a győri

lencsés gimnázium igazgatója rendelkezett e titulusal. Mielőtt igazából felfoghattam volna, hogy előadónk matek-doktor, már be is mutatkozott, mondván, szólítsuk őt Rózsa néninek, és kezdődött a JÁTÉK.

Mondott néhány érdekes fejtörőt, látszólag semmi matematika, viszont szunnyadó agysejtjeimet azonnal felholygatta. Bizsergető érzésem azt sugallta, hogy e tárgy nem csupán a magolástól menekülés egyszerűje, nekem való játékba keveredtem. Rózsa néni magyarázgatta, hogy ez a matematika lényegéhez tartozik. Játékos kedvemben e szavakat akkor engedtem a fülem mellett, de hamarosan felismertem, hogy Rózsa néni bevezető feladataival a matematikai gondolkodás lényegébe vajt.

Fél erőstem magam. Részt vettem a feladatmegoldó speciális órákon. Lesaptam minden fejtörőre, és kipróbáltam magamból a megoldásokat. Az eredmény sem maradt el. A második végén a főiskolai hallgatók számára rendezett országos versenyen első helyezést értem el holtversenyben az egri főiskolát képviselő Tibor barátommal. Ennek köszönhetően, hogy a harmadik, ún. gyakorló évenre már tanársegédi beosztást kaptam a főiskola Matematika Tanszékére. Ehhez még nevelőtanári beosztást is felajánlottak egy, a főiskolához tartozó nemzetiségi kollégiumban fizetéskiegészítéssel, kózztal kvártellyal.

A gyakorló év letelte után meghívást kaptam a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Villamosmérnöki Karának Matematika Tanszékére tanársegédnek.

- Hiszen nincs is egyetemi végzettségem - védekeztem.
- Sebaj, majd közben estin elvégzi - jött a gyors válasz.

Csak utólag fogtam fel, hogy valójában az örangyalommal vitatkoztam. Ha a főiskolán maradok - fontolgattam -, akkor is jó lenne az egyetemi végzettség. Még is szerzem, de ...

- Jól érzem magam a főiskolán is - hebegtem magamban az ég felé.

- Akkor megszüntetem -, dörgött a hangtalan válasz, és...

Másnap jött az úkáz: Ukmuksukkk, a tando végével megszűnik a Budapesti Pedagógiai Főiskola.

Angyalkám a lovak közé csapott, és száguldott életem curriculumja. A győtvári tervemet lesöpörve az útból kijelölte haladásomat látszólag a saját döntésemmel. Tudtam, hogy akkoriban világhírű matematikusok teremtették atmoszférát a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán. Ők viszont csak nappali tagozaton tartottak előadásokat. Elhatároztam, hogy őket fogom hallgatni. A BME meghívására most már határozott választ adtam:

- Köszönöm a meghívást. Beiratkozom az egyetem nappali tagozatának mat-fiz, tanári szakára. Különbözeti vizsgákkal talán 3 éven belül elvégzem. Meghívásuknak, ha még akkor is él, örömmel teszek eleget.

Tervem komoly akadályba ütközött. Az akkori törvények szerint lehetett ugyan felsőoktatási intézményekben több oklevelet-diplomát is szerezni, de nappali tagozaton maximum egyet. Angyalkám ekkor Róza néni bőrébe bújt. A TTK-n óraadó is volt, bement a dékánhoz, felsorolta érdemeimet, lehetőségeimet, és megkérdezte, ki tudna-e találni valamit, hogy nappalira járhaszak. Ekkor már november végén jártunk.

A dékán megértő volt, így döntött: Ha január végéig leteszem az első két félévből a különbözeti vizsgákat és a harmadik félévi rendes vizsgákat, akkor a saját felelősségére beirat engem egy kibukott hallgató helyére.

Így is történt. Iszonyú teher zúdult rám. Mennyiségben és színvonalban olyan nagy különbséget kellett áthi-

dálnom, mint annak, aki az általános iskola 4. osztályát elvégezve a 8 osztályos gimnázium 7. osztályába akar kerülni. A különbözőtípusú gyakorlatok híján majdnem elvérextem algebrából (3) és geometriából (2). A harmadik félévi vizsgákra már belejöttem, és egyúttal megtanultam tanulni. Bizony, a jó matematikausra is sok tanulás vár. A fenti osztályzatok elégtételeként a negyedik, immár normál tempójú félévben az első algebra zárthelyi dolgozatot tankörünkben egyedül én írtam jelesre, és az 1990-es években éppen algebraban kamatoztatták grafelméleti eredményeimet rólam nevezve el grafoknak egy osztályát. Aspiránsként (1960-1963) pedig Hajós György, a Geometria Tanszék professzorának szemináriumán adtam elő grafelméleti kutatási eredményeimet; majd Hajóssal és Erdős Pállal Magyarországról hárman szerepeltünk az 1966-os római nemzetközi konferencián meghívott előadóként. Továbbá Hajós meghívott tanszékére adjunktusnak, de a PART e tervet elvetette.

Visszatérve egyetemi hallgatói éveimre, a roham-vizsgák után könnyedén folytattam tanulmányaimat nappali tagozaton maximális ösztöndíjjal. Vidáman éltem. Moziba, uszodába jártam. Bekukkantottam a bölcsészhallgatók egy-egy szemináriumára. Tankör-társaimmal pár nap alatt összebarátkoztam; én viccmegbeszélésben tűntem ki, ők megtanítottak bridzselni. Klubesteken kibontakozhatott paródiára, groteszkre hajlamos előadókészségem; saját szöveggel konferáltam. Meghívtak az Egyetemi Színpad társulataiba is, de nem vállaltam. Matematikus akartam lenni, lelkemben kemény kutató munkára készültem.

Fris diplomával a kezemben megkérdeztem a BME Villamosmérnöki Kar Matematika Tanszékének vezetőjét, hogy él-e még a meghívásuk. Élt. Ott vettem át a kirevezésemről csicsergő dokumentumot másnap, a nyugdíjazásomtól krákogót pedig 39 év múltán.

Írásomat az események túlhajszolták. Vissza kell forgatnom az idő kerekét, hogy elmeséljem, örangyalom miként rendezte át magánéletem körülményeit is, igaz,

nagy veszteségek árán. A főiskolán tanársegédként töltött gyakorló évem közepén figyelmeztettek, hogy a tanév végével megszűnik a kollegiumi mellekállásom és vele együtt budapesti lakhatásom.

1954. januárjában szüleimnél, Győrvarott (Vas m.) töltöttem az oktatási szünetet. Édesapám, szokásától eltérően ágyrak esett, január 25-én meghalt, születésnapján, 27-én temették. Visszatérve Pestre nemcsak vittem a szomorú hírt, arról is értesültem, hogy Rózsa néni édesanyja is elhunyt.

A 110 m²-es berakást, amelyben Rózsa néni lakott, még szülei választották ki az épülő ház tervrajzán. Öten költöztek be 1938-ban. Rózsa néni két fivérének munkaszolgálatban vesztett nyoma a II. világháborúban, apját betegség vitte el a háború után. A lakás-ínségben társbérletre helyet adott egy házaspárnak; egy szobát és a cselidszobát ők használták. Anyja halála után a felszabadult szoba-hallt Rózsa néni tudományos fokozata révén megtarthatta. Bár neki nem embittem, valahogyan a fülebe jutott, hogy a következő tanévre albérletet kell találnom. Szólt, hogy ne legyen gondom, szeptembertől, amíg nem találok megfelelő albérletet, lakhatok a megüresedett szoba-hallban; nézzem meg. A Bauhaus stílusban épült háznak már a lépcsőháza lenyűgöző. A lakás beosztása is nagyszerű; a közös előszobát nem számítva, rám 39 m² jutott. Megilletődve könyveltem el az új rekordot.

A tanszéken szokásban volt, hogy időnként egy-egy kolleiga lakásán jöttünk össze tanszéki értekezletre. Ilyenkor a hivatalos megbeszélést falatozás és élvezetes társalgás követte. A témák változatoságot és a színvonalat többen is garantálták: Rózsa néni, kolleginánk, a festő-író Kassák Lajos felesége, Klárka, de náluk, Békásmegyeren bekapcsolódott a társalgásba maga Kassák is. A tanév végi tanszéki társas összejövetelre Rózsa néni elhunyt anyjának szobájában került sor, amelyet az előző napon tekintettem meg és „vettem birtokba”. A tanszéki teendők tárgyalásának pillanatnyi szünetében Klárka felém fordulva témát

váltott. Kedves Béla, hallottam, lakást keres. Tudja, férjemmel a nyáron költözünk a belvárosba, kettőnknek túl nagy méretű lakásba. Férjemmel úgy döntöttünk, felajánlunk magának egy szobát szűkebb szerinti időre." Rózsa néni huncut mosollyal tette fel a kérdést:

- Mit gondolsz, Klarikám, kinek a szobájában tartjuk ezt az összeövetelt?

Így kiderült, hogy Klarikát egy nappal megelőzte Rózsa néni. A továbbiakban pedig, mint aki ismeri sorsom partitúráját, kitűnő karmesterként vezényelt.

Albérlet - preludium: 5 év. A nyitány utáni szünetben elköltözött a társbérleti házaspár. Az első tételhez Rózsa néni átalakította a színpadot.

Téglából készült kulisszák beillesztésével két lakás jött létre közös előszobával. Az albérletemet adó hall és szoba lett a „szigetelő” és egyben vendégháló.

Így lettem formálisan társbérleti Rózsa nénivel; valójában pedig, engem fogadott fiának tekintve, egyetlen családdá alakultunk beleértve anyámat és nővéremet. Mintegy húsz évnyi aranykor köszöntött rám: két anyuka dédelgetett.

Néhány epizód a keresztény-zsidó együttélés tetején pozitív hozadéka: Rózsa néni Karácsonykor Lagerlöf Zelma Krisztus-legendák c. könyvéből tart felolvasást. Mesél érdekes zsidó hagyományokról.

Rózsa néni és Barnabás (l.5.), a két művelt, tudós ember kedvelte egymást. Nyaranta elvezhettük társalgásukat.

Kirándulások, hosszú gyalogtúrák lelkes résztvevőjévé 70. évemben törté meg a gyógyíthatatlan. Szomorú volt látnom, hogy két év alatt miként sorvasztotta csontvázzá, és csavarta ki kezéből a karmesteri pálcát a rák. Amikor a lift nem működött, ölemben hoztam fel a második emeletre. Parasz helyett hálát pillantottam meg a szemében. Egy ízben megjegyezte:

- Tudja, ez a rák eleszeget engem. De kedvesen teszi, nem fáj.

Megerdemelte volna, hogy a sors megkíméli e két esztendőöt, mint tette igazi édesanyámmal, aki 90. évében TV nézés közben elszendett, és már csak a túloldalon ébredt.

Az impozáns dupla lakás új családom tulajdonába került; feszket nyújtott feleségemnek, két lányomnak, akik már több éve elrepültek. Most, túl a 80-on egyedül lakom 110 m²-en: újabb rekord. Szívemhez nőtt e lakás. Minden nap többször bejárom; élvezem, szeretem tágas helyiségeit, az ajtóit, ablakait, a kilincseket, küszöböt, a falfelület minden tenyernyi darabját.

Így érzem, tartozom Kassákék emlékének szentelt néhány szóval.

Kassák festőként nyilván a csontig lehántott igazság keresése révén jutott el a kubista ábrázolásig: egyenes szakaszokra és körívekre minden „betisztítható”. Ez nem ötvült primitívség, hanem a mélyen látás, az absztrakció legmagasabb szintje. Florenzteszem: ennek a vezérelvnek kell érvényesülnie a természettudományban és az irodalomban is. Nem volt kétséges, hogy Róza néni tisztelte és értékelte Kassák munkásságát, ám a kubizmusért nem lelkesedett. Nyilván úgy érezte, hogy a számára nagyon fontos hangulati elemeket lefaragja a sivár stílus. Kassák erre finom művészi érzékkel reagált: öszi csalítást ábrázoló vízfestményét ajándékozta nekünk. Ha a képen nem szerepelne Kassák szignója, vendégeim nem hinnék el, hogy tőle származik; a csalításban a geometriának még lábnyoma sem lelhető fel.

Meg kell említenem Kassák pozitív értelemben vett konokságát, ami irodalmi munkásságában is tetten érhető. Baloldali érzelmeire utal, hogy munkásköltőnek nevezték. Az 1940-es évek végén Kossuth-díjjal javasolták. Az esztelen diktatúra ellen közvetlenül

Rákosi Mátyásnál tiltakozott; felhívta telefonon és ráírállt:

- Mondja, mit csinálnak itt maguk?

Máris törölték a Kossuth-díjra javasoltak listájáról, és publikációi a TILT-listára kerültek. Mégsem engedett politikai felfogásából. Az 1956-os forradalmi harcok egyik csendesebb novemberi napján Rózsa nénivel igyekeztünk átjutni a Margit hídon, és összefutottunk Kassákékkal a híd közepén. Rózsa néni „Kis lerombolni építményeinket” aggodalmaskodására keményen csattant fel Kassák:

- Nem vagyok hajlandó feláldozni az ország szabadságát az ország vagyonáért!

A forradalom utáni lagyabb diktatúrában is mellőztek vagy maceráltak, tiltották vagy bíralták. Tehetséget, értéket a hivatalos állásfoglalásban kiábrándult, anarchista, céltalan jebzőkkel igyekeztek kisebbiteni. Ezeket a manipulált, még önmagukban is ellentmondásos jebzőket persze a lagy szellő is lesöpri az érdemre fókuszáló kritika asztaláról. Nem úgy Karinthy Frigyes paródiáját, A tanulság c. groteszkét, amelyben élete filmjét visszafelé pergetve arra a „tanulságra” hegyezte a végpont, hogy Kassák Lajos verseinek hátulról visszafelé olvasva éppen úgy nincs értelme, mint előről hátrafelé. Nos, apró formaság ezt a szellemes poént is megficskázta, ugyanis a tilvilágra E-mailben címezve üzenetünket, a

KASSÁK

hátulról visszafelé olvasva is ugyanaz, mint előről hátrafelé. Találkozásom egyben groteszk, ami nyomdai szakisként egyforma vastagságú vonalakból álló betűtípust jelent.

Nem tudom, kitől ered a TTT-érában megelőlegetett sírvers; azzal bicóúzom a talentumtól:

Itt nyugszik a szegény Kassák,
hogy többé ne baszogassák.

E hosszúra nyúlt, inkább soromat esetelő sorok után irányítsuk reflektorunkat Őrá, kedvenc szóhasználatommal a Professor Asszonyra, mindenki Rózsa Neniére, az ő önzetlen, ember- és tudomány-szeretettelől fakadó tevékenységének nevelő és tudományt építő szerepére.

Hogyan lett az abban az időben szokatlannak számítóban nő létező a matematika tudósa? Apja kívánságára vegyes szakra iratkozott az egyetemre, de csakhamar minden érdeklődését a matematika kötötte le. Professzorai közül elsősorban Fejer Lipóttól és Kürschák Fózseftől kapott komoly ösztönzést. Életútjára sokban tanárainál is nagyobb hatással volt előfolyamtársa, Kalmár László. Még egyetemi éveikhez kapcsolódtak első eredményei az ún. tökéletes számokról, ám kiderült, hogy már más is felfedezte és publikálta. A hír elkedvetlenítette, kutatómunkájában megtorpant. Feltette a kérdést: „Érdemes vagyok-e arra, hogy matematikus legyek?” Kalmár újabb lendületet adó választ sokszor idézte: „Nem maga méltó arra, hogy matematikaival foglalkozzék, hanem a matematika méltó arra, hogy vele foglalkozzanak.”

Izgalmas korszak következett. Azokban az években bontakoztak ki a matematika alapjaival kapcsolatos kutatások David Hilbert kezdeményezte bizonyításelmélet keretében. E témakörben jelentős szerephez jutott a számelméleti függvények családjának ún. rekurzív osztálya. Rózsa néni e kutatási területen horgonyozott le. Először az 1932-es zürichi matematikai kongresszuson számolt be eredményeiről. 1935-ben doktorált summa cum laude. Az 1936-os oslói kongresszuson már az ún. magasabb fokozatú rekurzivokról tartott előadást. E konferencia tagjait fogadta a norvég király. A protokolláris eseményt levezető úr rendre bemutatatta a kézfogásra sorban álló matematikusokat, Rózsa néni így:

- Herr Peter Rózsa.

Amikor elmesélte nekem az esetet, hozzátette:

- Ennek ellenére kezret fogott velem a norvég király,
a szeme sem rebtent.

Mire én:

- Akkor most már nem csak pótanycámnak te-
kinthetem, hanem apám helyett apámnak is.

Rózska néni álmában sem gondolt arra, hogy ered-
ményeit a gyakorlatban is fel lehet használni.
És mi történt? A rekurzív függvényekről írt könyve
a számítógépek elméletében nélkülözhetetlennek
bizonyult. Ezután már bátran hangsúlyozta, hogy a
gyakorlati hasznosság ellen vét, aki háttérbe akarja
szorítani a tisztán matematikai kutatásokat. A
csak a praktikumot értékelő szűk látókörűeknek
pedig a prakticismus szó humoros magyarázatával
válaszolt:

- A törnek csak a termése hasznos. Úrjuk hát
szorgalmasan sok helyet elfoglaló gyökerét, szárát,
levelét, virágát!

Munkásságát fémjelzik: Kossuth-díj, Állami Díj,
Beke-díj, akadémiai levelező tagság.

Tanított középiskolában is vállalva azt a „kalandot”,
hogy a matematika megtanítása helyett közös felfe-
dezésére invitálja tanítványait. A Játek a végtelen-
nel c. könyveből tudjuk: örömmel regisztrálhatta,
hogy a közös felfedező munka nemcsak a tanítványok-
nak nyújt maradandó elményt és szilárd ismeretet,
hanem a tapasztalt vezetőnek, a pedagógusnak is nem
egyszer új, váratlan és meglepő oldaláról mutatja
meg a már jól ismert tárgyat. Életében kapott legna-
gyobb dicséretnek fogta fel egy 11 éves kislány tanítvá-
nyának egy iskolamappjáról szóló - nem neki írt - magyar
dolgozatából a következőt: „Ha délelőtt számtanóránk
van, nekem már reggel nyolckor dobog a szívem, de nem
a félelemtől, hanem a kíváncsiságtól.”

A Játek a végtelennel c. könyv Benedek Marcellnek
írt leveleiből alakult könyvvé. Benedek Marcell azelőtt

reménytelennek érezte a matematika megértését, és ezt nagyon fájlalta, mert az innen meríthető képek, hasonlatok nélkül szegényebbnek érezte kifejezőképességet. A könyv 1943-ban jelent meg. Nagy visszhangja máig (2012) nem ült el: 13 nyelvre lefordították. Az első véleményekből idézek.

Egy angol iskoláslány írta: „ Azt hittem, sohasem fogom érteni a matematikát, a könyv olvasása azonban arról győzött meg, hogy mindig is matematikus voltam.”

Hegedűs Géza: „ Az emberiség két részre oszlik, az egyik fele tud matematikát, a másik fele nem. A földi népek és a marslakók között aligha van nagyobb távolság, mint e két tábor között. És Péter Rózsa az egyenletművek táborából vállalkozott arra, hogy a matematika egész problematikáját elmesélje azok számára, akiknek még csak érzékük sincs a számok tündérvilágához. A legerdekesebb az, hogy ez az eleve reménytelennek látszó feladat sikerült. És íme, a vakok látnak.”

Egy könyvtáros-tanfolyam dolgozataiból:
„Ajánlanám a középiskolák első évfolyamától egészen az egyetemi tankönyvek, jegyzetek mellé vigasztalásul.”
„Nemcsak szakértelm és szakmászretet hatja át, hanem szenvedély és költészet is, pedig szokatlanabb témát választott megénekelésre, mint a költők exrei.”

Rózsa néni részt vett az új szellemű középiskolai tankönyvek írásában. A Pedagógiai Főiskolán, majd a Tudományegyetemen tanította hallgatóit a matematika szépségére, szeretetére. Óráin, csakúgy mint könyveiben, minden téma felvetett probléma elemzésének eredményeként bontakozott ki.

Művészién tudta előadni a matematika szépségeit. Amikor a rostocki egyetem matematikai intézetének meghívására tartott előadásokat, kértek tőle egy előadást a város gimnazistái, főleg lányok számára. Az előadás anyagát „A matematika szép” c. cikkben

meg is írta (Lányok évkönyve 1967.) Ebben megmutatta, hogy a matematika nem száraz és nem kétszerbű, sőt a művészettel is sok rokon vonása van. Hangsúlyozta, hogy a kultúra egy. Az ún. két kultúrának közös területe például a matematikai nyelvészet. Arra, hogy különböző modellek is eleget tehetnek ugyanazoknak az axiómáknak, a következőt mondta:

- Valami hasonlóval a költészetben is találkozunk.
Arany Fános Epilógusának

Ha egy úri löcsiszárral
találkoztam s bevert sárral:

nem pöröltem, -
félreálltam, letöröltem.

mondandóját Karinthy Frigyes a maga vehemensebb stílusában így fejezte ki:

Megnyugszom. Amen. Úgy legyen.

Inkább egyenek meg a férgek,
minthogy a férget megegyem.

Rózsa néni szenvedélyesen szerette az életet és annak örömeit. Irózott minden nagykepűségtől, hamis méltóságtól. Környezetében mindig jókedv uralkodott, szívesen tréfálkozott, az okos humort nála jobban senki sem méltányolta.

Mondják: szubjektív volt. Az igaz, hogy a következő történetet ő maga is elfogadta hitelesnek. Játékos volt, szeretett például barkochbazni. Mások szokásos első kérdései: személy?, tárgy?, fogalom? helyett Rózsa nénie: Szeretem? Ha a válasz "nem" volt, már nem is folytatta a játékot. De: mindennek-fölött szerette az igazságot. Nem tudott és nem akart semmiben sem megalkudni, és ezt másoktól is megkövetelte. A félmegoldásokat elvetette.

Mondják: erőszakos volt. Lehet, hiszen a végéig kiállt, ha valakit, vagy valamilyen jó ügyet igazságtalanság ért. Az egyeniséget tisztelte, a szolgálékot nem.

Sokat lektorált hivatalosan is, feltűnés nélkül is, a szokásos lektori tevékenységeket messze meghaladó odaadással. Ha hibát, korrigálni valót talált, a módosítást úgy tudta megtalálni, hogy a szerző írásának minden apró hangulati elemét is átmentette.

Alaposságát példamutató volt. A Sokszemközt Judósokkal c. TV sorozat Rózsa néniéről szóló felvételét a Fazekas Gimnázium igazgatói szobája sarkából néxtem végig, csakhogy mint Kardos István, a rendező. Egyikünk sem szólalt meg, csak bdmultunk, és ex Kardost dicséri: felismerte azonnal, hogy Rózsa néni tökéletesen rendez. Pedig előtte sohasem rendezett.

Rajongva szerette barátait, és önzetlen támogatásukra állandóan kész volt. Ugyanilyen rajongással ragaszkodott tanítványaihoz. Életüket, pályafutásukat aggódo figyelemmel kísérte. Aligha volt még tanszékvezető, aki hallgatóinak az állásukat oly körültekintéssel osatotta el, mint ő. Mindenne gondolt: térkép, busz és vasuti menetrend mellett beszélt meg hallgatóival a lehetőségeket. Kossuth-díjából egyik, családi támogatást nem élvező, frissen házasodó párnak megvásárolta a legszükségesebb bútorokat.

Szeretett enni és főzni. Nagy gonddal készített vendégeinek egy-egy vacsorát, ebédet; az előkészület napokig tartott. Végigette a szakácsversenyek, bemutatók etlapjait, persze barátaival, minden ételt szétosztva. Izgatták a különlegességek. Egyszer olvasta az újságban, hogy az egyik váci étteremben különleges galuskát készítenek. Nem volt rest: vonatra ült. Am a jelzett éttermet éppen tatarozták. Nem nyugodott bele. Felkutatta a városban azt a szakácsot, aki a galuskát készítette, és magával hozta a receptet.

Sokáig emlegették a Tankönyvkiadó műszaki osztályával vívott csatáját, amelynek szemlélője és egyben kioldója voltam. Az történt ugyanis, hogy már többször panasz-

kodott nekem az újra meg újra megjelenő "játék" a vég-
telennel borítóira: egyik sem tetszett neki. Egyszer el-
mondta elképzelését. Megragadta a fantáziámat, le-
írtam részletes tervemet. Nagyon tetszett neki. Van némi
érzelem rajzolásához, festéshez; rögtön esetet ragadtam,
és elkészítettem. Sikerült, de én csak vázlatnak sán-
tam mondván, majd a műszaki osztályon pontos vonal-
vezetéssel át dolgozzák. Meg is tették, de nem tetszett
nekünk. A kiadó azonban elintéztéknek akarta te-
kinteni az ügyet. Rössa néni ezután dörgött, villám-
lott, fél napot töltött a kiadóban, amely felbolydult
méhkassá vált; de nem tágitott. Végül kicsikarta a
megoldást: tervünk fotóeljárással másolását. Ezzel
borították az 5. kiadást. A halála után megjelent
6. kiadáson látható a csatát kiváltó változat.

Befejezésül átnyújtom Rilke Őszi nap c. versét
Péter Rössa fordításában, amely Benedek Marcellnak
legjobban tetszett az akkor ismert fordítások közül.

Uram; itt az idő. Nagy volt a nyár.
A napórákra add, hogy árnyad hulljon,
és hadd zúduljon szél a rétre már.

Rendeld, hogy teljék a gyümölcs, ha készt;
még két nap érje délszakibb tüzed,
késztessed teljenedni és úzzed
nehéz borba a végső édességet.

Ki most tanyátlan, nem lesz annak háza.
Ki most magányos, hosszan az marad,
virraszt, olvas, ró' hosszú sorokat
és kergetőző lomb között cikázva
nyugtalan járja a fasorokat.

*

24. Pali bácsi

Azt terveztem, hogy bizarr élményeimet Erdős Pálhoz "fűződő" történetekkel zárom. Egyrészt azzal, hogy papírra vetem, oldom a lelke mélyén nyomot hagyó események gerjesztette szorongásomat, másrészt feltételezhetem, hogy Pali bácsi emlékezete megkoronázta beszámolómat; siverseinel alkalmasabb végsőt pedig nem is találhatnék.

Igen ám, de nem vagyok "igazi" író, aki szinte bármikor tud alkotni vagy legalábbis jól írni. Bele-beolvastam előző írásaimba, és úgy éreztem, csak jóval azok színvonalá alatt sikerülne gondolataimat megfogalmaznom.

Várva vártam, s kérdeztem magamban: Mikor kezdhetek az írásokhoz? A válasz késett, de mégiscsak megjött Fentről:

- Majd ha vibrál a gondolat, s megül a szó.

- De már 83 éves vagyok, nem leszek alkalmas Pali bácsit méltón idevarázsolni.

- Akkor ne firkálgj! - hallom a választ -, Olvass!

Végighúrtam ujjam könyvespolcom verses kötetein. Bőrim Fentusenknál jébzett. Idézem Hopogtatás az ajtón c. versének elejét és a végét:

" "Ki az?"

Az öregbor.

Hosszad jövök.

"Később.

Dolgom van.

Írni készülök."

.....

Érettkor próbálkozott,
de nem várt meg,
söhajtott s távozott. "

Tölem is távozott, de megfertőzött. Azóta
virusaival hadakozom.

Körmetől begyulladt a lábam nagyujja.
Megoperáltattam. Fáj a csípőm? gerincem? lábam?
vagy: mit tudom én? Akkor is menni kell, és
gerinctornára járni. Fáradt vagyok. Jessek úszni!
- bixtatom magam. Érettkor feltételekre kényszer-
ített: A kemény tornát abbahagytam, mozgá-
somat nem cifraírom, öregurasra fogtam. Fla
Pali bácsi élne, azonnal észrevenné árnyékoltabb
formáimat és megkérdőzné:

- Nincs szükséged valamire? Pénz?

- Nem, Pali bácsi, rólad van szó, segíts emlé-
kezniem. Barátaid, ismerőseid telefonszámaid
fejből mondtad; memóriád világhírű. A betűve-
tést majd botonálगतom, a mélyszántás tűnik
kemény feladatnak.

- Több könyv, video rögzített eleget, vedd
elő -, hallom a néma választ.

- Számtalanszor jutott eszembe személyes élme-
nyem, ami e dokumentumokban nem található.
Ezekből szeretnék bizarromba illő csokrot összeállí-
tani.

- Ebben aligha kell segítenem -, folytatjuk a
párbeszédet.

- Igaz, de maradj itt a közelemben -, kértem
szellemet gondolatban, és már meg is pillantottam
a csokromba illő első szál hírírágot: 1955. kora ta-
vaszán bűjt ki az avarból.

Akkor éppen egyetemre jártam, a TTK épületének
folyosóján lebzselünk, amikor Péter Rózsa kiséretében
besétált közénk. A beszélgetések témáira nem is

emlékszem. En csak bámultam, hiszen az előző számelméleti vizsgán adtam számot érdekes tételéről és annak szép bizonyításáról. Akkortól még alig fordult elő, hogy elő matematikus eredményei bekerüljenek a kurrens tananyagba, hiszen Euklideszig visszamenően irdatlan mennyiségű fontos tétellel kellett megtölteni az átlag egyetemista fejét. A legújabb eredményeket speciális szemináriumokon ismerhették meg az igényesebb hallgatók.

Figyeltem a kis termetű nagy embert. Külső megjelenése jelentéktelen, inkább kopott, enyhén hajlott. Egyszerűsége, közvetlensége viszont lenyűgöző. Leült körénk bűvészelni. Bár rövid ideig tartott az együttlét: profjaink lecsaptak rá, és magukkal hurcolták, mely nyomot hagyott bennem. Aztán pergettük napjainkat a magunk módján.

Erdős Pál 1913-ban született Magyarországon, a 30-as években kiment Angliába. Itt és az USA-ban töltött hosszabb időszakot. Édesanyja Pesten élt. A második világháború után az 1956-os forradalomig kétszer is ide látogatott, a forradalom után pedig szinte minden esztendőben eltöltött itt egy-két hónapot. Folyamatosan másutt sem többet, mert rendszeresen látogatta a világ fontosabb matematikai centrumait. Ötlei megtermékenyítették az alkotó műhelyeket szárnyakat adva ifjú tehetségeknek, kezdő kutatóknak. Erdős részletes életrajza a róla szóló könyvekben megtalálható. É pár adat csupán krónikám keretében szolgál.

A fent említett találkozást követően öt éven át nem láttam Erdöst. A TTK elvégzésevel három évet tölttem tanársegédként a Műegyetem Villamosmérnöki Karának Matematika Tanszékén. E pozícióból sikerült felvételt nyernem aspirantúrára. Nagy szi volt, többen voltunk várakozó listán. A Matematikai Kutató Intézetbe kerültem aspiránsvezetőm mellé.

A csendes, kutatói légkört felkavaró fészkelő-

dést, nyüzsgést a sajról-sajra terjedő hír gerjesztette:

- Megjött a Pali bácsi! -, akit kortárs barátai Epö-nek is neveztek, szólították monogramja alapján: E.P. É szokás szerint neveztek Péter Rózsát Pég-nak, Turán Pált Töpö-nek.

Másnap reggel több ifjú tudós és jelölt befészkelte magát az igazgatói iroda kényelmes foteljaibe, és várták Öt, aki a szoba használatában is elsőbbséget élvezett a direktorral szemben. Néha én is bekukkantottam, de nem éretem, hogy elől volna a helyem, bár már volt jogosítványom: néhány tétellel sikerült megtoldanom egy kérdéskör eredményeit.

Lehet, hogy a fő útvonalra butaságom miatt botlottam. Ugyanis nem értettem meg egy híres, számomra fontos tétel sokoldalú bizonyítását. Nyüglődésem során belekapaszkodtam a tétellen szereplő gráfok egy extrém tulajdonságába. Ennek segítségével a tétel meglepően egyszerű bizonyítására bakkantam. Nyilvánvaló, ha a bizonyítás egyszerű vagy röviden megfogalmazható, akkor a benne felhasznált ötlet nagyon hatékony. Nos, ezt vette észre azonnal Pali bácsi. Magához hívott, méltatta ötletemet, és rögtön rájött, hogy másutt is hasznosítható lehet. Trükkömet később több ízben sikerrel be is vetette. Ott pedig nyomban megfogalmazott egy sejtést, és biztatott, kíséreljem meg bebizonyítani.

Pali bácsi, miként több matematikus is, hatékonyan tud kutatómunkát team-ben végezni. Én nem. Kutatásban magányos farkas vagyok. Zsebre ragtam tehát a sejtést, hasznosítottam, bezárkóztam, és befűrtam agyamat a témába. Pali bácsi sejtését csak-

hamar megcáfoltam. Már ezzel az első sorba fura-
kodtam. „úton” voltam, nem feküdtem le, úgysem
tudtam volna elaludni az izgalomtól. Reggelre meg-
találtam a helyes eredményt és bebizonyítottam.
A kínálkozó folytatás később a kandidátusi disszer-
tációm jelentős hányadát alkotta.

Másnap rohantam Pali bácsihoz. Rögtön befo-
gadott kutatói körébe, és figyelemmel kísérte munká-
mat. Disszertációm hamarosan tétő alá hoztam.
Szinte természetesen adódott Pali bácsi értekezésem
egyik opponenseként; el is vállalta. Ezután eh vissza-
kerültem a Műegyetemre, de kapcsolatunk nem sza-
radt meg. Ha itthon volt, bekukkantottam a Mate-
matikai Kutatóintézetbe. Ha igényelt, becsomagol-
tam holmiját a soron következő utazásához. A
nagy méretű ideitlen bőröndjébe mindene belefért
volna. Amikor fitymáltam a monstriumot, megkér-
dente:

- Tudnál nélkülözni egy könnyebbet?

Már vettem is elő légi utazáshoz használt
kimustrált bőröndömet. Örömmel fogadta el. Hason-
ló körülmények között örökölte meg már nem
használatos ballonkabátomat. Bár kifogástalanul
tisztálkodott, sőt a szükségeseinél indokolatlanul
többször mosott kezét, ruháinak elavultságára
és kopottságára nem sokat adott. A következő törté-
net keringett ismerősei körében.

A 30-as években, mint fiatal tudósnek neves,
külföldi egyetemre volt meghívása. A vasútálloma-
son egyik barátja fogadta. E barát és a város
nevet illetően a vélemények eltérők. A város való-
színűleg Manchester, a barátot nevezzük H-nak.
H kíséretében másnap kellett a dékánnal bemutat-
koznia. H ránézett Erdős nadrágjára, és felvetette
egy új nadrág beszerzésének szükségességét. Erdős
táttakozott, és ezzel érvelt, hogy a nadrágja jó,
nincs semmi baja, tehát szükségtelen a vásárlás.
Am H nem hagyta annyiban:

- Igen, de kopott. Holnap a dékán fogad bennünket. Jobb volna, ha nem ezt a nadrágot látná rajtad. Még vitatkoztak egy ideig, de végül vásároltak Erdősnek új nadrágot.

Másnap lezajlott a bemutatkozás, nyilván zökkenőmentesen. Távozóban H kifejezte elégedettségét, de Erdős csak-csak berzenkedett:

- Látod, meg se nézted a nadrágomat!

E történetnek Pali bácnitól szerettem volna hitelt szerezni a 80-as évek valamelyikén. Elmeséltem neki és megkérdeztem: Igaz-e a történet?

Rövid gondolkodás után azt mondta, hogy nem tud egyértelmű választ kihamozni emlékezetéből. Csavartam egyet a párbeszéden:

- Akkor azt kérdezem: Elfogadod-e a történetet rád jellemzőnek?

Flabozás nélkül igennel válaszolt.

A számtalan értékes díjjal, akadémikus és díszdoktori titulussal rendelkező Erdős életrajzát ecsetelő könyvek megemlítik, hogy 11 évesen kötötte be először a cipőfűzőjét és 21 évesen vajazta meg először a kenyerét. Lehet, hogy ezek az adatok túlzottak, de jellemzőek. Nem meglepő, hogy jogosítványt sem akart szerezni. Barátai közül többen fuvároztuk Budapest területén belül és a repülőtérré. Megjegyzéseivel, kérdéseivel zavarta a sofőrt, ha éppen nem mesélt el gondolataiban. Így terelte el a friss jogosítvánnyal rendelkező S. Vera figyelmét, karamboloztak, kocsijuk tapityára tört.

Főmagam koromnak megfelelően sportosan vezetek. Aki már többször volt utitársam, nyugodtan viseli. Csak újonc tehetné e megjegyzést:

- Mi az, gyakoroljuk a halálfélelmet?

H. András barátom pl. így reagált:

- Flórá roharsz, Bélucci?

- Flórá akarsz jutni? - vágtam vissza.

- A repülőtérré.

- Hisz' oda viszlek.

- De én elve szeretnék odajutni.

Másodízben is a reptérre fuvaroztam. A szokásos repülőrajtom után ezembe jutott a korábbi szabálytalanság. Visszakafogtam magam, és némi élccl megjegyeztem:

- Pardon, te elve szeretnél a reptérre jutni.

Mire ő fanyarul:

- Most nem fontos.

Pali bácsi mellettem mindig csendben volt. A baj mégis megtörtént. Két főútvonal kereszteződésében várokoltam, jobbról mellettem busz. Zöldre váltott lámpa jelzésére rajtoltunk. Piros jelzésre ellenőre egy örült részeg át akart vágatni előttünk. A busz vezetője láthatta, mégis végigsimította a renitenskedő autóját. Én viszont belefúródtam a hátsó ajtajánál, és kettőnk sebességének eredőjével csapódtunk a bal-szemközti sarkon emelkedő lámpaoszlopba. Szerencsére csak az én homlokom horzsolódott, más személyi sérülés nem történt, pedig az én kocsim fél méterrel lett rövidebb, a másikat meg igencsak karcsúvá préseltük a lámpavas segédletével. Mentők, rendőrség, intézkedések. A két totálkáros kocsit elszállításiához várokoznunk kellett a kocsimentőkre. Visszaültem a kocsimba Pali bácsi mellé, aki nek addig a szempillája sem rezdült, egy szót sem szólt, teljes nyugalomban gondolkodott. Majd váratlanul megszólalt:

- Mikor megyünk tovább?

Eddig, hál' Istennek, nem voltam részese más, hasonló méretű balesetnek. A legmagasabbfokú bönusszal rendelkezem szinte a bevezetése óta. Mégis végződhethetett volna a fenti eset tragikusan. Annyit emlékszem, zöldre váltott lámpa, együtt rajtoltunk a busz-

szal. Máskor még a széles keresztút közepe előtt megelőztem volna a buszt. Akkor valami visszataszított. Szerencsére, mert különben éppen Pali bácsiba fűródött volna az alkohollal is hajtott kocsis. Nem tudom, melyikünk örangyala működött közre, de világos, hogy Pali bácsit védte.

Egy ízben én kezdeményeztem beszélgetést hallgatólag utitársammal. Grafelméleti sejtéseinkkel küszködve váratlan szerkesztői extrém gráfra bukkantam. Ezt eseteltem lelkesen vezetés körben. Ráműtattam, hogy felfedezésem új kutatási irány kapuja lehet. Pali bácsi nem reagált, úgy tünt, oda sem figyelt. Én nem jutottam túl a kapun, ő elutazott, visszajött többször is; észrevételem már-már feledésbe merült. Néhány év elteltével váratlanul reagált.

- Az az észrevétel, amit pár éve említettel a kocsiban, érdekes. Sós Vera egyik vizsgálata szintén oda vezet, én is találtam valamit. Úljünk össze, elmélkedjünk a témán.

Így született meg az elérhető legértékesebb Erdős-számom: 1. Ez azt jelenti hogy van Erdős-szel közös publikációm. Aki irt közös cikket olyan emberrel, akinek Erdős-száma 1, az kiérdemelte a 2-est, akinek 2-es érdemjeggyel van közös cikke, annak az Erdős-száma: 3, s.í.t. Nagyobb szám természetesen kisebb értékű. A 0 per definitionem Erdősé. F. Chung - R. Graham: Erdős on Graphs könyv hátlapján megtalálható nevem az 1 Erdős-számot elnyertek felsorolásában.

Nocsak, ha már kérkedem, tartsam orrom önfricskára: 1-re büszkébb vagyok. Lehetek is, hiszen csak 2-est ért el Einstein, pedig ő volt az igazgatója a Princetoni (New Jersey) Továbbképző Intézetnek, ahová 1938-ban Erdős bekerült. Az intézetet inkább

intellektuális szállodának vagy matematikai mulatónak nevezhetnénk, hiszen hallgatói sem voltak, csak kitűnő „koponyái”, akik a munkanap jelentős részében gót játszottak, „mellesleg” természetesen világra szóló eredményeket produkáltak matematikában, fizikában.

Közzismert a mintegy 20 szóból álló Erdős-lexikon matematikus bekezdésben. Abban Samu, ill. György az USA, ill. a Szovjetunió akkori politikáját, az úr a feleséget, a rabszolga a férjét jelentette. Aki abbahagyta matematikai kutatásait: „meghalt”, aki elhunyt: „meggyógyult”. „Triviális alak” a hülye vagy rosszindulatú személy. A matematikai analízisben az ϵ kicsi pozitív számot jelöl, Pali bácsinál gyereket.

Amikor első epszilonunk megszületéséről az éppen külföldön tartózkodó Pali bácsi tudomást szerzett, aktuális képeslapján „Az ϵ -hoz gratulációk” volt a szokásos első, családi-baráti jellegű mondat, a többi természetesen matekról szólt. Második gyermekünk világrajöttét én jelentettem képeslapon: „Kicsi a 2ϵ , de az is pozitív.”

Barátságunk egyre mélyült, ha itthon volt, többször meghívtuk bridgepartira, hétvégi ebédre. Minden ételt megkóstolt, ha bort ittunk, ő is kért 1 cm^3 -nyit. Az étkezésekben mindig ugyanazon a helyen ült. Exert után előrukkoltam igérettemmel:

- Pali bácsi, ha „meggyógyulsz”, a fejed fölötti helyre rextáblát terveztem; íme:

Ygeretemet természetesen beváltottam. A tábla jelzi, hogy a „világpolgár” Pali bácsit, mint egy kedves rokont, családtagnak tekinthettük; kereszt-koma szinten mindenképpen. Ugyanis az akkori munkahelyem, a Műegyetem szakszervezete dolgozóinak újszülötteit időnként névadó ünnepek rendezésével tisztelte meg. Márai szóhasználatát – miszerint a nyilvános önkritika a gyónás paródia – követő fogalmaként a keresztelő-paródia ceremóniáján Judit lányomat tartotta ölében, és írta alá, ahogyan akkor neveztek. a „névadó apa” szerepét rögzítő dokumentumot Erdős Pál.

Minden krónikása szerint Pali bácsi sok különleges tulajdonsággal rendelkezett. Különcnek is nevezhető. De nem volt hamisat sejtetőn modoros. Néha hosszasan elgondolkozott, szunyókázott; fürete sarkait szamárfülekké pödörte, ez volt az ő „csücsije.” Azt gondolom, nem fojtott magába pletykára okot adó titkot. Ellentétben több könyvvel, társaságban megemlítette, hogy férfiaságot kipróbálta – emlékeim szerint így fogalmazta – nővel is, de nem okozott neki oly nagy élvezetet a szexuális aktus.

Nem volt istenhívó, vallásos. Amiként a matematikában, Pali bácsiban is bukkanhatunk ellentmondásokra (antinómiákra). Ugyanis teljes meggyőződéssel hitt a Legfelsőbb (ex, ugyebár, Yster) Transzfinit Könyvében, amelyben minden, még maig nem ismert matematikai tételnek is megtalálható az „igazi”, azaz a legjobb, legfrappánsabb bizonyítása. Az ellentmondásokban szenttéavatásával teremtett rendet egy vallási közösség: Kaliforniában, San Francisco külvárosának Nüssai Szent Gergely episzkopális templomában egy szenteket ábrázoló freskón fellelhető Erdős Pál, mégpedig Gandhi és Luther Márton között. A deklaráció ennyire szól: „Szent, aki az emberiségnek szenteli életét, tekintet nélkül származására vagy vallására.” E freskóhoz csak azt jegyezni meg, hogy Pali bácsi a

nyakkendő" kakukktojás.

Bridzsversenyeken, bajnokságokon, klubokban van módomban találkozni matematikus kollégákkal, és 20-nál is többre tehető azoknak a játékosoknak a száma, akik hallgatói voltak egyetemi matek előadásaimnak. Játék szünetében kérdezte tőlem gráfelme'lettel foglalkozó egyik kollégám 2001-ben:

- Tudod-e, hogy gráfokat neveztek el rólad?

- Nem-, válaszoltam meglepetten, és elkértem a referenciát. A Graduate Texts in Mathematics sorozatban C. Godsil és G. Royle Algebraic Graph Theory könyvéből van szó. Azonnal megrendeltem a Teubnernél, ott ugyan is kedvezményt élveztem, mint munkatárs a Zentralblatt für Mathematik referáló folyóiratnak. Zentralblattek gyorsan, pedánsan intéztek.

Valóban szerepelek a könyvben: 3 paragrafus is Andrásfai-gráfokkal (az ő jelölésükben: $And(k)$, $k=1,2,\dots$) foglalkozik. Örömmöm okozta mosolyom első pillanatban az arcokra fagyott. Ezeket a gráfokat már Erdős Pál is megadta, rámutatva extrém tulajdonságukra. Plagizálásba kevertek? Elkaptam szóban forgó dolgozatomat és fellapoztam a fenti gráfok leírását: Világosan rögzítettem, hogy e gráfokat Erdős adta meg. Tovább vizsgálódtam és meggyugodtam. Az én eredményeim extrém gráfjaiból az Erdős által megadott gráfok speciális esethekt adódnak. Nevem szerepeltekése teljesen indokolt, hiszen gráfokról szóló tételaimet algebrai nyelvre átfogalmazva nyertek bizonyítást algebraiak számára érdekes állításokra. Így hát a plágium vádjá tőlem függetlenül sem merülhet fel. Grafiomat az $And(5)$ és $And(6)$ gráf ábrája zárja két-két szemléltetésben, itt esztétikai céllal.

Munkáimmal egész életemben elégedett voltam. Azt tehetem, amit kívántam magamnak: villamosmérnök hallgatóknak látványos fogásokkal bemutatni a matematika szépségét és praktikumát. Idővel megengedhettem magamnak, hogy a száz év alatt gyökeret

vert matematika tananyagába iktathassak néhány órányi gráfelméletet, modern algebrát, amelyekre akkori véleményem szerint a közeljövőben szükség lesz matematikai programtervezésekhez a számítástudományban. Az, hogy egy időszak kiemelten jó hallgatóit oktathattam, és a 80-as években létrehozott informatika szak fő tantárgya oktatását és anyagának összeállítását rám bízták, még almainmat is felülmúlta. Emellett rengeteg előadást tartottam általános- és középiskolai tanárok továbbképzésein. A témákat játékos elemekre bontottam, bővítkeztem. Elvezetéses oktatói lubickolásomban ugrottam egy ötlet-szállót: Mi lenne, ha meghívnám Pali bácsit egy előadásra, amelyet a Műegyetem Matematika Tanszékei, a Villamosmérnöki Kar hallgatói és oktatói számára rendeznénk? Ötletemet tett követte; Pali bácsi habozás nélkül elvállalta a szerepét. Megszéppentem. Félő volt ugyanis, hogy magasröptű, tömör, esetleg hézagos eszmefuttatása a Műegyetemen nem lesz sikeres. Mindenesetre tanszékiünk különleges rendezvényeként megiradtam az előadást. Gyekertem hallgatóim és kollégáim figyelmét felkelteni, Pali bácsit pedig tájékoztatni, korlátok közé terelni.

- Tudod, Pali bácsi, ez nem valódi egyetem, hanem mű - fogtam viccesre a "kioktatást" -, érdekességekkel, anekdotákkal, apróbb trükkökkel fűszerezett egyszerűbb okoskodások sikeresebben ereszenek gyökereket. Merely személyes elményeidről, utaxásaidról. Szokásodhoz híven itt is felajánlhatisz kisebb összeget, mondjuk 10, 20 esetleg 30 dollárt egy elemien megfogalmazható sejtésed megoldójának. Feltétlenül említsd meg, hogy ha rövid időn belül bebizonyítanak mindazokat a sejtéseket, amelyek megoldására eddig pénzt ajánlottál fel, a sok ezer dollár követelésétől persze csődbe jutnál, de bármely bank is erre a sorsra jutna, ha

mindenki egyszerre akarná kivenni összes betett pénzét. Matematikához, neves matematikusokhoz kapcsolódó anekdotáidból is húzz elő néhányat.

Pali bácsi végig hallgatott, egy szóval sem reagált, ám az előadásában tökéletesen igazodott javaslataimhoz. A megjelent 20-30 fős hallgatóság nem csalódott, örömmel hallgattam a visszajelzéseket. Erdős híre befejezte magát a Műegyetemre. Ezért aztán kétevenként megismételtem a meghívást. A hallgatói létszám látványosan növekedet. 1995-ben már majdnem megtelt a 300 fős előadóterem. A következő év tavaszán Pali bácsi ajánlkozott:

- Nem aktuális a szokásos műegyetemi előadásom? - kérdezte.

Már majdnem nemet mondtam, de visszafogtam, és örömmel fogadtam ajánlatát. Azonnal meghirdettem, szerencsére 400 fős termet igényeltem, kisebb szűk lett volna. Nagy siker volt, de ezzel véget ért e csemege-sorozat: 1996. szeptember 13-án Lengyelországban egy matematikai konferencia idején szállodájában utolerte a nagy kaszás Pali bácsit, saját szobháználataival: meggyógyult.

Már jóval korábban megfogalmazta saját sírversét:

Végre nem butulok tovább

Humánus alkataát felidézhetjük a róla szóló könyvekből, fotókból, videókból. Termékenységét 1475 dolgozata rögzíti. Ő viszont lapozgathatja a Legfelsőbb Transzfinit Könyvet ad infinitum.

*

Epilógus

Talán napra pontosan élete felidőjében ismer-
tem meg Pali bácsit. Ő 83 évesen „gyógyult meg”. E
sorok rögzítése napján én éppen 83 éves vagyok.
Derek, csípő, stb. ha nem is végzetes, gyógyulás előtt
súlyosan állok. Itt az idő, hogy előrukkoljak saját
sírverseimmel. Az előbeszédem végén már elpötyyin-
tettem egyet.

Kerdzük a szakmával!

1. Dr. Andrásfai Béla (*1931 - †...)

Azért lett ily hosszú
tuncut his élte,
merthogy a keresztet
plusz-jelnek vélte.

2. Itten nyugszik A. B.,
a matematikus.

Eddig mi hallgattuk,
ezentúl neki kuss.

3. Rövidebben: Matemati-
kuss

4. Hűtőházban: Hiberneti-
kuss

Tunyasa'ggal nem lehet vádolni. Könnyen lel-
kesedő, segítőkész habitusomat viszont olykor
helytelenítették, sőt meg is torolták.

5. Ide cipelni kellett,
bár nem volt lusta.
Requiescat in pace,
posta's Beluska.

Hűségom falujától, Győrvarától pedig díszpol-
garsággal együtt jutalomként jár a díszsír is.

6. Életműért járt a dízsír
- Gül Babának türbe - .
Buzgóságtól lógó nyelvet
a halottkém türbe.

Többször szememre vetettek, hogy túl érzékeny
vagyok. Rendszeres válaszom: Inkább legyek túl érze-
keny, mint kicsit is érzéketlen.

7. Sok dicsőrség fölött,
miket utált s megunt,
egyszer s mindenkorra
e ténnyel szemet hunyt.

Hirtelen halálom esetére:

8. Megállt, hogy tervezné,
miként trükköz holnap;
groteszkje nem lett múlt:
lexarult a honlap.

(andrasfaibeladr.hu)

Gutavite's esetére:

9. Sokszor elbűcsűzött,
mondta, hogy szervusztok,
mígnem utóljára
csak ennyit: szervusz... stroke!

Rövidebben:

10. Szervusztok,
szervusz-stroke!

A továbbiakat csipkelődő barátom váltotta
ki. kifogásolta siverseim hosszát. Főjének, hát,
az egyre rövidebbek.

Kánya'di Sándor tagoló-vers stílusában:

11. Már
nem
kár (vagy: kár)

Továbbá az 5, 4, 3, 2 és 1 betűsek:

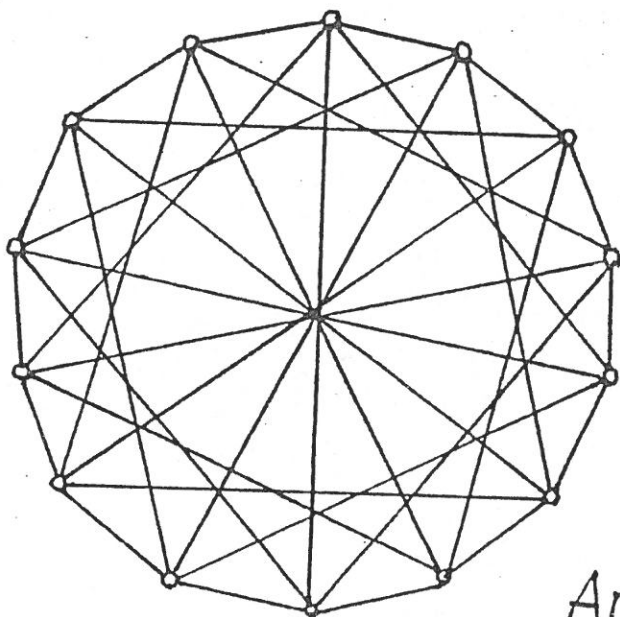
12-20. Nicsak! Nahát! Végre!
Na, és? Már? Kár Hm A! Ó!

Egy sor 0 betűs;

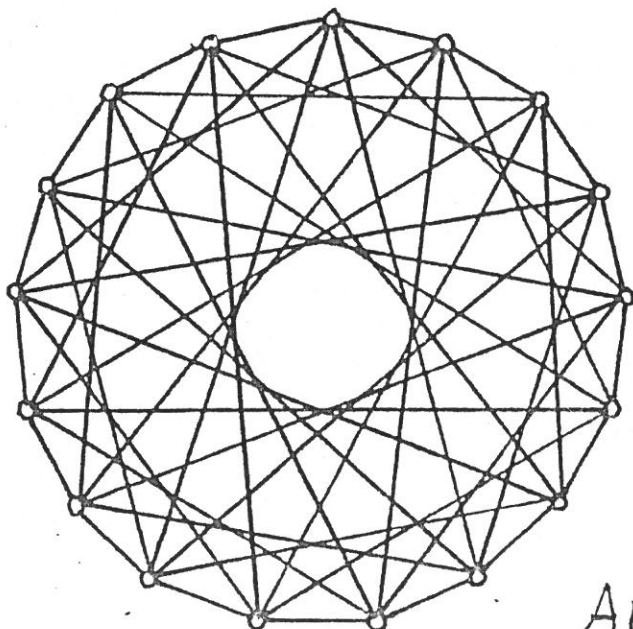
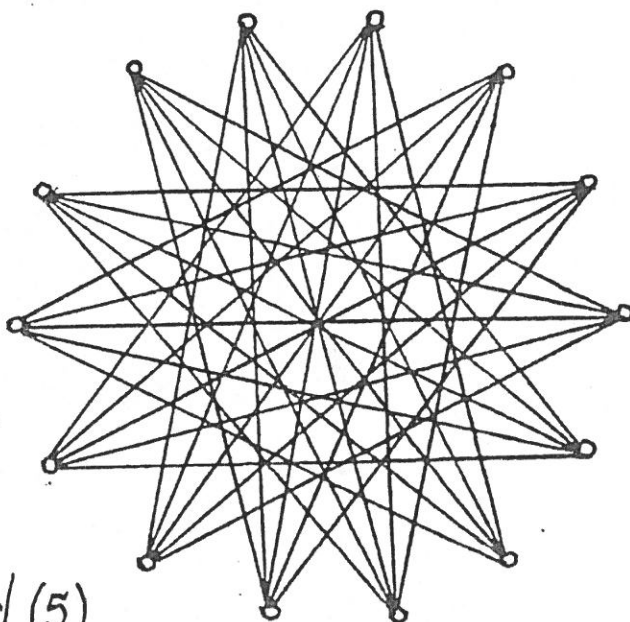

26. E négybetűs xárja bixarrjaimat is:

VÉGE

And(5)

And(6)

